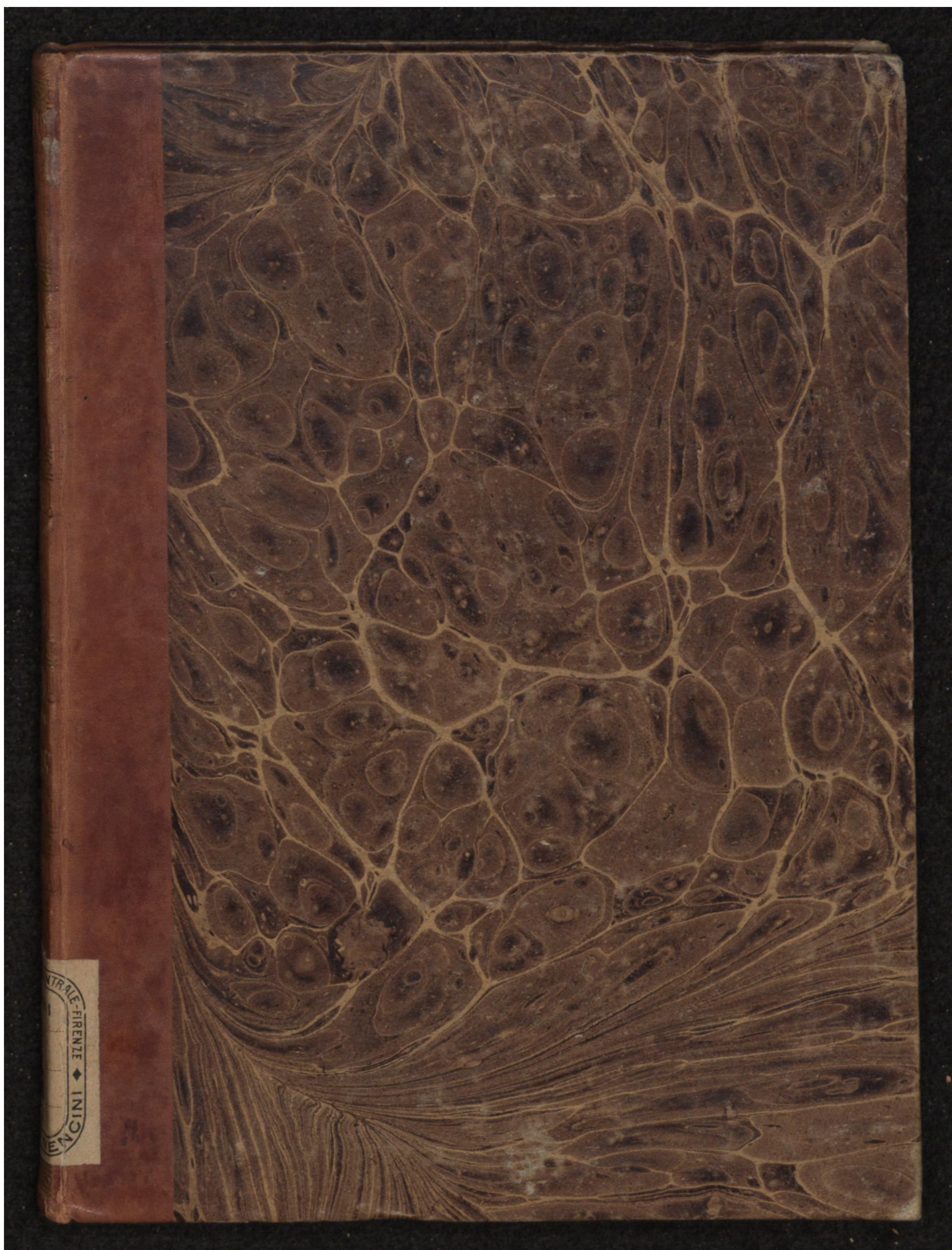
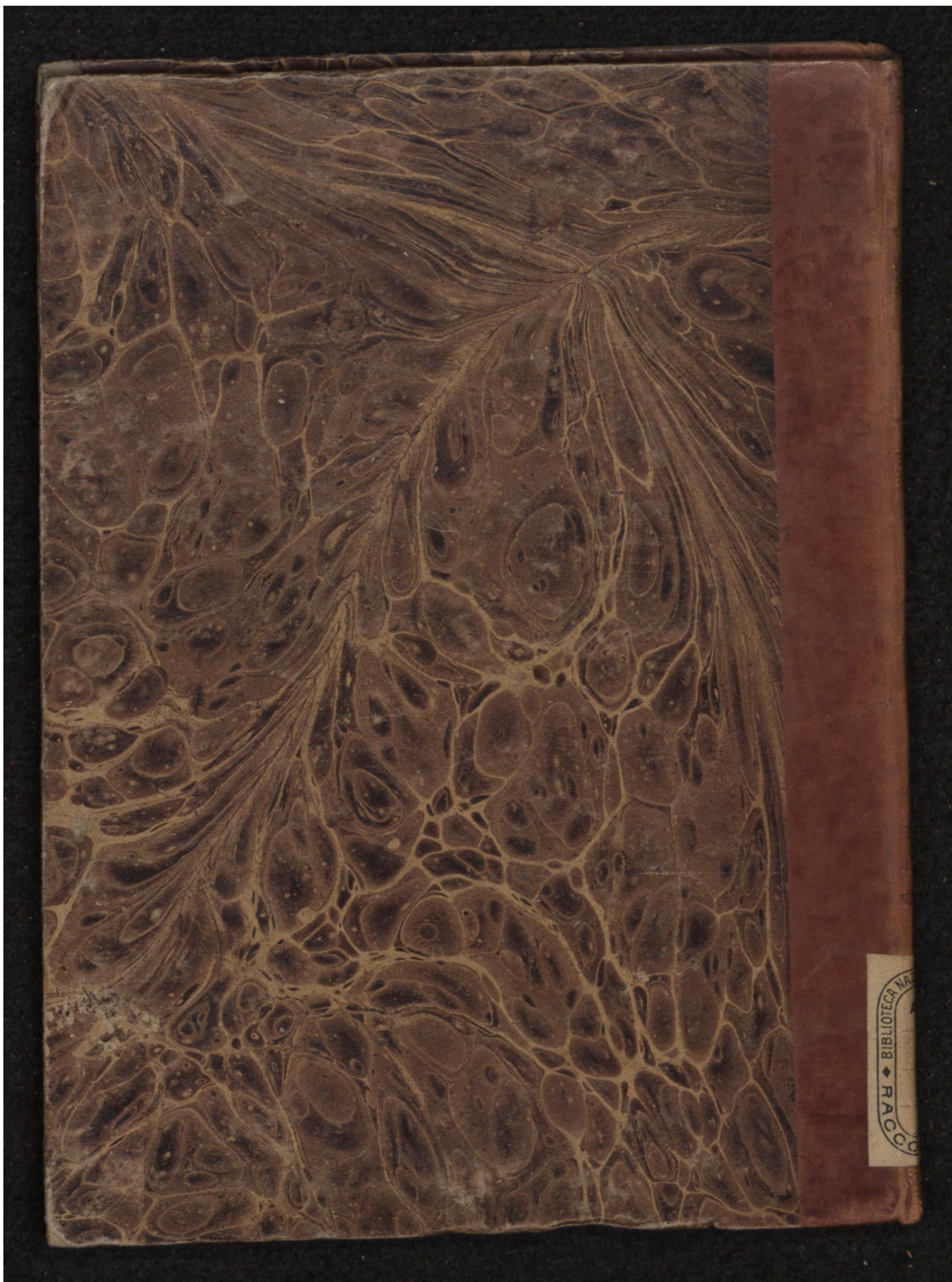
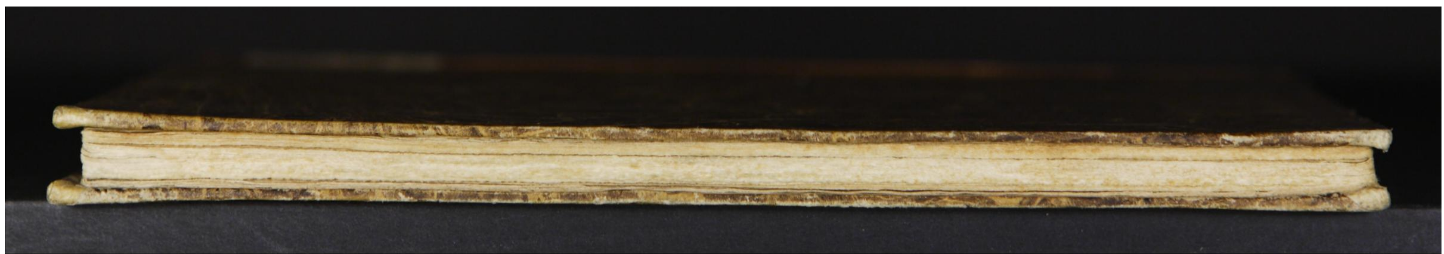

FERRAR
ALDUS
1575
ALDINI
I
6
3

BIBLIOTECA

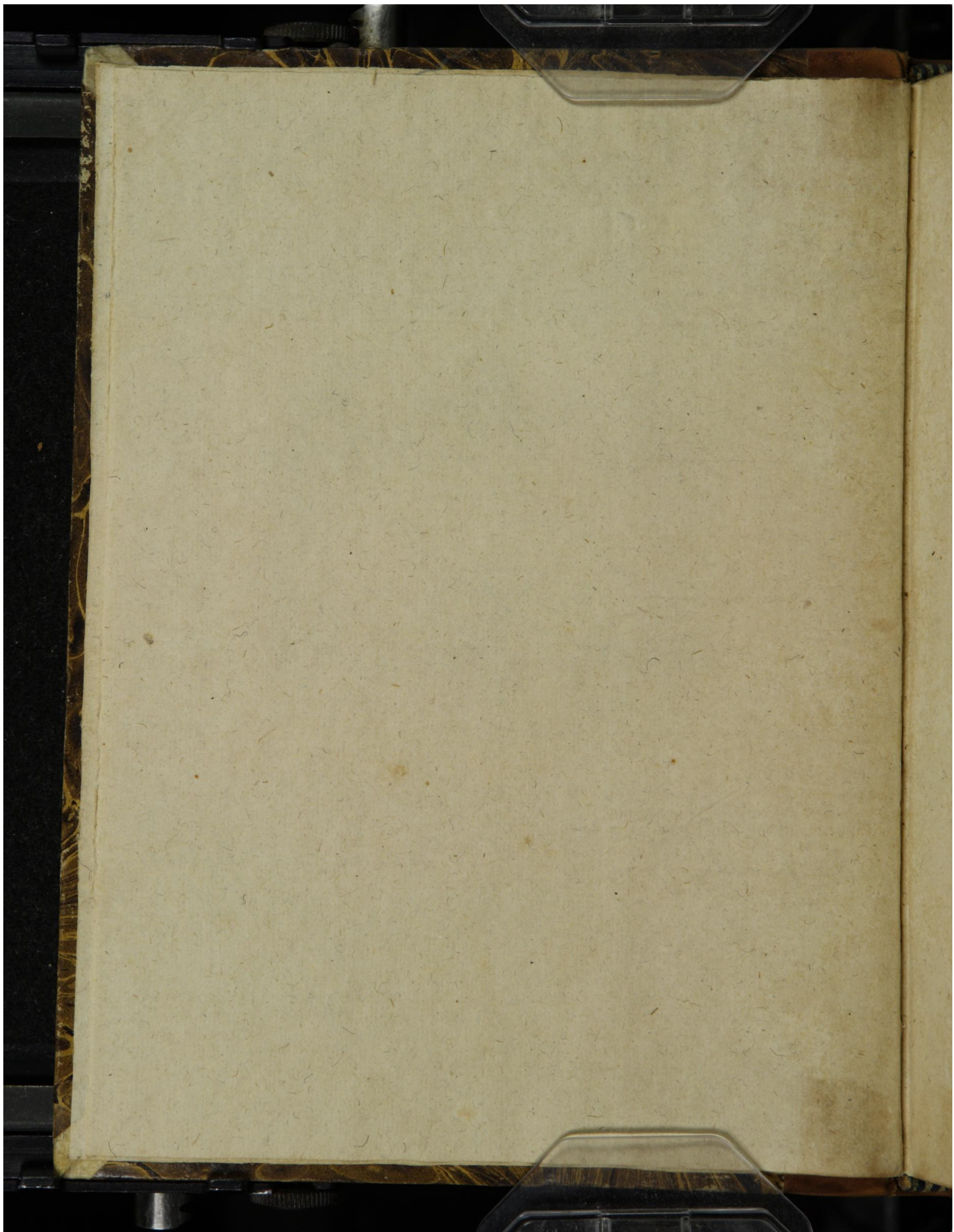

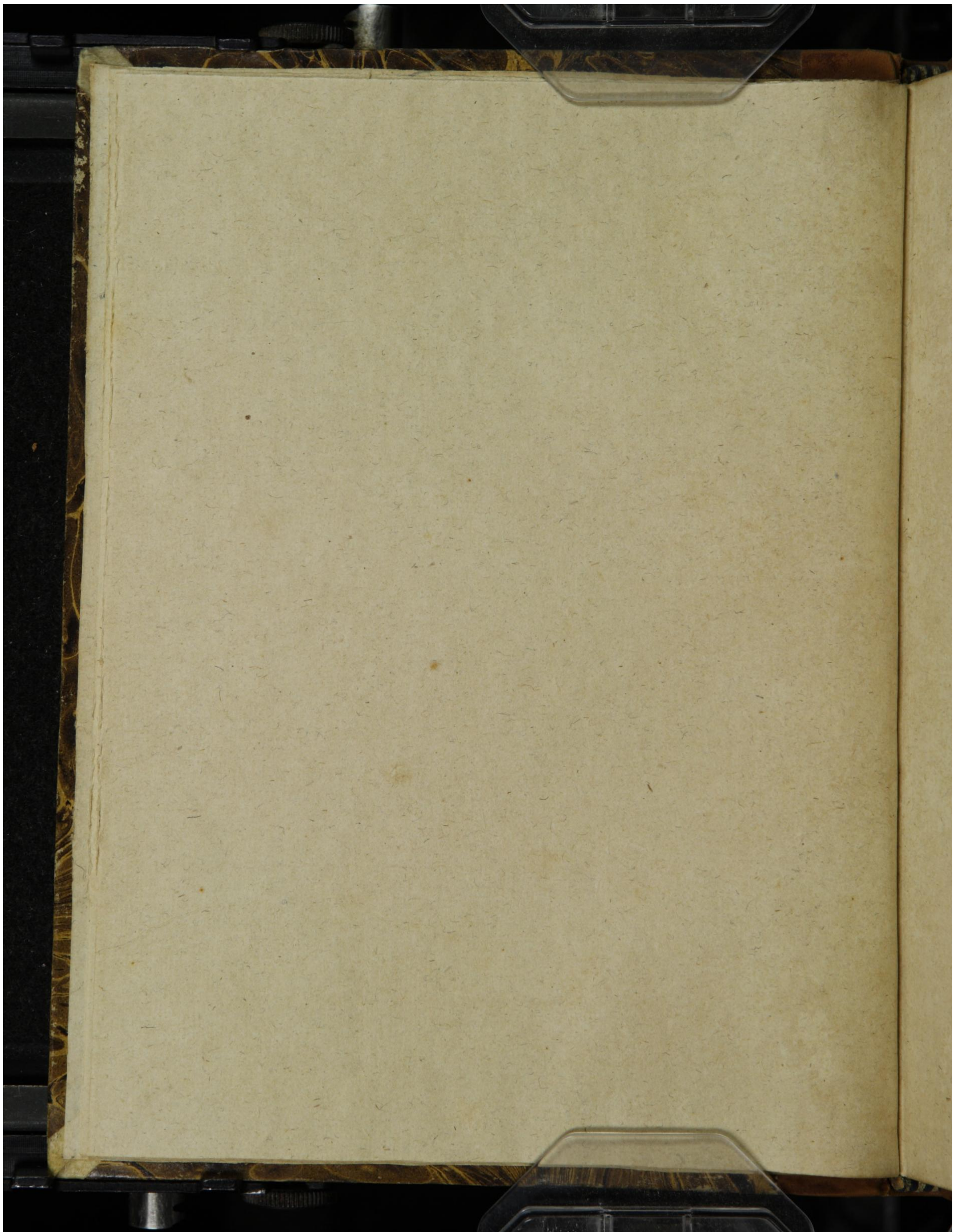

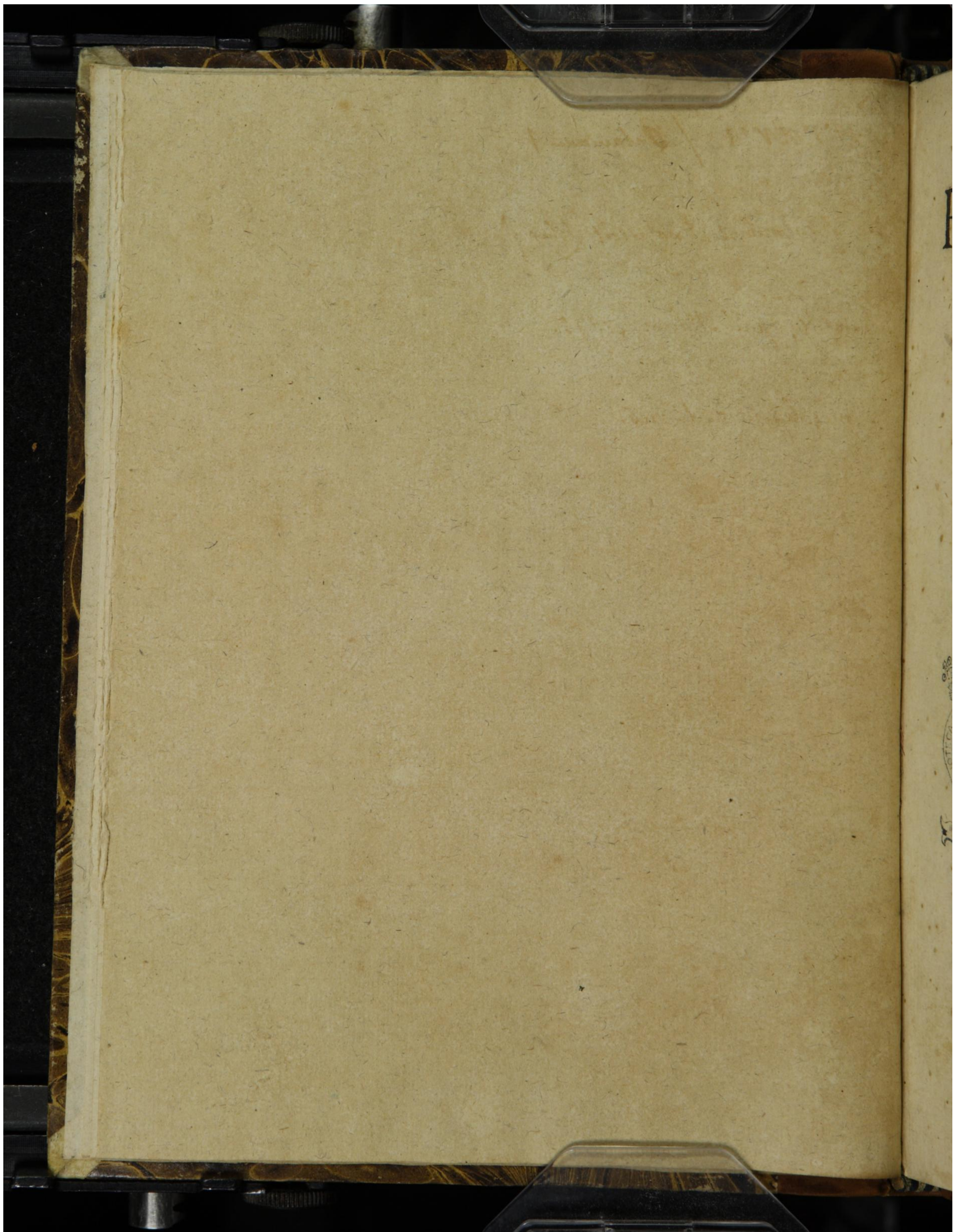

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
I
6
3
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

OCTAVIANI FERRARII HIERONYMI. F. MEDIOLANENSIS

DE

Sermonibus Exotericis

LIBER,

AD

BARTHOLOMAEVM. CAPRAM

IOANNIS. FRANCISCI. F.

IVRISCONSVLTVM

VENETIIS. ∞ DLXXV

Apud Aldum.

INDICES

QVI . QVA . DE . RE

IN . HVIVS . LIBRI . PARTIB . SINGVLIS

AGATVR

PAVCIS . VERBIS . EDVNT

P Ropositio, & eius utilitas. pag. 1. 2.
Genesij argumentatio prima. 2
Eudemus Aristotelis Dialogus. 2. 39
Animae diuisio bipartita, uera ne an falsa sit, & eius auctor quis. 6
Genesij argumentatio altera. 6
Libros ad Nicomachum, Ethicorum nomine in libris Politicis significari ab Aristotele. 7
Genesij argumentatio postrema. 10
Oratio siue sermo ad philosophiam idonea. 11
Antiquorum docendi consuetudo. 12
Librum Aristotelis diuisiones. 15. 16
De libris Exotericis e Strabone locus obscurior. 18
Philosophari πραγματικῶς quid sit. 18. 19
Theses ληκυθίζειν, quid ualeat. 19
De Peripateticorum dicendi consuetudine ad thesim. 21
Alexandri Aphrodisiensis non uera opinio. 22
Antiquos etiam ex libris docuisse. 23
Peripatetici ueteres, dialectici, non philosophi. 23
Eorundem & nomen & numerus. 24. 25

Luciani de libris Esotericis & Exotericis uerba. 26.27
Qui beatus est, idem etiam pulcher est, ex Aristotelis sententia. 27
Homini beato diuitias esse necessarias. 28
Diuitiarum modus. 28
Beatum esse intelligentem. 29
Beatus sapiens est, & moderatus. 29.30
Idem quoque ἐπιεικὴς est, & ad vitam aptus & conueniens. 30
Plutarchi locus de Exotericis. 31
De libris Esotericis simul & Exotericis quid Alexandrinus Clemens scripserit. 34
Dialecticarum quaestionum genera. 35
Alexandri Aphrodisiensis de libris Exotericis sententia. 36
De eadem re agi a philosopho & dialectico, uerum alia uia. 36.96
Philosophi & dialectici orationem distingui. 36
Hammonij Hermiae parentes. 36.37
Hammonius Saccas. 37
Quibus temporibus uterque uixerit. 36.37
Hammonius Hermiae filius libros Aristotelis quo modo diuidat. 37
Eiusdem de Exotericis uerba. 38
Exotericos libros esse dialogicos. 39
Corinthius, Aristotelis dialogus. 39
Philoponi de libris Exotericis uerba. 40
Simplicij de libris Exotericis, loci tres. 41.42
D. Thomas de sermonibus exotericis quid existimet. 42.43
Eustratij sententia de iisdem. 43

Exotericos

Exotericos libros propter Paediam nonnullis ſcriptos uideri. 44
Paedia uel eruditio, quid ſit ex Peripateticorum ſententia. 44
Paedia quid ſit, ex Ariſtotele. 45
Quot ſint paediae partes. 46
Qui paedia praediti ſunt, iis Acroamaticos ab Ariſtotele ſcriptos fuiſſe, non Exotericos. 46
Paedia qualis habitus ſit, quaeritur. 47
Sciētiis & artibus, quid Paedia praebeat utilitatis. 51
Alexandri Aphrodiſienſis opinio non probatur. 53
Paedia quid proſit Politicae auditori. 54
Conſueſcere, quid ſit. 55
Principia rerum agendarum, quae. 56
Eadem niſi a bono uiro cognoſci. 56.57
Paedia praeditus ὁ πεπαιδευμένος ad Politica maxime idoneus. 57.59
Vitioſus & male aſſuetus, a Politicis alienus. 57
Bartholomaei Caualcantis opinio, confutatur. 58.59
Vitioſus diſtat ab incontinenti. 58
Vir bonus, qui. 59
Virtus, poteſt doceri. 59
Virum bonum quibus rebus effici ſentiat Ariſto. 59
Ex decimo ad Nicomachum particula exponitur. 60.61.62.63
Virtutes naturales. 61
De Paedia animalium. 64
Paedia multiplex, ex Platone. 64
Paedia Animalium, unde nobis ingeneretur. 64.65
Animal partium differentiis, in ſpecies diuiditur. 65
Paedia animalium ex conſuetudine oritur. 65
Partes exteriores animalium per ſenſum notae. 66

Falli

Falli eos, qui de animalibus ex auditu ſolummodo ſcripſiſſe Ariſtotelem arbitrantur. 67
Partes animalium interiores ignotae, quomodo noteſcant. 68
Libri Anatomarum Ariſtotelis. 68. 69
Anatomas non primus Ariſtoteles conſcripſit, ut Theodoro Gazae aliisq. placuit. 69
Partium animalis differentiae quibus ſenſibus a nobis cognoſcantur. 70
Paediae animalis uſus duplex. 71
Animalium differentiae ſunt partes. 72
Vtrum animalia quia ſuis partibus ſpecie differunt, ob materiam ſpecie differant. 73
Exotericorum librorum genus cur ſit ab Acroamaticis diuerſum, cauſſam non eſſe imitationem. 78
Qui alienam agit perſonam an imitetur. 80
Dialogum imitatione, ueluti genere, non contineri. 83
Veterum ſcripta ſint ne an non ſint omnia ſimplices expoſitiones, an quaedam imitationes. 84
Platonis & Ariſtotelis diſſenſio. 85
Demonſtrationis & ſyllogiſmi dialectici diuerſa materies. 87
Demonſtratio fit ex iis quae ſunt eodem in genere. 89
Dialecticus ſyllogiſmus fit ex iis, quae non eodem genere continentur. 92. 93
De phyſicis alia atque alia haberi poteſt oratio. 95
De Exotericis, quae ſcripta ſint a ueteribus, cum Ariſtotelis ſententia conuenire. 95
Exotericos ſermones a multis facile intelligi. 95

In

In Exotericis tractari Physica & Ethica. 96
Exotericos sermones, de rebus non esse, sed uideri. 97
Exotericis rationibus agi de Ideis. 98
Exotericos sermones esse Dialogos. 98
Dialogos Dialectico maxime conuenire. 100
Dialogum habere possit ne qui docet & demonstrat. 100
In Dialogis ex sua persona locutum Aristotelem, contra quàm putarit Hammonius. 103
Eundem dialogos Platonis & Aristotelis consimiles fuisse falso tradidisse. 103
In Dialogis utrum oratione morata uti liceat. 104
Dialogus non est imitatio. 106
Encyclios libros, non fuisse Exotericos, ut Simplicius existimauit. 108
Encyclion multa significans dictio. 108.109
Encyclia philosophemata. 110
Encyclia problemata. 111
Operis conclusio. 112
Socratem numquam audiuit Aristoteles. 113.114

OCTAVIANI . FERRARII
DE . SERMONIB. EXOTERICIS
Liber,

AD. BARTHOLOMAEVM. CAPRAM

EXOTERICOR. SERMONVM controuersiam, a praestantibus ingenio uiris haud ita pridem commotam, difficilem ad expediendum, implicatam natura, totam institui, quoad facultas feret, explicare. Habet autem ea res duas omnino sentẽtias. si enim antiquos audimus, ij sunt genus quoddam librorum, ab acroamaticis separatum. sin doctos sequimur, qui hac hominum aetate florent, non ij sunt certum genus librorum, sed libri qualescumque, extra corpus illud, in quo testes citantur. Non est ita recens haec opinio, ut putandum sit, hodie primum eam exoriri. Genesius enim Sepulueda, homo in primis eruditus, cum interpretaretur libros Aristotelis De Republica, primus omnium, quod sciam, obsolescentem sententiam auctore celato renouauit. is enim a Diuo Thoma, Diuus porro Thomas ab alijs maioribus natu illam multo ante accepit. ignota uero fuisse Genesio nomina scriptorum, a quibus ut pro suis uteretur ista describebat, stultum est credere. itaque uerius reor, sublatis auctoribus eum rem palam facere satis habuisse. par erat autem qui M. Ciceronem, & Plutarchum, & posteriores etiam affirmaret errore omnes publico teneri, e grege errantium suos eximere, neque uideri damnasse illos falsi, a quibus ipse uerum didicisset. In quo subierit ne ingrati animi culpam, gloriae illecebris in fraudem deductus, nihil nunc quidem est, cur magnopere exquiram: cum praesertim non meum sit consilium, sicut in iudicio, aliena delicta accusatorie insectari. Liber hic autem, cum ad alia erit utilis, tum ad eam facultatem praeter cetera, quam Aristoteles proprie Dialecticam nuncupauit. nam & materiam, & usum illius ex

parte, quae duo nota uerbo, re sunt ignota, ex uerbis ipsius quam maxime, secus ac nostri consueuerint, ostendit. quibus autem uera tendunt labefacere, aduersariorum primo argumenta; deinde, ueterum loci super hac re debent inspici: postremo Aristotelis explanata sententia, opiniones aliorum una opera ad eam reuocari. Quod igitur in extremo de moribus ad Nicomachum primo legimus, IN Exotericis de anima dici quod satis sit, ad id de suo addunt isti, De anima in libris agi tribus, qui inter physicos numerantur. cum uero tres illi, sint extra libros de moribus, exotericorum nomine aiunt ostendi, quoscumque libros, qui extra hunc ipsum fuerint, in quo ij testes aduocantur. qua ratiocinatione, necessario nihil confici, & falsa pro ueris sumi planum est. primum enim agi de anima in libris tribus, tametsi uere dicatur, tamen in parte rei dicitur, & ob hoc nihil inferri potest necessario. etenim ut id concludatur de tota re dicendum uniuerse, omne id quod de anima scripserit, in libris tribus illis, nusquam alibi scripsisse Aristotelem. oportere autem ita fieri, si modo ratiocinari uolent, ex Analyticis notũ est. at hoc si faciant, pro sumptione quae uera erat falsam ponent: quam rem paullo post uberi oratione approbabo. nunc autem, ne si concesserimus quidem, exotericos dici libros, qui foris sunt, uideo cur non liber aliquis unus, & externus esse possit, & idem certo aliquo genere contineri. Si enim de anima libri tres exoterici, sunt, ut putant; nihil medius fidius impedit, quo minus tres isti de anima, quia externi sunt, ijdemq. physici, physicorum in genete collocentur. Itaque cum libri certo in genere locati non sint externi, ut aiunt, externus liber aliquis ut idem non sit externus consequi uidetur. Sed redeo ad illud cuius probationem distuli. De anima quidquid Aristoteles scripserit, scripsisse tribus libris tantummodo, perspicue falsum est. egit enim de eadem re alijs quoque uoluminibus, quemadmodum bonus auctor testatur Themistius. hic enim, cum doceret Platonis rationes, quaecumq. animorum immortalitatem stabiliunt, ad mentem animi referendas, similiter atque firmiores ex ijs, inquit, quae ab ipso sunt Aristotele in Eudemo expolitae. ex quo loco plane patet, in Eudemo actum fuisse de anima ab Aristotele, cum quidem mens, de qua in eo, sit anima: simul & illud elucet in Eudemo agitatam sermonibus immortalita-

mortalita-

mortalitatem animorum. Cognoſcitur etiam hoc idem ex uerbis Simplicij manifeſtius, in tertium de anima haec ſcribentis: quapropter in Eudemo dialogo, quem de anima conſcripſit ipſe, animum quandam eſſe formam declarat. in commentario etiam in primum De Anima ſcribit Simplicius idem ita: dicit etiam argumenta, in Eudemo dialogo a ſe conſcripta, quibus animam eſſe harmoniam redarguit. porro ex argumentis illis duo Philoponus in commentario primi de anima recitat, quo loco, utitur, inquit, etiam Ariſtoteles ipſe, ut iam dixi, in Eudemo dialogo duobus hiſce argumentis. ex quibs omnibus ſatis conſtat, praeter libros tres de anima, qui nunc leguntur in gymnaſijs ſoli, confeciſſe Ariſtotelem Eudemum etiam dialogum, in quo de anima, quòd et eſſet forma quaedam, quodque non eſſet harmonia diſſeruit. & quidem haec eadem omnia, in tribus de anima, tractari cernimus. animam enim eſſe harmoniam, in primo refellit: eandem eſſe formam, docet in ſecundo: utrum ſit, an non ſit immortalis, exquirit in tertio. ergo res eaſdem in alijs atque alijs operibus commentatur. De anima igitur, in libris agi tribus tantummodo, male coniecerunt. hiſtoriae nimirum ignoratio doctis ceteroqui hominibus errorem obiecit. qui quo magis magisq. patefiat, huc addentur quaedam, his, quae nunc ſcribimus, minime inutilia. Ariſtoteli familiaris Eudemus Cyprius fuit, ei, ut opinor, in Platonis ludo condiſcipulus. hic & cogendis occulte militibus externis, Dioni Syracuſio fidelem operam praebuit, & una cum eo, pellendi e regno Dionyſij tyranni gratia, in Siciliam tranſmiſſit. in acie dimicans ad Syracuſas occubuit. quo mortuo ſcriptus eſt eodem nomine dialogus ab Ariſtotele. nobis hoc Plutarchus narrat de Dione in eius uita cum ait: Iſto Speuſippi nuncio confirmatus, externum militem occulte per alios colligebat, ut ſententiam ſuam celaret. copias autem multi, tum gerendae reipublicae periti, tum philoſophi comparabant: ut Cyprius Eudemus, in quem mortuum de anima dialogum fecit Ariſtoteles. Exſtat etiam apud M. Ciceronem in primo De Diuinatione locus, quem ex Eudemo Ariſtotelis conuerſum non ſine cauſſa licet ſuſpicari. recitemus eum igitur ut uiri caſum optimi notum ignaris faciamus. Quid ſingulari uir ingenio Ariſtoteles, & paene diuino, inquit, ipſe ne errat, an alios

A 2 uult

uult errare? cum ſcribit Eudemum Cyprium familiarem ſuum, iter in Macedoniam facientem Pheras ueniſſe, quae erat urbs in Theſſalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno, crudeli dominatu tenebatur. in eo igitur opido ita grauiter aegrum Eudemum fuiſſe, ut omnes medici diffiderent. Ei uiſum in quiete egregia facie iuuenem dicere, fore ut breui conualeſceret, paucisq. diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipſum autem Eudemum quinquennio poſt domum eſſe rediturum. Atque ita quidem prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſecuta, & cõualuiſſe Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrãnum. Quinto autem anno exeunte, cum eſſet ſpes ex illo ſomnio, in Cyprum illum ex Sicilia eſſe rediturum, proeliantem eum ad Syracuſas occidiſſe. Ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatum, ut cum animus Eudemi e corpore exceſſerit, tum domum reuertiſſe uideatur. atque haec quidem auctore Ariſtotele, ſcribit M. Cicero. Vbi operae pretium eſt, uidere quorſum referatur ſomnij huius interpretatio. hominis enim animus cum excedit e corpore, domum reuertitur, homo autem moritur. qua re fit, ut mori ſit domum reuerti. melius autem eſſe domum reuerti opinantur uulgo, quam peregrinari. ex quo ſequitur, ut mori quam uiuere ſit homini optabilius. quamdiu enim uerſatur animus in corporibus humanis, hoc eſt dum uiuimus uitam, longe is a domo peregrinatur. itaque non naſci etiam quam naſci multo melius eſt. quae omnia in eo dialogo, de quo paullo ante dixi, defendit Ariſtoteles, ſi quid eſt quod ipſius uerbis, quae dum conſolatur Apollonium Plutarchus recitat, poſſimus credere. quae quoniam huc apte cadunt, adſcribam libenter. Complures, inquit, uiri ſapientes ut ait Crantor, non hoc tempore ſolum, ſed antiquitus etiam humana defleuerunt, arbitrati uitã eſſe ſupplicium, & initio hominem natum eſſe, maximam calamitatem. hoc autem inquit Ariſtoteles captum etiam Silenum Midae regi demonſtraſſe praeſtat autem uerba ipſa Philoſophi appponere. haec enim inquit in Eudemo, ſiue de anima, qui inſcribitur. Quocirca optime omniũ ac beatiſſime, praeterquam quod mortuos more & inſtituto beatos ac felices exiſtimamus, de ijs etiam mentiri aliquid & male loqui nefas ducimus, ut qui iam effecti ſcint meliores quam nos ipſi & praeſtantiores. atque haec

haec apud nos solemnia, ita sunt uetera & antiqua, ut prorsus nemo sciat, nec initium temporis, nec qui primus legibus haec sanciuerit, sed ex infinito tẽpore ita positum est in moribus. ad haec cernis ne hominibus in ore, quod inde usque a priscis temporibus, uulgo circumfertur? quid hoc rei est? inquit. & ille, nempe ut, inquit, non nasci sit res omnium optima, mori autem quã uiuere praestabilius, multisque ita rem se habere a Deo demonstratum. atque hoc Midae illi ferunt, nimirum post uenationem, qua eum cepit, Silenum percunctanti & roganti quidnam hominibus esset melius, quidque omnium maxime expetendum, a primo nihil loqui uelle, sed conticescere mutum, ubi uero uix machinis omnibus adhibitis, ut cum eo aliquid loqueretur adductus est, coactũ eum ita dixisse: aerumnosae atque asperae fortunae semen uiuens diem unum, cur ea me cogitis enũciare, quae uobis nescire satius est. Sine dolore enim est uita maxime, quae cum ignoratione propriorum malorum coniungitur. natum autem esse nullo modo est hominibus omnium optimum, nec uero, participem esse naturae optimae. natum enim non esse, optimum est omnibus: post hoc uero, quod & primum ex omnibus alijs effici potest, uerum secundo loco, natos quamprimum emori. planum est igitur eum hoc pacto disseruisse, quia moriendi potior sit quam uiuendi cõdicio. Ex his intelligitur facillime, de anima Aristotelem alibi etiam, non in libris tribus dumtaxat, locutum, aliter atque alij crediderunt. tum illud perspici licet, usurpasse illum ueterem fabulam in disputatione ac dialogo, de qua M. Cicero in Tusculana prima dicit: affertur etiam de Sileno fabella quaedam, qui cum a Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem, non nasci homini longe optimum esse, proximum autem, quamprimum mori. postremo quae ad argumentãdum sumuntur, ea esse perspicue probabilia, indicant cum alia, tum adhibitae confirmationes praesertim, petitae a moribus, & institutis, & a longinquitate temporis. certe in libris de moribus, quae traduntur, ab his tota re dissentiunt. atque haec quidem hactenus. Quod uero ait Aristoteles, in exotericis dici de anima quod satis est, ad ea quae in tertio de anima scribuntur, nõ mihi uidetur commode referri. animi enim diuisio bipartita, ut eius pars altera sit rationis particeps, altera rationis expers,

multis

multis nominibus reprehenditur eo loco. maxime autem, quod partes animae non omnes complectitur. cur autem dicat animae diuiſionem ſatis conuenire, quam non ei conuenire docuerit? mihi quidem non fit ueriſimile, neque fert Ariſtotelis conſuetudo, iudicium, doctrina, ut loquatur falſa, inepta, & inter ſe pugnantia. Animi diuiſio illa, noſtris hominibus uehementer probatur, ut Ariſtotelica. tamen ex magno morali primo, ſecus ſentiendum eſt. Platoni enim attribuitur, qua eſt: Poſt autem Plato animum recte diuiſit in partem quae rationem habet, & quae ſine ratione eſt. factum eſt idem a M. Cicerone in quarta Tuſculana, quo loco ſcriptum eſt: In his explicandis ueterem illam equidem Pythagorae primum, deinde Platonis deſcriptionem ſequar, qui animum in duas partes diuidunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. Itaque in tertio de anima cum eam redarguit Ariſtoteles, non ut ſuam, ſed ut alienam redarguit. iure igitur in eodem magno Morali primo adumbrata, & ab Aphrodiſienſi in libro De Anima, cum eius non infinitas docet eſſe facultates, communis diuiſio nominatur. Quod uero ſcribit Ariſtoteles in tertio de republica, ſe principatus diſtinguere ſaepius in Exotericis, his uerbis freti, quin de moribus ad Nicomachum libri Exoterici ſint, affirmare nihil uerentur, quoniam quidem in eorum octauo principatus in ſpecies uelut in membra diſpertiuntur. in quo argumento falſa pro ueris dum ſibi ſumunt ſecuro nimis animo, iterum peccant. neque enim uerum eſt, in octauo ad Nicomachum ſaepe diuidi principatus. communionis & ſocietatis ciuilis tantum partes numerantur. in queis regnum eſt ac tyrannis, optimatum, & paucorum poteſtas. hae ſunt communiones quaedam & ſocietates: in omni autem communione & ſocietate, ius eſt atque amicitia. itaque in omni ſocietate ciuili, quae reſpublica dicitur, ius inſit oportet atque amicitia. haec in eo libro, quae hic ego ſummatim, copioſius explicantur. de principatu uero prorſus ſilentium eſt. Sed hi rempublicam & principatum unam rem credentes, cum eo loco de republica diſputet Ariſtoteles, ut, quales in quaque republica reperiantur amici, notum faciat, rem commenticiam afferunt, ciuilem ſocietatem, hoc eſt rempublicam in ſpecies ea gratia illum diuidere, ut in partes diſtribuat principatum. qui tamē ipſe ſecerni a republica,

blica, iis quibus deſcribitur, facile poteſt. Sed congerere unum in locum omnia, minime neceſſarium duco. Dicendum potius illud, libros ad Nicomachum, in his qui ſunt de republica, ſuo nomine oſtendi, eo titulo ſcilicet, quo proprie inſcribuntur. Nam in tertio de republica, unde libros ad Nicomachum eſſe exotericos confirmant, eorum quinctum paucis hoc modo indicat: καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς ἠθικοῖς. qui locus una cum illo quem infra ſupponam latine oſtendit haec, Vt in Ethicis prius dictum eſt. ex quibus planum fit, Politicis libris priores Ethicos anteire. Libri autem ad Nicomachum, ex omnibus alijs Ethicis libris ſoli Politicos praegrediuntur. Hos enim ſolummodo Politicis libris ab eo & praeponi & coniũgi uidemus. nam & hoc ita firme probant extrema decimi ad Nicomachum, ut, ſi quis contra ſentiat, quemadmodum ait Volcatius, nil ſentiat. quare confici oportet, ut hic Politicorum locus, quem ſupra poſui, & item is, quem ſtatim ſubiiciam, libros ad Nicomachum demonſtrent. ſub initium enim ſecundi de republica, ubi dixit eo iure, quod eſt in mutua & pari perpeſſione, quam talionem uocant, conſeruari ciuitates, adiecit iſta, ὥσπερ ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται πρότερον; quibus quinctum eundem ad Nicomachum ſine dubio ſignificauit. In illo namque ciuilem ſocietatem, hoc eſt ciuium multitudinem, quae ciuitas dicitur, iſto iure, quod in actione ſimul & perpeſſione mutua poſitum eſt, multis uerbis docet contineri. cuius rei eſt initium ibi, ubi ſunt haec: ἐν μὲν ταῖς κοινωνίαις ταῖς ἀλλακτικαῖς συνέχει τὸ τοιοῦτον δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς κατ' ἀναλογίαν, καὶ κατ' ἰσότητα. haec enim poſtrema ſine negandi particula, Epheſius quem ſequor, melius omnino quam ceteri, & legit & exponit. De hoc enim iuris genere, a Pythagoricis definito, ita ſcribit: ἂν μὴ ἁπλῶς ὡς οἱ πυθαγόρειοι φασὶ γίνηται, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν καὶ τὴν ταύτης ἰσότητα, χρήσιμον ἔσται πρὸς τὰς κοινωνίας τὰς ἀλλακτικάς, ἐν αἷς τὸ καὶ τὰς πόλεις σώζεσθαι καὶ συμμένειν ἐστί. Ius mutuae perpeſſionis, inquit, ſi non ita ſimpliciter, ut aiunt Pythagorici, fiat, ſed proportione & ad huius aequalitatem, utile erit ad ſocietates permutatrices, quibus etiam ciuitates ſeruantur, & conſiſtunt. Cur autem huius interpretatio mihi probetur, cauſſae illud habeo; quod hoc Ius in rerum permutationibus uerſatur maxime. quae res, etiam ſi diſpari ſint uirtute ac pretio, debent tamen inter ſe quodammodo aequari. quod niſi aequentur,

permu-

permutatio rerum fieri desinit. horum alterum ex eo manifestum est, quod de pretio rerum dispari, quae permutantur, scribit Aristoteles, οὐδὲν γὰρ, inquit, κωλύει κρεῖττον εἶναι τὸ θατέρου ἔργον, ἢ τὸ θατέρου. δεῖ οὖν ταῦτα ἰσασθῆναι. hoc est, nihil enim prohibet praestabilius esse opus unius, quam alterius. haec igitur oportet coaequari. alterum ex iis, quae paullo post dicit idem, intelligitur. οὔτε γὰρ ἂν, inquit, μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν. οὔτ' ἀλλαγὴ ἰσότητος μὴ οὔσης. quod est, neque enim si non sit permutatio, societas fuerit, neque permutatio si non sit aequalitas. Ius ergo mutuae perpessionis, cum in rebus sit, quae permutantur, quae res autem permutantur, ut aequalitatem habeat oportet, Ius item mutuae perpessionis ut aequalitatem habeat, necessarium est. Quibus ego rationibus adductus, quamquam & libri, & interpretes alij dissentiant, in unius tamen Ephesij lectione, quam & Aristoteles comprobat, acquieui. Breuis autem haec digressio non est a re proposita ex toto aliena. seruari namque ciuitatem iure mutuae perpessionis aequali, quod e secundo de Republica recitatum est, prius explicatum in quincto ad Nicomachum fuisse, paullo facit planius. Totum autem illud, τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς οὐκ ἐφαρμόττει οὔτε ἐπὶ τὸ νόμιμον. οὔτε ἐπὶ τὸ πολιτικὸν· πολιτικὸν δὲ λέγω τὸ κοινωνικὸν. id est, Ius autem perpessionis mutuae, non congruit neque iuri legitimo, neque ciuili. dico autem ciuile, quod in communione uersatur, quod in graecis quibusdam exemplaribus legitur, in iis quae in Pandectas annotauit primo, latine quidem uertit Budaeus, uerum ut opinor solus uertit. nec enim uetustior interpres, ille sordidus ac rudis, nec post Arretinus, nec deinceps Argyropylus, alijue posteriores uerterunt. graeci quoque istuc ipsum praeterierunt silentio. nihil de eo Ephesius; nihil ne alius quidem, cuius uberem metaphrasim habeo in decem de moribus ad Nicomachum uolumina. est & quartus ad Eudemum de moribus liber prorsus idem cum quincto ad Nicomachum: in quo nihil horum uerborum inuenias. & uero sunt eiusmodi, ut ea antecedentibus partim, partim insequentibus aduersentur. Horum prius ita doceo. Iustitia mutuae perpessionis uirtus quaedam est. omnis autem uirtus iure legitimo continetur, ut in initio declaratum est. quam ob rem absurde negatur, genus hoc iuris legitimo iuri conuenire. posterius autem hoc modo. Iure isto

eodem

eodem quod in mutua perpeſſione ſitum eſt, conſtare, hoc eſt, ſeruari probat Ariſtoteles ciuitatem. & ciuitas omnis quaedam eſt ſocietas. ita minus uere iterum hic ſcribitur, ius mutuae perpeſſionis non ad ius ciuile, quod eſt in ſocietate, accommodari. eximia igitur homini doctrina Petro Victorio eſt habenda gratia, qui fretus antiquorum librorum ope mendum utiliter ſuſtulit, & primus inquinatum foede locum ab omni macula purum fecit. Primus itē ad Nicomachum, ſeptimi de republica uerbis oſtēditur. quorum ſi quem ſenſum habeant ſpectes, nihil apertius. ſin quā partem operis ad Nicomachū deſignent quaeras, nihil occultius. magni certe uiri quibus neq. ſtudiū neq. ſedulitas defuit, diu perſcrutando librorum, ut ita dicam, receſſus & latebras interiores, multam operam fruſtra, quod euentus docuit, conſumpſerunt. quam ob cauſſam agendum nobis eſt diligentius, ut abditam rem, ſicunde poſſumus eruamus, atq. in oculis conſpectuq. omnium, exponamus. In ſeptimo de republica igitur, hoc modo ſcriptum eſt: χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ καὶ νόσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις τύχαις ταῖς φαύλαις καλῶς, ἀλλὰ τὸ μακάριον ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐστί. καὶ γὰρ τοῦτο διώρισαι κατὰ τοὺς ἠθικοὺς λόγους. Efferamus latine eadem iſta, & e uerbo uerbum quoad licet exprimamus. Poſſit autem uti bonus uir, inquit, & paupertate, & morbo, & aliis fortunae malis recte: uerum felicitas in contrariis ſita eſt. hoc enim diſtincte explicatum eſt, in moralibus libris. Locus hic duo complectitur. primum, bonum uirum fortunae malis recte uti. alterum, beatam uitam eſſe in contrarijs, id eſt, in fortunae bonis & eorum uſu recto. Ac bona & mala fortunae, alia parua, alia magna ſunt. quae parua ſunt, ea momentum ad uitam non habent. de rebus enim fortuitis, quae paruae ſunt, in primo ad Nicomachum ita ſcriptum eſt: τὰ μὲν μικρὰ τῶν ἀτυχημάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀντικειμένων, δῆλον ὡς οὐ ποιεῖ ῥοπὴν τῆς ζωῆς. De bonis uero ac malis fortunae, quae magna ſint, & ut ijs utatur bonus uir idemq. uirtutibus expolitus, agitur eodem in loco ſeparatim, & quidem de bonis prius, alio uidelicet ordine, quam in Politicis, ad hunc modum: τὰ δὲ μεγάλα καὶ πολλὰ γιγνόμενα μὲν εὖ, μακαριώτερον τὸν βίον ποιήσει. καὶ γὰρ αὐτὰ συνεπικοσμεῖν πέφυκε, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν καλὴ καὶ σπουδαία γίγνεται. quae item ut alia conuerti ſic: magna uero & multa fortunae beneficia, beatiorem uitam effi-

cient. nam & condecorant ſuapte natura, & uſus eorum pulcher & bonus eſt. de bonis igitur haec. e contrario de fortunae malis magnitudinem habentibus ibidem ſunt illa: ἀνάπαλιν δὲ συμβαίνοντα, θλίβει καὶ λυμαίνεται τὸ μακάριον. λύπας τε γὰρ ἐπιφέρει, καὶ ἐμποδίζει πολλαῖς ἐνεργείαις. ὅμως δὲ καὶ ἐν τούτοις διαλάμπει τὸ καλὸν, ἐπειδὰν φέρῃ τις εὐκόλως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυχίας μὴ δι' ἀναλγησίαν, ἀλλὰ γεννάδας ὢν καὶ μεγαλόψυχος. quod eſt, aduerſae res autem, premunt ac laedunt beatam uitam. nam & aegritudines afferunt, & impediunt multas actiones. uerumtamen etiam in his honeſtum pellucet, cum quis facile fert aduerſas res multas ac magnas, non quia doloris ſenſu careat, ſed quia generoſus ſit atq. magnanimus. Accedant huc praeter haec etiam illa de fortunae malis, & ut ea uir bonus forti animo toleret indidem aſſumpta, quae ſic habent: τὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸν καὶ ἔμφρονα, πάσας οἰόμεθα τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν: hoc eſt, nam qui re uera bonus eſt & prudens, omnes eum putamus fortunae caſus honeſte ferre. Item ea, quae paullo ſupra hunc locum dicta ſunt ex Simonide, τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα καὶ πάντῃ πάντως ἐμμελῶς, ὅγ' ὡς ἀγαθὸς ἀληθῶς καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου, ita latine ſonantia, fortunae caſus feret pulcherrime, & omni ex parte concinne, uere uir bonus & ſine uituperatione quadratus. Bonis porro fortunae, tamquam inſtrumentis, beatam uitam indigere, nec tamen in eis praecipue poſitam eſſe beatitudinem, ſaepius in eadẽ eiuſdem libri parte iterat, quae ſibi quiſq. ſi libebit quaerat. nos ad ſeptimi de republica locum reuertamur. Ille uero, ut docui, duo oſtendit; alterum, fortunae malis recte uti bonum uirum; alterum, in contrarijs, id eſt, in uſu bonorum fortunae poſitam eſſe felicitatem. Horum autem utrumque cum primus ad Nicomachum liber, ut planum feci, exponat, ea re neceſſe eſt, ut ſeptimi de republica locus, primum de moribus ad Nicomachum nobis demonſtret. ex quibus ſatis liquet conſueuiſſe Ariſtotelem, in Politicis praeſertim, libros ad Nicomachum, per eum titulum, quo proprie inſcripti ſunt, nobis oſtendere. nec reddi cauſſa probabilis poteſt ulla, quamobrem exotericos dicat appellatione immutata, quos in eodem opere ſaepius, in illo autem ipſo de republica tertio ſemel atque iterum, Ethicos uocauerit. Quapropter alij locum ex tertio De Republica, in quo eſt de exotericis, ad primum De Republica, quod ibi principa-

tus diuiditur, ſpectare prodiderunt. ex quo abſurde conſequi uideas, ut librorum de republica alij ſint, alij non ſint exoterici. adde quod in ſeptimo De Republica citatur primus his uerbis: διώρισαι δὲ περὶ αὐτῶν, (herum dicit ac ſeruum) ἱκανῶς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις: ut illorum opinio, qui hunc pro exoterico habent, propterea multo etiam magis minui debeat. Refellatur etiam illud, quod poſitum in extremo, ex omnibus argumentis Sepuluedae, nobis reſtat unum. in primo igitur ad Eudemum libro De moribus, qua in parte de Idea boni quaeſitũ eſt, de ea re haec leguntur: ἐπισκέπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτῆς [ἰδέας] τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν. quae quidem ſine exornatione ulla, ut ueritatis ratio ferebat, ſimpliciter ita uerti: multis autem modis de Idea ipſa conſideratum eſt, tum in ſermonibus exotericis, tum in eis qui ſunt in philoſophia. Ex his porro uerbis argumentari uidebatur hoc pacto Geneſius. cum Idea conſideretur in ſermonibus exotericis, eadem etiam in ſermonibus qui ſunt in philoſophia conſideretur, confici oportet, ſermones eos qui ſunt in philoſophia eſſe exotericos. cum uero philoſophia ſit ſapientia, cuius libri μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribuntur, ex eo item concludit libros de ſapientia, quibus μετὰ τὰ φυσικὰ titulus eſt, exotericos ab Ariſtotele appellari. Atque haec, niſi quid me fallit, non digna ſunt, quae homini ſi minus docto, at ei tribuas qui aetatem in philoſophiae ſtudijs omnem contriuerit. quo modo enim ſe habent, eiuſmodi profecto ſunt, ut ex eis neceſſaria conſecutione aliquid confici omnino nequeat. nihilo plus mehercule quam ſi tu, quia Simo eſt & calceolarius & bonus, eundem idcirco eſſe bonum calceolarium contendas, in quo genere, quia uitioſum eſt, Ariſtoteles docet, neceſſario quidem, prorſus nihil colligi. Quod autem ſermones ad philoſophiam idonei, qui graece λόγοι κατὰ φιλοσοφίαν dicuntur, ij ſint, qui libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ cõtinentur, id uſquequaque uerum non eſt. eſt enim ubi ſignificent interdum etiam libros de moribus decem ad Nicomachum. atque id locus ex tertio de Republica plane probat, in quo iſta ſcripta ſunt: δοκεῖ δὲ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι. καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογοῦσι τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισαι περὶ τῶν ἠθικῶν. demõſtratur his haud dubie quintus ad Nicomachum. ius enim aequalitatem eſſe quandam, id quod in proximo ſuperiore loco ui-

deri ait omnibus, priore parte uoluminis illius docemus. Eſt autem ſermo philoſophiae congruens, qui a nobis cauſſam reddentibus cur quidque ſit, adhibetur. cum uero cur ſit aliquid, & in phyſicis & in mathematicis, praetereaq. alijs etiam in artibus, nedum in ſapientia exponatur, ijs omnibus orationem ineſſe philoſopho congruentem conſentaneum eſt. peripateticorum haec eſt uetus opinio, ut ex primo ad Eudemum cognoſcimus, ubi cum alia tum in primis iſta ſcribuntur: diſtant autem orationes in unaquaque facultate, quae philoſophi more dicuntur, & quae non philoſophi more. quapropter etiam de rebus ciuilibus non oportet exiſtimare contemplationem eiuſmodi eſſe ſuperuacaneã, in qua non modo quid ſit, uerum etiam cur ſit, fiat manifeſtum. talis eſt enim in unaquaque facultate philoſophi oratio. adiungamus praeterea locum ipſum, ut ex graecis uerbis tamquam adhibito lumine, obſcura graeci uerbi notio magis illuſtretur. διαφέρουσι δ' οἱ λόγοι περὶ ἑκάστην μέθοδον οἵ τε φιλοσόφως λεγόμενοι, καὶ μὴ φιλοσόφως. διόπερ καὶ τὴν πολιτικῶν οὐ χρὴ νομίζειν περίεργον εἶναι τὴν τοιαύτην θεωρίαν δι' ἧς οὐ μόνον τὸ τί φανερὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τί. φιλόσοφον γὰρ τὸ τοιοῦτον περὶ ἑκάστην μέθοδον. Ex quibus ualde planum fit, philoſophiae idoneam orationem, hoc eſt λόγον κατὰ φιλοσοφίαν non unius propriam eſſe ſapientiae, quod Sepuluedae uidebatur, ſed multarum communem eſse diſciplinarum, ut quidem ueteribus placuiſse docui Peripateticis. Et haec erant fere, ad opinionem de exotericis, ſiue D. Thomae, ſiue aliorum, quae diceremus. De eadem re, quid ſenſerint Graeci, quid Latini, ſcientia ſimul & orationis facultate ornatiſſimi, ut eſt initio a nobis propoſitum, proxime uideamus. Docendi conſuetudo philoſophis uſitata plane alia nunc eſt, atque olim fuit, cum a doctiſſimis atque optimis uiris tradita eſt: qui ſapientiam uel primi nobis ipſi per ſe inuenerunt, uel inchoatam ac rudem ab alijs relictam perfecerunt. Noſtris enim temporibus ſuſcepto munere publico praecipiendi, & patefacta ſcholae ianua, ac remoto aetatis omni diſcrimine, ſublato etiam, quod minime oportuit, delectu bonorum animi, ſiue ſit puer ſiue ſit adoleſcens, ſiue uſum aliquem habeat, ſiue nullum omnino, acutus hebesue, memor aut obliuioſus fuerit, dummodo nos audiat; ad rem nihil intereſt, aditu prohibetur nemo, nemo ſummouetur a foribus, quales quales

sunt admittuntur in ludum, cunctique congregantur in disciplinam confuse ac promiscue. At uero antiquitas omnium artium laudandarum parens, contra haec omnia. aetatis rationem habere, iuuenes a uiris, hoc est, rerum peritos a rerum imperitis secernere, instituit. qua quisque animi mente esset, obseruare, tardos reijcere, ingeniosos retinere, dociles uero quiq. memoria pollerent in primis probare; quibus inesset industriae indoles ac laborum tolerantia, eos ad philosophandum maxime idoneos censere, nec umquam temere quempiam in ludum recipere. Atque his artibus usum fuisse Pythagoram in erudiendis ad maximarum rerum scientiã discipulis, magna auctoritate multi prodiderunt. quibus omnibus & uetustate & auctoritate, &, si quaerimus, etiam sapientia, longe praestat ipsius Pythagorae auditor Lysis Tarentinus, Epaminondae doctor, uiri uirtutibus excellẽtis omnibus, omnique posteritatis memoria dignissimi. ad Hipparchum enim, quem in condiscipulatu ualde dilexerat, scribẽs Lysis, duobus eum nominibus potissimum reprehendit; primũ quod cum multitudine philosophiam cõmunicarit; deinde, quod in publico etiam philosopharetur; quorum utrumque fieri uetuerat Pythagoras, & ne fieret summa cura prouiderat. addit postremo quae ijs de rebus scripsisset Pythagoras idẽ, illa filiae suae Damoni credidisse antequam moreretur, ea lege, ut, nisi qui familiaris atque intimus fuisset ipsi, prorsus nemini daret legenda. cuius imperijs optima fide seruiens Damo, nequaquam leui sententia mulier, occultarum rerum commentarios sibi relictos cũ posset impenso pretio uendere, mortui tamen parentis uoluntatem grandi pecunia egens femina cariorem aestimauit. quam quidem consuetudinem traditam per manus a Pythagoricis, qui manserant in patrijs institutis, accepit Plato, &, quoad suppeditauit uita, diligentissime retinuit. est praeclara eius ad Dionis propinquos epistola, in qua sit ne alienus aliquis an appositus ad philosophandum, docet quibus notis internosci possit, & ab altero alter distingui ac seligi. omnino autem ex omni omnium hominum numero perpaucos esse dignos statuit, quibus delitescens in tenebris rerum natura, ostendi prolata in lucem, & patefieri debeat. a scribendo autem de rebus eiusmodi, edendisque talibus scriptis, & abhorret ipse totus, & quam maxime potest,

ueluti

ueluti a ſcelere nefario, clara uoce ſui ſimillimum quemq. reuocare nititur. Noſter item Ariſtoteles propter quem ſummatim haec attigi, aliquot poſt annos, amicis ac familiaribus dumtaxat, quo in numero perpaucos habuit, remotis alienis, tardis mentibus, & imperitis uidelicet, quid in quoque re ueri falſiue inueniſſet ex inſtituto uetere magiſtri aperuit. quae ſcripſerat etiam ijs de rebus, & contulerat in libros, neque peruulgauit ipſe iuſtis de cauſſis, & maximam partem habuit in occulto dum uixit, tanta quidem cura, ut Theophraſto, ad quem hereditas librorum uenerat, mortuo, eorum nomina Peripateticis plane ignota, in maximo ſilentio perdiu iacuerint. utriuſque libri igitur ex Aſia Teij Apelliconis opera Athenas aduecti aliquando, & urbe capta inde ſimul omnes Romam Sullae iuſſu deportati, in eius bibliotheca fuerunt & diſpoſiti & aſſeruati. Erat Romae temporibus illis Amiſenus Tyrannio, grammaticus nobilis, bello captus a L. Lucullo, & manumiſſus a L. Muraena, quem deſignatum conſulem M. Cicero poſtea defendit. cum is in illius, qui bibliothecae praeerat, amicitiam blanditiis & muneribus omnique obſequio inſinuaſset, per eum intromiſsus tractauit philoſophorum quos dixi monumenta ſuo arbitratu, atque ex eis quaecumque uoluit, uoluit autem plurima, clam interuertit ſuaque effecit. quibus actis rebus, per idem tempus, uel certe non ita multo poſt, facta eſt Andronico Rhodio a Tyrannione deſcribendi poteſtas. ex eo autem conciliatam inter utrumque amicitiam opinor, quod ambo graeci, docti ambo, egregie ſtudioſus eſset alter Ariſtotelis, alter uero philoſophus etiam Peripateticus: ut ex ſimilitudine ſtudiorum credibile ſit, beneuolentiae coniunctionem mutuam extitiſſe. tranſcriptos igitur libros Andronicus ex iis qui philoſophandi genus ab Ariſtotele inductũ adamarunt, princeps omnium in uulgus edidit. quorum indices & nomina, quod annos ducentos, aut etiam amplius, occulerentur abdita, ad eam diem inaudita, tum primum coeperunt nota fieri, & inter manus uerſari eruditorum. quare tantũ laudis tulit, ut operum Ariſtotelis inuentor a ueteribus omnibus ſine uarietate ulla exiſtimaretur. itaque laudatus uir Seuerinus in Andronicum iure optimo oratione utitur honorifica, cum eum dicat; acutum diligentemq; Ariſtotelis librorum & iudicem &

repertorem

repertorem iudicatum ab antiquitate. Sed idem opus etiam confecit quod πίνακα hoc eſt tabulam inſcripſerat: quem imitatus eſt Heſychius Mileſius, ut Suidas refert. Fuit autem tabula commẽtarius, in quo ſicut in hiſtoria tum philoſophos tum libros ex ordine antiqui perſcribere conſueuerant. quod quidem ita eſſe philoſophus docet Strabo his uerbis ſcribẽs: ἐκ τύρου δὲ ἀντίπατρος, καὶ μικρὸν πρὸ ἡμῶν ἀπολλώνιος, ὁ τὸν πίνακα ἐκθεὶς τῶν ἀπὸ ζήνωνος φιλοσόφων, καὶ τῶν βιβλίων. Huiuſmodi ergo aliquid quin Andronicus ſcriptum reliquerit, Plutarcho ſimul & A. Gellio auctoribus, minime dubito. certe, cum epiſtolarum Ariſtotelis & Alexandri exẽpla tum de genere duplici diſciplinarum, ac de matutinis diſcipulis & ueſpertinis, itemq. librorum in acroamaticos & exotericos diſtributione, quae memoriae leguntur prodita, inde deriuata in Atticas noctes confluxerunt. ac de epiſtolis, illinc ex Andronici libro aſſumi A. Gellius ipſe praedicat: indidem etiam cetera, probabilis eſt opinio. qua probabiliorem hanc duco, quod cum, ut docui, Andronicus Tyrannioni fuerit intimus, Tyrannio autem M. Ciceroni, id quod ex epiſtolis ad Atticum notius eſt, quam ut probationis egeat, rationi ualde uidetur conſentaneum, ſi crediderimus Andronicum, ſin minus familiarem, notum quidem certe fuiſſe M. Tullio Ciceroni. ex quo Peripateticorum doctorum enumerationem, & uoluminum explicationem, neque nõ diſciplinae totius formã in quinto de Finibus ornandi cauſſa poſitam, uel ex Andronico, uel ex Tyrannione, uel ex utroque cognouiſſe M. Tullium, qui fuit eius mos de philoſophia ſcribendi, non abſurde poteſt coniici. ſed hoc tamen utram quiſque in partem uult, per me accipiat. in praeſentia mihi pauca antequam perſequerer inceptum, breui narrare placuit, ut quo tempore exotericorum hiſtoria diuulgari coeperit, tum quos auctores habuerit, quantum unus poſſem, patefacerem. & ſimul admonerem eam oppugnantes, rem tantae uetuſtatis, tantis teſtibus confirmatam, neque ſatis commode infirmari, neque ex eorum animis, in quibus iam inueterauit, ratione alia eximi poſſe, niſi ſi proferatur hiſtoria, quae fide hanc & grauitate praeponderet. Sed haec quidem hactenus. Nunc ſicuti res poſtulat ad inſtitutum me conuerto. Diſtributos igitur fuiſſe libros Ariſtotelis in partes multas ab Andronico Peripatetico affirmanti Por-

phyrio

phyrio in Plotini uita non repugnanter aſſentior. Eius autem diuiſio multiplex eſt in noctibus Atticis quantum ſuſpicor; ubi tractatur tamen ſubobſcure. ex quibus, quod huic loco ambae conueniant, una atque altera contenti erimus. Prima diuiſio igitur eſt artium & commentationum, quas bipartito ſecat, ut earum aliae ſint exotericae, aliae uero acroamaticae. collocat in exotericis Rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, ac rerum ciuilium notitiam. ab A. Gellio autem dicuntur argutiae, captiones, quas Ariſtoteles, συλλογισμοὺς ἀγωνιστικοὺς ϗ ἐριστικοὺς nominat. ita enim initio libri XVIII. ſub Phauorini perſona: Eſt quidem, inquit, argutiola haec, qua de congio uini uſus es, expoſita in libris: ſed, ut ſcis, captio magis lepida, quam probum aut ſimile argumentum uideri debet. Quamobrem exotericis, tria putat contineri, Rhetoricam, Sophiſticam, & ciuilem ſcientiam. quod ſi ſophiſtica uel pars eſt Dialecticae, uel iuncta cum Dialectica, quae ex probabilibus ratiocinatur, ubi eſt Sophiſtica, ibi ſit oportet una item Dialectica. artibus uero Acroamaticis cõprehendi ſtatuit Philoſophiam remotiorem & ſubtiliorem, item naturae contemplationes, ac diſceptationes Dialecticas. Equidem tribus his rebar tria ſignificari, ut noſtro more loquar, Sapientiam primum, quae eadem eſt philoſophia prima, deinde Phyſica, poſtremo Analytica. Secunda diuiſio ad exemplum primae, libros item & artes bifariam diſpertitur, quod alij ſint exoterici, qui diſciplinas exotericas, alij acroamatici, qui acroamaticas complectuntur. quae ubi quis dederit, ſequi par eſt, ut ab rebus ipſis & argumentis librorum, non a perſona ad quem mittuntur, libri Exoterici nomen ducant. Latiſſime autem patet haec diuiſio, ut quae omnium ſit maxime communis. ſiquidem Ariſtotelicam omnem rationem, ac libros, quibus ea traditur, continet uniuerſos. a M. quoque Cicerone in quinto de finibus diuiſionis huius mentionem factam uideo. quem locum ut inſciis notum facerem, illinc aſſumptum, totidem uerbis infra ſubſcripſi. eſt enim ſic: De ſummo bono, quia duo genera librorum ſunt, unum populariter ſcriptum, quod ἐξοτέρικον appellabant, alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt, non ſemper idem dicere uidentur. Oſtendunt haec uerba, DE SVMMO BONO, argumentum & ſubiectam materiem; quae uero ſubii-

cit,

cit, Duo genera librorum ſunt, materiam eandem fuiſſe utrique generi librorum, nempe in exotericis pariter atq. ut in acroamaticis de ſummo bono tractari. quocirca ne rebus quidem, (ſunt enim unius ambo argumenti) Exotericos ab Acroamaticis diſcernit, ſed tractandi & ſcribendi uarietate, quod illa quam maxime declarant, VNVM populariter ſcriptum, alterum limatius. ergo pingui Minerua ſcripti erant Exoterici, & ad uulgi ſenſum atque intelligentiam accommodate. talis eſt autem oratio popularis: ita enim in II. De Finibus de Rhetorica forenſi: Neceſſe eſt cum populariter loquatur, eſſe interdum paullo hebetiorem. item initio Paradoxorum cum inquit: Tentare uolui an alia quaedam eſſet erudita, alia popularis oratio; populari orationi eruditam contrarie opponit. Summi autem boni tractatio, ad ciuilem ſcientiam, quae graece πολιτικὴ dicitur, proprie pertinet. de quo quia in Exotericis actum eſt, de re ad ciuilem ſcientiam ſpectante in ijs fuiſſe diſputatum apparet. unde fit ut anguſtior ſit M. Tullij diuiſio, & minus late patens, quam ſuperior Andronici; quod illa Ariſtotelis omnia propemodum, haec ciuilia ſolum duas in partes diſtribuit. legiſſe etiam & diligenter cognouiſſe M. Ciceronem iſta duo genera librorum multa indicant. nam & quale fuerit eorum argumentum explicat, & dicendi genus in eis diſſimile agnoſcit, & uarietatem ſententiarum diiudicat; cum dicit, Non ſemper idem dicere uidentur. quia etiam eos imitari ſcribendo uoluit, legiſſe non contentus: ut ſcribens Attico memorat, cum dicit: In ſingulis libris ſe prooemijs uti, ſicut Ariſtotelis in ijs, quos ἐξωτερικοὺς uocat. quod quidem de libris, qui extant hodie Ariſtotelis, intelligi nequit, propterea quod nuſquam locorum in ijs leguntur eiuſmodi prooemia, ut ad eorum ſimilitudinem ſua finxiſſe M. Cicero uere poſſit exiſtimari. Sed imitandi Ariſtotelis ſtudium, magis declarant quae de libris de finibus ſunt ad eundem alibi: Quae autem inquit, his temporibus ſcripſi, Ἀριστοτέλειον morem habent, in quo ſermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipſum ſit principatus. ex quibus loci ſenſus oſtenditur in epiſtola ad Q. Fratrem, ubi eſt, Ariſtotelem, quae de republica & praeſtante uiro ſcribat, ipſum loqui. ipſum accipe, non ſolum, ueluti in Politicis octo, in quibus de praeſtante uiro nihil admodum loquitur, ſed cum alijs pluribus colloquen-

tem in ſermone ac dialogo, qui periit, principem ipſum loqui. per litteras enim de libris agit cum Quinto fratre, quos ad Ariſtotelis imitationem in dialogo de republica tum ſcribebat. Quapropter, ut concludam aliquando, ſi Exoterici ſunt, quemadmodum graecis placet, Dialogi ab Ariſtotele conſcripti, cũ eos M. Cicero non ſolum legerit, uerum etiam ſcriptis ipſe ſuis imitando expreſſerit, quominus Exotericos Ariſtotelis & in manibus habuerit, & ſaepius lectitarit M. Cicero, ſanae mentis nemo dubitauerit. Nominat Exotericos etiam Strabo philoſophus cum in Ariſtotelis diſciplina ualde doctus, tum in omni hiſtoria diligẽs ita, ut ei non habere fidem in re tali paene ſit nefas. placet autem eius recitare uerba, quod utilia cognitu uideantur, atque etiam interpretari, nedum uertere, quod eorum ſententia obſcurior negotij nonnihil eruditis uiris noſtra ſimul & patrum memoria exhibuit. Politianus enim in Miſcellaneis totum hũc locum uertit ille quidem: uerum in eo aliud mutauit ſuo arbitratu, aliud reliquit intactũ, quid opinaretur ipſe nobis expoſuit, quid ſentiret Strabo negligentis aut inuidi hominis functus munere, uel praetermiſit uel occultauit. Poſt autem longo interuallo, Petrus Victorius, multis quam ille rebus melior, locum eandẽ tamquam in publico iterum propoſuit. in quem praeterea ex commentario Aphrodiſienſis Alexandri, ad orationis obſcuritatem illuminandam non abſurde idem pluribus diſſeruit. Sed ut homo uerus & in docendo ſimplex admodum, qui ementiri quidquam uitioſum putat, ſeſe quod optarit, potuiſſe conſequi, ut loci ſenſum omnẽ plane declararet, prorſus negat, & uero etiam aperte edicit. quae res nobis quamquam & ingenio & doctrina imparibus, curam iniecit minime mediocrem, experiundi, poſſetne de eadem re dici aliquid, quod noſtra oratione patefactum, tibi qui libros Ariſtotelis ſtudioſe legis, & dictum commode & nouum etiam eſſe uideretur. eſt igitur apud Strabonem in tertiodecimo de Geographia libro, his ipſis uerbis ſcriptum. συνέβη δὲ τοῖς ἐκ τῶν περιπάτων, τοῖς μὲν πάλαι, τοῖς μετὰ θεόφραστον, ὅλως οὐκ ἔχουσι τὰ βιβλία πλὴν ὀλίγων, καὶ μάλιστα τῶν ἐξωτερικῶν, μηδὲν ἔχειν φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, ἀλλὰ θέσεις ληκυθίζειν. quo in loco de peripateticis antiquis uerba fieri perſpicue apparet: de quibus tria minimum dici cernimus: primum; quod libris omnino, paucis ex-

ceptis maximeq. exotericis cauerunt; alterum nihil eos potuisse philosophari πραγματικῶς: postremum, theses eosdem ληκυθίζειν: quorum quidem omnium, quae extrema sunt, ea praepostere lubet prius interpretari. Quod ergo ait, πραγματικῶς non id eandẽ uim semper habet. primum enim idem quod strenue, aut perite ac scienter ualet. ut in quinto apud Polybium de Rhodiis aedificia urbis reficiẽtibus magno terrae motu disturbata: ἐχείριζον, inquit, νουνεχῶς ϗ πραγματικῶς, τὸ γεγονός: id est, prudenter ac strenue rem administrabant: & apud Diodorum libro Bibliothecae tertiodecimo, nauale proelium narrantem ad Abydi litus commissum inter Athenienses & Lacedaemonios: οἱ κυβερνῆται πρὸς αὐτὴν τοῦ καιροῦ ῥοπὴν ἐπέστρεφον τὰς ναῦς πραγματικῶς, gubernatores, inquit, in tempore ipso naues obuertebant strenue, perite, scienter. & in sextodecimo de Mentore qui quod Hermiam eunuchum eiusq. oppida per dolum cepisset, apud Regem Persarum magnam tulit uirtutis opinionem: δόξας δύνασθαι στρατηγεῖν πραγματικῶς: hoc est, quia scienter & perite imperatorum uti consiliis uideretur. Alexandrinus etiam Clemens in initio secundi Stromatis ita ut duo superiores uocem hanc usurpauit, cum dicat, οἱ πραγματικῶς τὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφήσαντες. & M. Cicero scribens ad Q. fratrem, eodem pacto: Tu in hac eadem breui epistola πραγματικῶς ualde scripsisti. Haec ergo est uerbi huius prima significatio. sequitur altera. pro eo namque est fere, quod latini dicimus, reipsa, & ut de graecis loquar graece planius, οὐσιωδῶς. testis est Ammonius Hermiae filius in commentario in Categorias dum haec scribit: τί δὲ αὐτῷ βούλεται, τό, ὡς καθ᾽ ὑποκειμένου, ἢ ἀντὶ τοῦ, οὐσιωδῶς ϗ πραγματικῶς. & idem non ita multo post, τοῦ ἀγαμέμνονος, πραγματικῶς κατηγορεῖται, καὶ ὡς καθ᾽ ὑποκειμένου, ὁ ἄνθρωπος. Eustratus quoque, secundi posteriorum Analyticorum libri interpres, πραγματικῶς perinde accipit, quasi dicat id quod in re est. eiq. contrarie opponit λογικῶς ϗ κατ᾽ ἔννοιαν, ut aliud sit quod in re positum est, ab eo quod cogitatione pingi aut fingi solet. eius autem ex commentario quem dixi haec sunt uerba. πραγματικῶς ἐκ τοῦ γένους ϗ ἐκ τῶν διαφορῶν τὰ εἴδη συνίσταται ὡς τὰ καθέκαστα ἐκ τοῦ εἴδους ϗ τῆς ὕλις. λογικῶς δ᾽ αὖθις ϗ κατ᾽ ἔννοιαν τό τε εἶδος ἐκ τῶν καθέκαστα, καὶ τὸ γένος ἐκ τῶν εἰδῶν. Quas ob res quod Strabo ait φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, id nos in latinum sic uertemus,

ut ſit, perite philoſophari, uel etiam, re ipſa philoſophari. Quod uero ſequitur adiectum in extremo, θέσεις ληκυθίζειν, ſententiam habet huiuſmodi, ut ſit, propoſita declamare, ſiue ut M. Fabio placet, theſes dicere. eſt enim ληκυθίζειν μεῖζον βοᾶν καὶ ψοφεῖν, clamare & ſonum edere clarius, auctore Ariſtophanis interprete, quem Suidas ex toto probat: niſi quod in eius libro exempta ϑ quincta uerbi littera ληκυΐζειν mēdoſe legitur. nam ληκυθίζειν ſcribi oportere, ſatis probat ληκυθιστὴς, quod a uerbo nomen declinatum ponit Heſychius. qui partem mediam inter ceruices & iugula, per quam editur uox, hoc eſt gutturem, λήκυθον dici tradit. & eius quidem chartilago tertia (multas enim habet) ἀρυταινοειδὴς uocatur a medicis, quod uaſculi, quo quid liquoris hauritur, ſimillima ſit. Θέσις uero, prout res noſtra poſtulat, duplex eſt: una quam ſic definiuit Ariſtoteles: θέσις ἐστὶν ὑπόληψις παράδοξος τῶν γνωρίμων τινὸς κατὰ φιλοσοφίαν: propoſitum, inquit, eſt nobilis alicuius philoſophi contra opinionem aliorum exiſtimatio, ueluti, non poſſe contra quemquam dici, ut Antiſtheni, aut moueri omnia ut Heraclito, uidebatur. altera eſt, de qua idem ſcribit hoc modo: σχεδὸν γὰρ νῦν πάντα τὰ τῆς προβλήματα, θέσεις καλοῦνται. quod eſt, omnes paene quaeſtiones dialecticae, hoc tēpore propoſita uocantur. ex quibus locum Strabonis hoc maxime modo uerti poſſe arbitrabamur. contigit autem Peripateticis antiquis poſt Theophraſtum, cum omnino libros non haberent, praeter pauculos maximeq. Exotericos, nihil ut poſſent re ipſa philoſophari, ſed propoſita declamarent. & Strabonis quidem uerba talia ſunt. quorum extrema duo, PROPOSITA DECLAMARE, quia propoſitum, ut docui, duplex eſt, nos item dupliciter exponemus. hoc enim oſtendi a Strabone opinamur, Peripateticos ueteres illos Theophraſti poſteros, ad propoſitas quaeſtiones, quae opinioni repugnarent aliorum, ſolitos declamare. id quod Hieronymum Rhodium nobilem peripateticum, qui mortuo Theophraſto floruit, feciſſe ex M. Cicerone cognouimus. is enim ſummum bonum expoſuit nihil dolere. quae quidem ſententia, theſis eſt, ſiue mauis propoſitum. eſt enim contra aliorum opinionem nobilis philoſophi exiſtimatio. nam ex aliorum opinione, ut uulgi, bonum ſummum eſt, uel in diuitiis, uel in dominatu multarum gentium, uel [illegible] ſecunda fortuna, uel in-

cor-

corporis uoluptate. ex eorum uero ſententia, quorum perelegans eſt iudicium maximeq. expolitum, ſummũ bonum in honore ſitum eſt, aut etiam in uirtute, aut certe in rerum contemplatione. probauerunt haec alij: a quorum omnium opinione Hieronymus tamen diſcrepauit, qui ſummum bonum, atque hominis beatitudinem eſſe putarit indolentiam. Tali ergo quaeſtione propoſita, ſolitum ad eam decla mare, cum illum oſtendit Strabo, tum alios praeterea ueteres Peripateticos. licet tamẽ uerba haec ipſa etiam commodius ueluti lentam materiem alio flectere. quorſum igitur? an eo detorquenda ſunt, ubi no bis indicent, conſueuiſſe Peripateticos, qui Theophraſtum inſecuti ſunt, poſita theſi, hoc eſt dialectica quaeſtione, quam eandem infinitam uocant rhetores, utramque in partem probabiliter ad eam declamare. iſtam enim conſuetudinem primus introduxit Ariſtoteles, exceperunt introductam eius poſteri. Ne quid autẽ commenticium uideri poſſit, in horum ſingula demus graue aliquod teſtimonium. De theſi ergo & more dicendi ad theſim in Oratore ſuo ad Brutum ita loquitur M. Cicero. Quaeſtio a propriis perſonis & temporibus, ad uniuerſi generis orationem traducta, appellatur theſis. In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad philoſophorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam rhetorum in utramque partem ut ornatius & uberius dici poſſit, exercuit: idemque locos, ſic enim appellat, quaſi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio. Et Diogenes Laërtius eadem iſta, quamquam aliquanto breuius, in Ariſtotelis uita complecti uidetur, cum inquit: πρὸς θέσιν συνεγύμναζε τοὺς μαθητὰς, ἅμα καὶ ῥητορικῶς ἐπασκῶν. quae ſic uertas, ad propoſitam quaeſtionem diſcipulos una exercuit, & ſimul ad rhetorice dicendum aſſuefecit. Inſtituti uero huius tam praeclari auctorem fuiſſe Ariſtotelem, idem M. Cicero in quincto de Finibus his uerbis docet. Ab Ariſtotele Principe de ſingulis rebus in utramque partem dicendi exercitatio eſt inſtituta. & in ſecunda Tuſculana non ſolum principem dicit eum extitiſſe, ſed addit etiam inſtitutum idem retinuiſſe poſteriores Peripateticos. Mihi ſemper Peripateticorum Academiaeq. conſuetudo de omnibus rebus in contrarias partes diſſerendi non ob eam cauſſam ſolum placuit, quod aliter non poſſet quid in qua-

que

que re uerisimile esset, inueniri, sed etiam quod esset ea maxima dicendi exercitatio, qua princeps est usus Aristoteles, DEINDE eum qui secuti sunt. quo e fonte illa Quinctilianus deriuauit: peripatetici studio quoque se quodam oratorio iactant: nam theses dicere exercitationis gratia fere, ab iis est institutum. Atque haec quidem exercitatio ea est, ad quam Aristotelis Topici libri sunt utiles. traduntur enim praecepta, quibus se exercentem seruire oporteat, in eorum postremo maxime. ibi enim docet primo quemadmodum capienda sit exercitatio, ad haec quae quibus conueniat, alia enim usu peritis tribuenda est, alia rerum imperitis. tum praeterea quibuscum habere sermonem, & item cōtra, non habere, deceat. Dicuntur uero multa etiam de fructu, quem reddit exercitatio. in quo illud permagnum est, Dialecticam facultatem praecipue caussam esse, propter quam exerceri nos uelit. sunt enim haec illius uerba: τὸ δὲ γυμνάζεσθαι δυνάμεως χάριν. quae quia planissime scripta sunt, eo fit, ut Alexandrum Aphrodisiensem mirer, qui a doctore suo dissentiens, cui praeter ceteros plurimum studet, ad inuentionem ueri tantummodo, uel certe imprimis exercitationem istam trahere maluerit. quem iam, ut quod sentio dicam libere, non solum in isto, uerum ne in eo quidem probare possum, quod fuisse memorat ueteribus philosophis, quia nondum etiam extabant libri, exercitationem usitatam. Quaero etenim utros tandem ueteres intelligat: illos ne qui supra aetatem Aristotelis & Platonis uixerunt, an eos qui Theophrastum subsecuti Lyciū tenuerunt. si det enim posteriores, absurde respondeat. qui enim uere dici potest, istis libros fuisse nullos? cum Aristotelis & Theophrasti aliquot haberent uolumina. haberent etiam Platonis, Xenophontis, aliorumque socraticorum. haberent & antiquorum, ut Empedoclis, Anaxagorae, Heracliti, Democriti, Parmenidis, ac Melissi, ut de ceteris omittam dicere. Sin superiores ac priscos philosophos designet, rē suam ex mala deteriorem fecerit. Sit enim, sicut est, exercitatio in contrarias partes argumentatio ex probabilibus. talis certe argumentatio facultatis est dialecticae. quare cum exercitationem usitatam dicat ueteribus, iisdem quoque ueteribus concedat oportet, usitatam fuisse facultatē Dialecticam. at extremum hoc non semel neque uno in loco negari scimus ab

Ari-

Aristotele. apud quem in primo de sapientia libro Pythagoreos ostendentem ita scriptum uideas: οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον: nam superiores, inquit, dialecticae non erant participes: & in eiusdem operis libro, qui est ultimo proximus, de Socrate quaerente semper definitionem, ut ea uteretur pro initio ratiocinandi, idem aliis uerbis ostendit, sed ita: διαλεκτικὴ γὰρ ἰσχὺς οὔπω τότ᾽ ἦν· ὥστε δύνασθαι καὶ χωρὶς τοῦ τί ἐστι τὰ ἐναντία ἐπισκοπεῖν. hoc est, dialecticum robur nondum etiam tunc erat, ut possent contraria sine definitione considerari. & in extrema quasi pagina elenchorum, de eadem re longe manifestius: ταύτης δὲ τῆς πραγματείας, inquit, οὐ τὸ μὲν ἦν, τὸ δ᾽ οὐκ ἦν προεξειργασμένον. ἀλλ᾽ οὐδὲν παντελῶς ὑπῆρχε. quod est, huius autem negotij, quod suscepimus, non aliqua pars erat, aliqua non erat perfecta prius, sed nihil omnino extabat. quae omnia de Topicis ac Dialectica facultate dici, si modo librum inspexerit, interprete nihil adiuuante per se tamen quisque penitus intelliget. Quanto igitur nostra, quam Alexandri, sententia procedit commodius? quam sine offensione ulla? ita quidem res est. Quapropter ut aliquando concludam, paucis eandem iterabo: Via quae Topicis libris traditur, exercitationi prodest: exercitatio autem Dialecticae facultatis parandae gratia, Aristotele auctore capienda est. ratio ergo & uia, quae Topicis libris demonstratur, quaerendae facultatis dialecticae caussa iniri debet. Perspicue falsum est illud similiter, quod negat Alexander ex libris antiquos docuisse. redarguit eũ grauis auctor Xenophon, qui Socratem refert euoluere solitum libros antiquorum, in quibus illi thesauros litteris consignatos posteris reliquissent, eosque in congressu amicorum explicare. ne quis autem me meae caussae inseruientem quidquam commentum putet, eius ex primo de dictis Socratis audiat uerba, quae sic habẽt: καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων, κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι. Existimare etiam non dubia ducti coniectura possumus, peripateticos ueteres illos, qui mortuo Theophrasto ludum in Lycio habuerunt, cum se se per omne uitae spatium ad theses exercuerint, ex qua exercitatione oritur Dialectica, dialecticos potius quam philosophos nominandos fuisse. est enim Dialectica, id quod in tertio de sapientia legimus, πειραστικὴ περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωστική,

γνωστική, hoc eſt, quae tentet res cognoſcere, quas philoſophia cognoſcit. dixeris Dialecticam uelle aliquid; Philoſophiam id quod uult etiam conſequi: & illam conatum habere, hanc uero perficiendi facultatẽ. cũ igitur Dialectica res cognoſcere ſolũ conetur, qui aũt ſolũ conatur cognoſcere, necdum etiã cognoſcit, profecto res minime cognoſcet Dialecticus. quamobrem uere negat Strabo ueteres Peripateticos potuiſſe philoſophari πραγματικῶς, id eſt, re ipſa, ſic ſcilicet ut rerũ uim ac naturã noſſent penitus, eãque perite ac ſcienter interpretarentur. Quod quidem ab eo ficte ac falſo prodi concedant nobis neceſſe eſt, qui tendunt ut uincant libros etiam ab Ariſtotele ad ueritatem conſcriptos limatius, Exotericorum nomine contineri. Quod ſi Dialecticus & Rhethor inter ſe mutant, ut aiunt, ita ut Dialecticus Rhetorem, & Rhetor uiciſſim Dialecticum induat, de his ipſis ueteribus Peripateticis minime nobis dubitandum, quin iidem Dialectice ſimul & Rhetorice loqui utramque in partem potuerint. nec ualde mirum debet hoc uideri: libros enim exotericos propemodũ ſolos habuerunt; qui cum ſcripti eſſent, ut poſterius planum faciam, dialectico more; illorum lectio cum libris peperit philoſophos congruentes. Quo in numero qui quotue fuerint, ſciri a paucis hoc tempore arbitror. equidem in uita quadam Ariſtotelis antiquitus conſcripta, cuius caput Suidas quoque retulit, decem inueni ludo peripatetico magiſtros. quorum ego, proinde ut alij ſucceſſit alius, ita perſcribam ordine nomina, quo euaneſcens ac paene intermortua illuſtrium uirorum memoria, ab obliuione atque interitu per me uindicata reuiuiſcat. Princeps igitur eſt illorum omnium, qui publice poſt Theophraſtum Peripatetica docuerunt, Strato Lampſacenus: qui quoniam praeter ceteros in ratione phyſica ſtudij plurimum poſuit, ob excellentem eius doctrinae praeſtantiam, phyſici cognomen inuenit. & certe Simplicius in commentario ad ſextum librum, quem De motu ſcripſit Ariſtoteles, in optimorum Peripatericorum numero Stratonem ſemper habitum fuiſſe commemorat. Hunc Praxiteles conſecutus eſt: cui Theophraſtus in teſtamento exemplar Nicomachi relictum ſcribit, ut ad eius ſimilitudinem ſtatuã illi ſuo ſumptu faciendam curet. Functus eſt eodem munere eodem in gymnaſio poſt ſuperiores proximos Lyco, & idem praepoſita

ueteri nomini littera Glyco dictus ab eloquendi dulcedine. Hic immutato etiam magis nomine in quincto de Finibus Lysias perperam appellatur. Fuerit'ne illud erratum librarij, an uacillantis in M. Tullio memoriae incertum est. Verum is quanto in honore fuerit uiuens, ex eo quod Themistius narrat in philosopho scire licet. nauigans enim Lyco in classem hostium armatam casu incidit. ij statim ut Lyconis nomen audiuerunt, cũ possent nullo negotio nauem, qua tum ille uehebatur, cum hominibus capere, praeter opinionem omnium tamen abstinuerunt ab ea tamquam a sacris manus. Lycone igitur ludum tenente, auditor eius Aristo Cous, ex crurum uitio claudicans, Lycio praeficitur. quem cum sibi praepositum uideret Lyco, tantum abfuit ut id factum doleret, ut uerum esse illud etiam, quod uulgo dici solet, recte ingredientem a claudo praecurri, per iocum laetãti animo palam fateretur. praeclara uero uox, maximeque digna Peripatetici modestia. quid enim minus conuenit, uel dicam magis peruerse fieri potest, quam obtrectare uirtuti uirtutis magistrum? aut bono uiro bonum inuidere? horum sicut aetati, ita muneri etiam duo successerunt, Lyciscus & Praxiphanes: de quorum altero, praeter nomen, quod dicam nihil equidem habeo. Praxiphanem Rhodium fuisse opinor; ob eam rem, quod eum Strabo, ut qui Andronicum aetate praecesserit, cum Eudemo & Hieronymo Rhodiis coniungit. Hieronymus autem notior est, quam superiores, cum ex Latinis, tum multo etiam magis ex Graecis, qui extant, auctoribus. doctum hominẽ & suauem in dicendo fuisse M. Cicero memoriae prodidit: quem tamen uere peripateticum dici posse negat, quia exposuerit summum bonum esse non dolere. Prytanis deinceps numeratur, & secundum hunc Phormio proxime, is, quem de officio imperatoris cum audisset aliquot horas Poenus Hannibal disserentem, de eo quidnam sentiret rogatus ab amicis, delirum sibi senem illum dixit uideri. militis inhumani dictum: in cuius tamen sententiam iuit M. Cicero, non iuit multis annis post Plutarchus eo uolumine, in quo id agit unum, ut ad Imperatorem a philosopho uerba in primis fieri oportere nobis persuadeat. Est etiam Critolaus; una cum Academico Carneade & Stoico Diogene ab Athieniensibus Romam ad S. P. Q. R. legatus: P. Cornelio Sci-

pione Nasica, M. Claudio Marcello Cos. anno post urbem conditam quingentesimo nonagesimo nono. & hi quidem Peripatetici doctores in Aristotelis uita, quam initio dixi, hoc eodem ordine eduntur. quibus M. Cicero & Alexandrinus Clemens auditorem Critolai Diodorum aggregant. quae si uera sunt, non uere Ammonius Hermiae filius, undecimum ab Aristotele Andronicum Rhodium numerauit. Desciuisse autem hos omnes ab Aristotelis & Theophrasti disciplina, cum ex Strabone, sicut antea feci, tum ex alijs notum facere possum multo planius. istos enim, quos commemoraui, sic a maioribus suis degenerasse M. Cicero testificatur, ut ipsi ex se nati esse uideantur. Plutarchus quoque a Strabone philosopho, cur ita acciderit, caussae hoc affert, quod, qui secuti sunt Aristotelem & Theophrastum Peripatetici, ij & librorum usu, qui in occulto laterent, & rerum cognitione, quae non aliunde peti nisi ab libris posset, prohiberentur. Quapropter est quod iure optimo laetemur, ex animoq. gaudeamus, quandoquidem quibus libris illi caruerunt, summo erga nos beneficio Deus, unde bona sunt omnia, magnã partem incolumes eos in haec usque saecula reseruauit. Dupliciter etiam Lucianus, similiter ut alij, inducta Mercurij persona uitas diuendentis, Peripatetica diuidit, in quarum auctione qualis quaeque sit demonstrat, uirtutes narrat, scientiam praedicat, pretium indicat emptori, & quasi praeconium faciat, cum cura id agit, ut quamplurimo singulae ueneant. Citat autem Peripateticum e grege uenalium, & hoc pacto ludens producit. Ἑρμῆς. τὸν περιπατητικόν σέ φημι, τὸν καλὸν, τὸν πλούσιον. ἄγε δὴ, ὠνήσασθε τὸν συνετώτατον, τὸν πάντα ὅλως ἐπιστάμενον. Ἀγοράζων. ποῖος δέ τις ἐστί: Ἑρμῆς. μέτριος, ἐπιεικὴς, ἁρμόδιος τῷ βίῳ. τὸ δὲ μέγιστον, διπλοῦς. Ἀγοράζων. πῶς λέγεις; ἄλλος μὲν ὁ ἔκτοθεν φαινόμενος, ἄλλος δὲ ὁ ἔντοθεν εἶναι δοκεῖ; Ἑρμῆς. ὥστε ἢν πρίῃ αὐτὸν, μέμνησο τὸν μὲν ἐσωτερικὸν, τὸν δὲ ἐξωτερικὸν καλεῖν. quae possunt ita latine uerti. Mercurius. Peripateticum inquam te uoco, qui pulcher es, qui diues. agite igitur, emite hunc maxime intelligentem, omnia qui scit uniuerse. Emptor. Qualis tandem est? Merc. Moderatus, aequus, ad uitam aptus & conueniens. quod autem multo maximum est, Duplex. Emp. Quid ais? alius ne est qui foris apparet, alius qui intus uidetur? Merc. Ergo, si emes, Esotericum alterum, alte-

rum Exotericum appellare memineris. Iocari quidem Lucianum iſto loco, & ſalibus ac facetiis ad hilaritatem & riſum more ſuo uti cernimus. ſi quae tamen dicit, omnia haec ad Ariſtotelis praecepta reuocentur, cumque ſcriptis illius conferantur diligenter, eadem loqui Lucianum, eadem ſentire Ariſtotelem, paruo negotio quiuis unus deprehendet. nam quod ait Lucianus pulchrũ eſſe peripateticum, id in primo de moribus ad Nicomachũ una cum ceteris fortunae bonis, quae uocantur externa, homini beato ad uitae ornamentum illius tribuit Ariſtoteles. Sic enim in eo de beata uita ſcriptum reliquit: Apparet eam tamen etiam bonis externis indigere, ſicuti diximus. neque enim fieri poteſt, aut certe facile factu non eſt, ut is honeſtas actiones ſuſcipiat, qui a bonis huiuſmodi ſit imparatus. aguntur enim multa amicorum opera ac diuitiis, & ciuili potentia, tamquam inſtrumentis. qui bonis uero quibuſdam carent, felicitatem contaminant, ut nobilitate, bona progenie, pulchritudine: neque enim ſatis eſt ad felicitatem accõmodatus, qui aſpectu omnino deformis eſt, aut ignobilis, aut ſolitarius & ſine liberis. Ergo felicem etiam Ariſtoteles, nedum Lucianus, pulchrum eſſe uult. Quapropter? quia, ut Euſtratio uidetur, aditum, & ſermonem & congreſſum non formoſiſſimi hominis horret multitudo: uſu perita non fere fieri, ut uirtus in animo cuiuſquam habitet, qui toto corpore ſit turpiſſimus. ex quo Plauti ſunt illa in Mercatore. CH. qua forma eſſe aiebant. Eu. ego dicam tibi, Canum, uarum, uentriosum, bucculentum, breuiculum, Subnigris oculis, oblongis malis, panſum aliquantulum. CH. non hominem mihi, ſed theſaurum neſcio quem memoras mali. Porro haec omnis quaeſtio non ex uulgi ſenſu imperiti, ſed ex eo potiſſimum quod in primo de dicendi facultate ſcripſit Ariſtoteles perſolui debet. ut quid ſit in re ueri perſpici poſſit liquidius. Ineſt inquit ſua aetati cuique pulchritudo. Adoleſcentis enim pulchritudo eſt habere corpus utile ad labores capiendos, in currendo & ui facienda: aſpectu iucundum hactenus, ut intuentes delectet. quamobrem Pentathli ſunt pulcherrimi, quod ſimul & ad uim nati ſunt & ad celeritatem. Viri autem eſt habere corpus ad militares labores idoneum: iucundum quidem aſpectu, ſed cum terrore. Senis, ut corpus poſſit ferre labores neceſſarios; dolore autem uacuum,

quia nihil habeat eorum quae senectutem laedunt. Ex quibus omnibus intelligi licet pulchritudinis duo esse ueluti genera: quorum alterum est membrorum usus ad labores, hoc est, actiones uitae suscipiendas, alterum est, forma, in qua est uel uenustas uel dignitas. genus illud prius, omni aetati necessarium est; posterius hoc, forma scilicet, in adolescentia plus potest; minus in aetate confirmata; minimum in senectute: qua ipsa cũ spectantiũ oculos tantummodo iuuet, ad felicitatem certe, quam constanti aetate uiri ac senes praecipue adipiscuntur, nihil omnino indigemus. Dicet aliquis, pulchritudinem istam, quia non necessaria sit, ideo frustra iungi cum felicitate. & hoc equidem falsum puto. iungitur enim ob rem aliquã, cũ beata uita: quod eam decorat, si adsit; si absit, contra dedecorat. atque hoc idẽ plane ostendisse uidetur Aristoteles cum ait: FELICITATEM CONTAMINANT. neque secus de nobilitate ac liberis sentiendum est: quorum bonorum accessio beatam uitam exornat, perspicue deformat detractio. Sed tamen ita, ut sine ijs, bene beateque uiui queat. Diuitiae autem sunt necessariae; primum ut sit, unde ali beatus possit & uestiri: deinde, ad suscipiendas actiones ex uirtute. beatus enim, cum idem sit uir bonus, hoc est omni uirtute praeditus, si diuitiis careat, neque cuiquam benigne faciat ipse, neque uicissim, si quid accepit, grato animo reddat beneficium. qua de re in decimo ad Nicomachum & haec & alia dicuntur. Nam eorum quae ad uiuendum necessaria sunt, & sapiens & iustus & reliqui omnes indigent. Item paulo post, beatitudinem confert moralem, cum ea quae in contemplatione rerum sita est, de eaq. sic loquitur: Videatur autem & externorum bonorum copia parum admodum egere, aut minus, quam moralis beatitudo. rebus enim necessariis utrisque opus est. & opus sit sane ex aequo utrique (quamuis in corpore & aliis huiusmodi plus elaborat ciuilis) paululum enim intersit: at in actionibns multum distabit. liberali enim pecunia opus erit ad actiones liberales. & iusto scilicet ad remunerationes: obscurae sunt enim hominum uoluntates. Quis porro sit diuitiarum modus, quem beata uita requirat, in eodem libro his uerbis praescribit. Nec tamen si fieri non potest, ut quisquam sine bonis externis sit beatus, idcirco putandum est, mul

tis

tis ac magnis opibus homini beato opus fore. non enim id quod ſatis eſt, in nimio poſitum eſt, neque iudicium, neque actio. Fieri autem poteſt, ut etiam ij, qui maris & terrae imperium nō habent, actiones honeſtas ſuſcipiant. nam poteſt quis ex bonis mediocribus, quae uirtuti conſentanea ſunt, adminiſtrare. atque hoc perſpicue cernere licet. priuati enim homines bene & ex uirtute rem gerere uidentur nihilo minus quam dynaſtae, ac multo etiam magis. Diuitiae ergo non magnae opus ſunt beato ex Ariſtotelis quidem ſententia, ſed mediocres unde ſumptus ad uitae ac uirtutis uſum neceſſarius ſuppetat; nec tamen abundantes, quae ſatis ſint alendis exercitibus, quales fuerunt Croeſi apud Lydos, aut Craſſi cognomine Diuitis apud Romanos.

Quod uero ait Lucianus, maxime intelligentem eſſe Peripateticum, quamquam id alio etiam trahas licet, commodius tamen ad ſextum de moribus ad Nicomachum reuocabis. in eo enim eſt de intelligentia quo habitu informata mens animi, quae res in conſultationem ueniunt, de ijs bene iudicat tantummodo, non etiam deliberat. Eſt autem & intelligentia, inquit, & tarditas, unde intelligentes & tardos dicimus, neque idem omnino quod ſcientia, aut opinio; omnes enim eſſent intelligentes; neque una aliqua ex ſcientiis ſingularibus, ut Medicina quae in rebus ſalubribus, aut Geometria quae in magnitudinibus uerſatur. neque enim intelligentia earum rerū eſt, quae ſemper ſunt, quaeque ſunt immobiles, neque ullius earum, quae oriuntur, ſed earum, de quibus dubitari & conſultari poteſt. Quapropter in ijsdem rebus, in quibus & prudentia, uerſatur. Sed tamen non eſt idem intelligentia, quod prudentia. habet enim iubendi uim prudentia: quid enim ſit agendum aut non ſit, finis ipſius eſt: intelligētia autem iudicandi ſolum. quod poſtremum cuiuſmodi ſit, apertius exponit, inferens proxime, intelligentiam eſſe opinionis uſum, eius, qui de humanis rebus, in quibus eſt prudentia, iudicat alio loquēte, ac praeclare iudicat. Illa uero quae ſequuntur, omnia qui ſcit uniuerſe, ſapientem haud dubie deſignant. eius enim eſt haec propria & praecipua condicio: ut in prooemio τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, ipſe docet his uerbis: Primū igitur exiſtimamus ſapientem ſcire omnia, quod licet, non ſingulatim habentem rerum ipſarum ſcientiam. Et mox ijſdem iteratis, etiā

cur

cur ita ſit rationem ſuggerit hoc modo: omnia ſcire, ei qui ſcientiam maxime uniuerſalem habet ineſſe neceſſarium eſt. hic enim res omnes ſubiectas ſcit quodammodo. in ſexto quoque ad Nicomachum; nonnullos, inquit, eſſe uniuerſe ſapientes, non particulatim putamus. Additur iſtis omnibus, eſſe moderatū, quod Lucianus graece dicit μέτριον, hoc eſt mediocrem, quo modo interdum etiam Ariſtoteles loquitur, ut in quarto de Republica apertiſſime, in illo loco qui eſt de diuitiis maxime memorabili: ἐπεὶ τοίνυν, inquit, ὁμολογεῖται τὸ μέτριον ἄριστον, καὶ τὸ μέσον· φανερὸν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτῆσις ἡ μέση βελτίστη πάντων. ῥάστη γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν. Moderatus ergo eſt Peripateticus & mediocris, ex quo intelligitur uirtutes illum morales habere, quod earum uis eſt omnis in mediocritate ſita. Eundem praeterea aequum eſſe ſubiicit Lucianus 'idem: id quod dupliciter interpretari licet. uno modo, ut pars quaedam iuſtitiae, nempe aequitas, & ueluti iuris ſummi remiſſio, de qua eſt in extrema parte quinti ad Nicomachum, ſignificetur. altero, ut uir bonus omni uirtute morali praeditus uno uerbo demonſtretur. quomodo enim loquitur, γίνεσθαι ἐπιεικεῖς, apud hunc uim eandem habet, quod γίνεσθαι ἀγαθούς, bonos effici. in decimo enim ad Nicomachum in extremo haec uerba ſcripta ſunt: εἰ μὲν οὖν ἦσαν οἱ λόγοι αὐτάρκεις πρὸς τὸ ποιῆσαι ἐπιεικεῖς, πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους δικαίως ἔφερον κατὰ τὸν Θέογνιν. & ab hoc loco non longe in eadem pagina: ἀγαπητὸν δ' ἴσως ἐστὶν, εἰ πάντων ὑπαρχόντων δι' ὧν ἐπιεικεῖς δοκοῦμεν γίνεσθαι, μεταλάβοιμεν τῆς ἀρετῆς. Quapropter per me quidem liceat unicuique de duobus utrum malit, probare. hoc enim an illud potius ſequatur, ad rem minimum intereſt. nunc reliqua uideamus. Ad uitam, inquit, aptus & conueniens. Sunt omnino tres qui & in congreſſionibus, & conuictu, & ſermonum ac rerum communione uerſantur. blandus unus, qui placere omnibus concupiſcit. alter moroſus & ad concertationes procliuis. medius horum tertius, ſi Ariſtoteli fidem habeas, proprij nominis indiget. Sed amici tamen gerit ſimilitudinem. a quo ſic illū ipſe in quarto ad Nicomachum diſtinguit: Ab amicitia uero differt, quod ſit ſine affectu animi & caritate in eos quibuſcum uerſatur. non enim quia amat uel odit, approbat ſingula, ut debet, ſed quia talis eius habitus eſt. aeque enim apud notos & ignotos,

ignotos, & apud familiares, & non familiares, idem est factu-
rus: in singulis tamen ut conuenit. & de eodem paullo post: Ali
ter cum iis, inquit, congredietur, qui in dignitate sunt, & cum
priuatis, & magis uel minus notis: similiterq. in aliis dissimili-
tudinibus, suum cuique tribuens decorum. talem igitur animi
habitum per haec Luciani uerba ostendi, equidem uerisimile ar
bitror. ex quibus apparet illud facillime, cuius gratia exponendi
loci huius laborem suscepi, tametsi ioco dicat omnia, nihil dice
re tamen Lucianum, quod non re uera cum Aristotelis discipli-
na apte consentiat. quae cum ita se habeant, meo quidem ani-
mo caussa nulla est, quamobrem extrema illa de Peripatetica du-
plici, qui est alius domi, alius foris, unde illi Esoterici & Exote
rici nomen inditum, ab ista ipsa eiusdem disciplina discrepare,
quod plerique ambigui non tam uera, quam ingeniosa interpre-
tatione decepti faciunt, nos item negligentes tantorum uirorum
fidem temere ac falso iudicemus. Etiam Luciani aequalis Plu-
tarchus in eorum numerum, qui librorum Exotericorum memi
nerint, a doctis hominibus adscribitur: in quo recte fieri puto;
illud non puto, quod duo illius libros, unum de L. Sullae, alte
rum de Alexandri uita, in eam rem testes citant. nam in Sulla,
de libris Aristotelis generatim, ut ab eo & Athenis inuenti sint,
& inde Romam transportati, in Alexandro autem de Acroama-
ticis tantũ pauca quaedam narrat: de Exotericis quidem in neu-
tro illorum nihil quidquam, quod pro certo affirmari possit, ab
eo memoriae proditum legimus. itaque non tam eos in auctoris
appellatione, quam in loci demonstratione falli perspicitur. nam
quin huius quoq. generis mentionẽ aliquando fecerit, cur quis-
quam dubitet, sane nihil est. Extat illius ad Colotem Epicurium
commentarius, in quo hac de causa hominẽ male accipit, quod
is adamatas a Platone species, ab Aristotele ac Theophrasto aliisq.
deinceps Peripateticis omnibus fuisse approbatas falso tradide-
rit. ab approbatione quarum tam longe abhorruisse Aristotelem
subiungit, ut ubiq. locorum, in commentariis Ethicis, in physi
cis, in Exotericis, omnem in illas effuderit copiam argumento-
rum, concertantis potius, quod aliquibus uisum est, quam phi
losophantis more, ut per haec decreta Platonis philosophiam
despicere & dabiicere, in animo habuisse existimatus sit. uerba
autem

autem ex eo quem dixi libro ad Colotem, ſunt haec. Τάςγε μὴν ἰδέας περὶ ὧν ἐγκαλεῖ [ὁ κολώτης] τῷ πλάτωνι, πανταχοῦ κινῶν ὁ ἀριςοτέλης, καὶ πᾶσαν ἐπάγων ἀπορίαν αὐταῖς ἐν τοῖς ἠθικοῖς ὑπομνήμασι, ἐν τοῖς φυσικοῖς, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν διαλόγων, φιλονεικότερον ἐνίοις ἔδοξεν ἢ φιλοσοφώτερον ἐκ τῶν δογμάτων τούτων ὡς προθέμενος τὴν πλάτωνος ὑπεριδεῖν φιλοσοφίαν, οὕτω μακρὰν ἦν τοῦ ἀκολουθεῖν. Talis ergo eſt Plutarchi locus, talis autem eſt expreſſa illius ſententia. in qua duo praecipue debent animaduerti. Vnum exotericos ab Ethicis & Phyſicis commẽtariis ſeiungi. per eos porro etiã ab Acroamaticis: quandoquidem Ethici ſimul & Phyſici libri, manifeſto ſunt Acroamatici. alterum, ex horum uerborum ſenſu, quae adhuc animaduertit nemo, Geneſij opinionem, contra quam ſcribimus hoc tempore, inanem & commenticiam eſſe totam, non modo apertiſſime, uerum etiam firmiſſime coargui. quamquam enim aliqua de re Ariſtoteles diſſeruiſſe ſe in ſermonibus Exotericis interdum, immo ſaepe dictitet, ad eoſq. lectorem reiiciat, non eſt tamen ut quiſquam uere exiſtimet, per Exotericos ſermones oſtendi aut de rerum natura libros, ut Auerroes primum, deinde Albertus expoſuerunt, aut libros extra propoſitam ſententiam, ut D. Thomas antiquitus, noſtra memoria Geneſius. Exotericos enim libros, Ethicis & Phyſicis commentariis adnumerare, cum quidem ab iis, ut planum feci, diſiuncti ſint & diſcreti, mihi certe, credo item aliis, ſi qui maxime uiri ſapientis hiſtoriarumq. uarietate inſtructiſſimi non aſpernantur fidem, ualde a uero alienum uidetur. Quapropter duodecimi de ſapientia particulam, in qua de Ideis notam quaeſtionem illã proponit hoc pacto; ἔπειτα μετὰ ταῦτα χωρὶς περὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἁπλῶς. καὶ ὅσον νόμου χάριν. τεθρύλληται γὰρ τὰ πολλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων, hoc eſt, dein poſt haec, conſiderandum ſeparatim de Ideis ipſis ſimpliciter, & legis gratia. multa namq. diuulgata ſunt per exotericos ſermones; ſic puto exponendam, ut non hoc uelit Ariſtoteles, de Ideis multa fuiſſe diuulgata, libris Ethicis aut Phyſicis, quod quidam falſo rentur, ſed oſtendat proprie ſermones Exotericos, qui ſcripti fuerint in diſputatione ac dialogo ad multitudinis opinionem, cuius cauſa libros eiuſmodi conſcripſerat, atq. etiam in uulgus ediderat. quod ut ita eſſe credam, facit in primis illud, quod ait, τεθρύλληται, diuulgata ſunt: ad

haec

haec Strabonis philoſophi grauis auctoritas, narrantis, Exotericos libros in manibus fuiſſe Peripateticorum ueterum, qui poſt mortem Theophraſti in Lycio docuerunt. Verum ut ut, ſit de iſto non magnopere nunc quidem laborandum. nam quid ſit hoc uerbi, νόμου χάριν, potius quaeri debet, quod & obſcurius uidetur, & Syrianus, aliuſq. neſcio qui graecus interpres, quem habeo, nullum ad id interpretatione ſua lumen attulerunt. quo magis adnitendum eſt, ut, quod huc faciat, nos aliquid curemus. Vox haec igitur, νόμος, multa ſignificat. nam Ariſtoteles modo rationem a prudentia quadam & mente profectam eſſe uult, ut in decimo ad Nicomachum, cum eam eſſe inquit, λόγον ἀπὸ τινὸς φρονήσεως καὶ νοῦ, quibuscum illa in tertio de republica, ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί, quod eſt, lex eſt mens ſine appetitu, congruunt. modo pactionem & conuentionem uocat, in primo & tertio de republica, hoc eſt, ὁμολογίαν, & συνθήκην, ut ipſius graecis uocibus utar. Sed haec a loco, qui nunc tractatur, longius paullo recedunt. appropinquat opinor ei magis hoc, ὁ μὲν γὰρ νόμος, δόξα πολλῶν, id eſt, nam lex, eſt opinio multorum, quod in Sophiſticis Elenchis legitur. ubi & uerbum apud antiquos frequens fuiſſe, & contrarie opponi inter ſe τὸ κατὰ φύσιν, & τὸ κατὰ νόμον ſcribit ita: ἦν δὲ τὸ μὲν κατὰ φύσιν αὐτοῖς [ἀρχαίοις] τὸ ἀληθές. τὸ δὲ κατὰ νόμον, τὸ τοῖς πολλοῖς δοκοῦν. quae omnia partim ex Gorgia Platonis, partim ex eiuſdem Minoe ſnmuntur. definit enim in eo legem Minos his uerbis: νόμος δόγμα πόλεως. quae excepta a Socrate referuntur hoc modo, δόξαν ὡς ἔοικε λέγεις πολιτικὴν τὸν νόμον. quod ſi lex ſit opinio ciuitatis, ut Minoi ac Socrati uiſum eſt, cum ciuitas ſit quaedam multitudo, legem quoq. eſſe multitudinis opinionẽ conſentaneum eſt. His ita conſtitutis, quod non potuerunt alij, ſenſum loci huius egregium uel nimia breuitate uel inſolentia uerbi caecatum inluminemus. quod igitur ſentit, ut puto, eſt huiuſmodi. De Ideis ipſis ſimpliciter, multa eſſe conſideranda, quae iam ſunt diuulgata ſermonibus exotericis. ea uero quae ſunt diuulgata ſermonibus Exotericis, legis gratia ſcilicet diuulgata ſunt. quaecumq. autem ſunt legis gratia, eadem ſunt ad opinionem multitudinis, ut ex legis definitione docui. quas ob res de Ideis ipſis ſimpliciter plura ſunt ad multitudinis opinionem conſideranda. ad haec, quae ad multitudi-

nis opinionem conſideranda ſunt, ea dialecticis, &, quod idem ualet, ut notum eſt, logicis rationibus atq. argumentis, tractanda ſunt. ex quo apparet, de Ideis ipſis ſeparatim nulla re adiecta, dialecticis & logicis rationibus eſſe agendum. id quod in illius diſputationis parte extrema ſuboſcure ſignificatur his uerbis: περὶ μὲν τῶν ἰδεῶν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ διὰ λογικωτέρων καὶ ἀκριβεστέρων λόγων, ὅτι πολλὰ συναγαγεῖν ὅμοια τοῖς τεθεωρημένοις. De Ideis, inquit, & hoc modo, & rationibus magis logicis & certis, multa licet colligere, ijs quae ſumus contemplati conſimilia. Nos quidem ita de loci huius ſententia opinamur. admonendi autem ſunt, qui iſta legent, in Plutarchi uerbis, quae ſupra recitauimus, mendũ contineri. nam in ijs, pro διαλέγων, ſubſtitui oportere, uel διαλόγων, uel λόγων, ut totum eſſet, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν διαλόγων, quomodo ſcribendum curauimus, aut etiam, λόγων ueniebat in mentem ſuſpicari. quarum lectionum prior graecis interpretibus Ariſtotelis, Exotericos & Dialogicos eoſdem eſſe libros memorantibus, conuenit: poſterior, Ariſtoteli ipſi conſentit, qui ubiq. locorum ἐξωτερικοὺς λόγους coniuncte appellauit. correctio tamen quae ſcripturam ueterem minus mutat, ea uero mihi magis probatur. Offert mihi ſe ſe praeter ſuperiores Clementis Alexandrini locus, quem aſpernari ac reiicere nullo modo debeo. eſt enim ſcriptor ſane uetus, ut qui Commodo & Seuero imperantibus uixerit, idemq. ualde doctus, id quod eius graece ſcripti libri declarant. atque is ut eſt copioſus eam in partem diſſerit uerbis pluribus, ut planum faciat ſapientiſſimum quemq philoſophorum, abditarum rerum ſcientiam neque expoſuiſſe in conſpectu uulgi, neque cum delicatis ac ſegnioribus communicaſſe. quam conſuetudinem primus omnium introduxit Pythagoras, retinuerunt illius diſcipuli religioſe, id quod ex Lyſidis epiſtola, quae eſt in manibus, apparet. imitatus eſt etiam Plato quantũ ex eius ad Dionis propinquos epiſtola perſpexi. quo mortuo, qui inſecuti ſunt Stoici & Epicurij in priſtino inſtituto ueluti more patrio philoſophiae ſtabiles permanſerunt. factũ eſt idẽ aliquãdiu etiã a Peripateticis. De rebus autẽ occultis, quidquid monumentis litterarum conſignauerant, illud omne in occulto habebant. ex eo natum, ut qui libri doctrinam reconditam cõtinerent, ij ab Ariſtotele ac Theophraſto praeſertim, Eſoterici,

hoc eſt,

hoc eſt, interiores dicerentur. quam rem his uerbis Clemẽs perſequitur: λέγουσι δὲ καὶ οἱ ἀριστοτέλους, τὰ μὲν ἐσωτερικὰ εἶναι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. τὰ δὲ κοινάτε καὶ ἐξωτερικά. id eſt, ferunt etiam Ariſtotelis familiares, ex libris ipſis alios eſſe Eſotericos, alios communes & Exotericos. de quibus quidem uerbis non abſurde ueteris poetae illud pronunciauerim, Non potuit paucis plura plane proloqui. ſiue enim auctoritatem, ſiue fidem, ſiue doctrinam in teſtimonio requiras, nihil iſto grauius eſt, nihil uerius, nihil eruditius ad errorem coarguendum in quem a ueritate tamquam a recta uia libenti animo multi diuertunt. nam & Ariſtotelis librorum duo genera fuiſſe apertiſſime oſtendit, & nominatim utrumq. appellat; Eſotericum ſicuti Lucianus, unum, quod Acroamaticum uocant alij: alterum Exotericum. & haec omnia dicit ex ſententia ueterum Peripateticorum; quos ipſos Alexandro Aphrodiſienſi aetate praeſtitiſſe credibile eſt: ut iam ſatis conſtet nouiciorum aures falſis & commenticiis nominibus occupatas ad hiſtoriae ueras uoces obſurduiſſe. ſed haec nũc quidem hactenus. deinceps locos proferam ex graecis itidem ſcriptoribus, ijs, quorum in libros Ariſtotelis habentur commentarij, ab Alexandro exorſus, qui ceteris omnibus ut tempore, ita iudicio & ſapientia longe antecellit. In libro igitur Ariſtotelis primo, eorum qui Topica inſcribuntur, triplex quaeſtionum genus ponitur, unum morale, phyſicum alterum, tertium logicũ, de quibus Dialectici diſputant. horum unumquodque, dupliciter tractari docet idem. primum, ex ueritate; qui modus uni philoſopho conuenit: deinde, ex opinione; id quod Dialectici proprium munus eſt. locum hunc igitur exponens in commentario Alexander, cum libros, in quibus quaeſtiones ad ueritatẽ limatas ab Ariſtotele demonſtrat, Politicas & Ethicas acroaſes, itemq. Phyſicas nominat: cum autem uolumina, in quibus de eadem re ad opinionem diſſeritur, nuncupatis Exotericis addit, etenim in illis de moralibus ac phyſicis permulta ad opinionem probabiliter dicuntur. totus autem locus ita graece ſcriptus eſt: διαλεκτικῶς δὲ πρὸς δόξαν, ὡς ἔντε ταύτῃ τῇ πραγματείᾳ, καὶ ἐν τοῖς ῥητορικοῖς, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνοις πλεῖστα, καὶ περὶ τῶν ἠθικῶν, καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ἐνδόξως λέγεται. ex quo tria minimũ eluceſcũt. primũ, res phyſicas ſimul & morales, materiẽ ſubiectã eſſe, in qua

uersentur Exoterici: alterum, tractandi uia, quam Dialectico more ineunt: postremum de rebus eiusmodi opinio, quae uelu-ti fructus ex tractatione Dialectica capitur. Auctoribus ergo Ari stotele in primis, post etiam Alexandro Aphrodisiensi, Philoso-phus ac Dialecticus de eadem re facit alio modo. de re physica differit uterque: exempli causa de Anima; sed hic uerum quae-rit, ille opinionem: suo tamen quisque more & modo. quare si-cubi apud Aristotelem scriptum inuenias, De anima, aut etiam quid actio & effectio differant, dictum est in Exotericis, non cõ-tinuo inferri debet, hoc in Physicis, illud in nono de Sapientia explicari. sunt enim res physicae ac morales; de quibus, ut an-te docui, Dialectice, hoc est in disputatione ac dialogo probabi-li, tum dicere, tum uero etiam scribere magistri permissu licet. Neque non antiquis concedendum est, Exotericos libros a Phi-losophi scriptionibus genere distingui. at enim eadem est utro-rumq. materies. at enim ne nos quidem hac re distingui eos in-ter se uolumus. rogat enim & respondet necessario Dialecticus: ex probabilibus concludit omnia: opinionem solum efficit: Phi losophus autem, scientiam spectat: si quando adhibet probabi-lia, ad ueritatem ea dirigit: interrogare ac respondere, prorsus nihil habet necesse. haec ergo sunt & huiusmodi alia, quibus ab Exotericis Philosophum secernimus. quae planiora facere poste rius conabimur. Subsequitur Aphrodisiensem magno interual lo interiecto Ammonius, ex Hermia patre & Aedesia matre na-tus, Procli e Lycia discipulus, multorum autem, ut Philoponi & Simplicij, magister. putatur hic a quibusdam ex eo Hermiae cognomen inuenisse, quia interpretandi munere excelluerit. in quo decipi eos, si modo est historiae fides ulla, oportet. neq. enim Hermia cognomen est, sed patris nomen, id quod Suidas in Hermiae philosophi & in Aedesiae uita diserte explicauit. fi-lios enim graecis ut ex patribus nominarent, frequens mos erat. qui mos ex libris & monumentorum antiquis inscriptionibus paruo labore cognoscitur. Ammonium autem hunc sic appel-lasse uidentur ueteres distinguendi gratia, quod uixerat apud il-los alter quoque Ammonius indidem Alexandria, quem a Chri stianis ad Graecos transiisse ait Porphyrius, negat Eusebius. ue-rum hic Saccas, quod praecisum puto, uel Saccophoros, quod

plenum iudico , dictus , Plotinum atq. Origenem docuit , ſub L. Septimio Seuero Caeſare , Ann. poſt Romam conditam DCCCCXCVIII. ex qua notatione temporis , perſpici poteſt , Hermiae filium , ut qui poſt Romam conditam Leone Caeſare ui delicet , annis ∞ . CC. XXV. floruerit, plane trecentis & uiginti ſeptem annis Ammonio Sacca natu minorē exſtitiſſe. praeterirem haec omnia ſilentio libenter , atque in deſertarum rerūm numero collecticio iacere confuſa facile paterer , niſi doctiſſimos ſenes magno in honore habitos adoleſcente me in deſcribendis horum philoſophorum aetatibus , & ipſos falli , & ſimul fallere alios , certo ſcirem . Sed redeo ad Hermiae filium , unde abierā. Huius igitur nomini inſcriptus in Categorias teritur manibus omnium commentarius : quamquam docente illo exceptum a Philopono auditore certis de cauſſis nonnulli ſuſpicantur . in eo de Exotericis ita multa ſunt , ut qui uberius ac ſplendidius de iiſdem ſcripſerit , adhuc ipſe , ut mea memoria eſt , legerim neminem . Primum duo ueluti ſumma genera librorū ponit . quorum alterum uocat ὑπομνηματικόν , in quo res undique collectas ad uſum ſiue unam ſiue plures memoriae cauſſa confuſe congeſſerant Ariſtoteles , Theophraſtus , ut haberent in promptu materiam praeparatam , ſi quid uellent ſuo arbitratu ipſi conſcribere. alterum autem dici ait συνταγματικόν , in quo partes ſuo quaeq. loco diſpoſitae , atq. in ordinem diſtributae , apto & accommodato genere orationis ueſtiebantur . Secundum igitur hoc genus librorum , binis differentiis duas in partes ac membra porro diſtrahit . horum prius , αὐτοπρόσωπον ſimul & ἀκροαματικόν nominari ait , ob eam rem , quod in eis doctor , nempe is qui diſciplinam tradit alij, cum iuſto & legitimo auditore ſolus cum ſolo ſermonē habet ; ſic tamen ut qui audit , tamquam ſi perſona muta ſit , nihil nec roget nec reſpondeat . poſterius autem , quodq. contrarie opponitur ſuperiori, διαλογικόν & ἐξωτερικόν ea de cauſſa appellatum , quod idem ſcriptor aliena perſona ad communem utilitatem ſuſcepta multorum partes unus agit . Ex ijs in Autoproſopis & Acroamaticis conſulto dicit occulte, & certis demonſtrationibus utitur , quas , quia ſunt obſcurae , non intelligit multitudo . In Dialogicis & Exotericis , cum ad communem utilitatem diſſerat , ea re adhibet ſimplices atq. apertas rationes, co

gnitu

gnitu faciles etiam turbae imperitorum. Haec ſunt Ammonij fere: expreſſa, quam pauciſſimis potuit: quamquam poſſunt non inutiliter eadem iſta ex uerbis quae ſubieci eiuſdem, regustari. genus ergo Hypomnematicon ita deſcribit: ὑπομνηματικὰ δὲ ἐκεῖνα καλοῦσιν, ὅσα πρὸς οἰκεῖαν ἀπεσημειοῦτο ὑπόμνησιν: Syntagmaticum uero ſic: συνταγματικὰ δὲ λέγουσιν, ὅσα καὶ φράσιν ἔχει πρέπουσαν συντάγματι, καὶ τὴν τῶν κεφαλαίων εὔτακτον διαίρεσιν. τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν διαλογικὰ, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. αὐτοπρόσωπα μὲν ἐν οἷς ἐξ οἰκείου προσώπου τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο, ἅπερ καὶ ἀκροαματικὰ καλοῦσι, διὰ τὸ πρὸς γνησίους ἀκροατὰς ποιεῖσθαι τὸν λόγον. διαλογικὰ δὲ, ὅσα μὴ ἐξ οἰκείου προσώπου συνέγραφεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ πλάτων ὑποκρινόμενος ἑτέρων πρόσωπα, ἅπερ καὶ ἐξωτερικὰ ἐκάλουν, διὰ τὸ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν γεγράφθαι ὠφέλειαν. Vtrumq. genus librorum hactenus & enumerauit, & quas haberet partes oſtendit. proxime ueto quae adiunguntur, eo pertinent, ut Autoproſopa & Acroamatica quid a Dialogicis & Exotericis differant ſciri poſſit. διαφέρει δὲ πλεῖστον τὰ διαλογικὰ τῶν αὐτοπροσώπων. ἐν μὲν γὰρ τοῖς αὐτοπροσώποις ἅτε πρὸς γνησίους ἀκροατὰς τὸν λόγον ποιούμενος, τὰ δοκοῦντά τε αὐτῷ λέγει, καὶ δι᾽ ἐπιχειρημάτων ἀκριβεστάτων, καὶ οἷς οὐχ οἷοί τέ εἰσιν οἱ πολλοὶ παρακολουθῆσαι. ἐν δὲ τοῖς διαλογικοῖς, ἅτε πρὸς κοινὴν καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν γεγραμμένοις, τὰ δοκοῦντα αὐτῷ λέγει, ἀλλ᾽ οὐ διὰ ἀποδεικτικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ δι᾽ ἁπλουστέρων, καὶ οἷς οἷοί τέ εἰσιν οἱ πολλοὶ παρακολουθεῖν. Haec ita latine conuerti, quo etiam graece neſcientes intelligant. Dialogica ab Autoproſopis differunt plurimum. in Autoproſopis enim, ut qui cum legitimis auditoribus ſermonem habeat, quae ipſi uidentur docet argumẽtis certiſſimis, quaeq. nequeat multitudo aſſequi: in Dialogicis uero, ut qui ad communem multitudinis utilitatem conſcripti ſint, quae ipſi uidentur docet non argumentis demonſtratiuis, ſed ſimplicioribus, quaeq. poſſit multitudo aſſequi. non loco, quod alij falſo credunt, Exotericos ab Acroamaticis diſtinguit, ſed argumentorum generibus. certe enim aliud eſt demonſtratio, aliud Syllogiſmus Dialecticus. quod ſi, ut tradit Ammonius, Acroamatici libri demonſtrationes, Exoterici Dialecticos habent Syllogiſmos, quae argumentationes genere ipſo diuerſae ſunt, uel Acroamaticos ab Exotericis genere diſiungi, uel demõſtrationis & Dialectici Syllogiſmi tolli diſcrimen, profecto rectũ

eſt.

eſt. Non dubium eſt autem, quin, qui habentur de Sapientia libri, etiam qui ſunt de rerum natura, & rebus ciuilibus, cuncti ſint demonſtratiue & ad ſcientiam conſcripti accommodate. id reſtat igitur, ut Exotericos, non demonſtratiue, ſed Dialectice, ad uulgi opinionem confecerit Ariſtoteles. in quo noſtri cũ graecis pugnant acriter. negat hoc enim Geneſius, affirmat contra Ammonius: cui quidem aſſentiendũ arbitror. Iidem ſunt enim Exoterici & Dialogici. Dialogos uero ſcripſiſſe Ariſtotelem, in quibus argumentis probabilibus fere uſus fuerit, planum ex Cicerone & aliis feci antea. Sed quominus idem faciam ex Baſilio, ne nunc quidem res ulla impedit. nam & is de Dialogis Theophraſti ſimul & Ariſtotelis cum Diodoro ad quem ſcribebat per epiſtolam egit his uerbis: τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες, ἀριστοτέλης μὲν καὶ θεόφραστος, εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς τῶν πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. qui Dialogos, inquit, conſcripſerunt externi philoſophi, Ariſtoteles & Theophraſtus, quod ſe ſcirent eſſe inopes Platonicae uenuſtatis, continuo res ipſas adoriebantur. Dialogos ergo ſcripſit Ariſtoteles, quod multi confitentur: quorum unus eſt in ore antiquis maxime, is, qui Eudemus uel de Anima ſcriptus, Eudemi Cyprij, Ariſtotelis condiſcipuli in acie ad Syracuſas occiſi, ſiue mortem ſiue animum celebrabat. eſt item alter, Corinthius nomine, de quo in Sophiſta Themiſtius; ſed hic longe minus uulgo notus quam ſuperior. cuius argumentum quale fuerit, nondum etiam certum habeo. De optimo uitae genere in eo diſputari, ſi coniectura capienda ſit ex re ipſa, equidem ſuſpicarer. Legerat enim ruri in agro Corinthio Platonis Gorgiam neſcio quis agricola. is lecto libro, incenſus philoſophiae ſtudio uidelicet, Athenas relictis rebus profectus, a Platone in diſciplinam recipi uoluit. quod egregie factum, cum admiraretur Ariſtoteles, & maximi aeſtimaret, laudibus ornauit ruſticũ hominem, ſcripto in eum ſermone, quem ab agro, ubi uitam ille tolerauerat, Corinthium nominauit. Res igitur ſatis indicat, ſic agricolam a Sole & puluere ad umbratilem uitam in otio trãſiiſſe, quaſi ſi tempeſtate turbida imminente peritus gubernator nauem ex alto ac fluctibus in tranquillo & tuto portu ſaluam collocaſſet. dedidit ergo ſe ſe Corinthius agricultione deſerta totum

philoſo-

philoſophiae ſtudio, hoc eſt, rerum contemplationi, in qua qui uiuit, bene beateq. uiuit, atque optimo uitae genere perfruitur. De quo uitae genere in Exotericis diſſeruiſſe Ariſtotelē, in prooemio ſeptimi Politicorum teſtificatur illud cum ait: νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς. uerum haec eſto coniectura probabilis, cui non ante aſſentiar, quam dialogum Ariſtotelis, qui mihi fidem plane faciat, inſpexero. Non receſſit a doctore ſuo Ioannes Philoponus, de ingenio cuius & doctrina in hiſtoriis a Calliſti filio Nicephoro multa referuntur. Philoponus igitur magiſtri opinionē retinuit: quod ex illius uerbis, quae ſunt in commentario in primum librum de Anima, plane oſtenditur. caput enim illud exponens, in quo eos redarguit Ariſtoteles, quibus anima eſſe harmonia uidebatur, & Exotericos eſſe libros pro certo affirmat, & in eorum numero Dialogos, quorum unus ſit Eudemus, reponit; addita etiam cauſſa, quid ſit quamobrem iſto nomine uocentur. haec igitur dicit cum docet οἱ ἐν κοινῷ λόγοι qui ſint apud Ariſtotelem: λέγοι δ' ἂν ἢ τὰς ἀγράφους αὐτοῦ συνουσίας πρὸς τοὺς ἑτέρους, ἢ τὰ ἐξωτερικὰ συγγράμματα, ὧν εἰσὶ καὶ οἱ διάλογοι, ὧν ἐστὶν ὁ Εὔδημος. ἅπερ διὰ τοῦτο ἐξωτερικὰ κέκληται, ὅτι οὐ πρὸς τοὺς γνησίους ἀκροατὰς ἐγράφη, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν. Poſſit etiam dicere, inquit, aut inſcriptas ipſius collocutiones cum familiaribus, aut Exotericos libros, ex quibus Dialogi ſunt, ex quibus eſt Eudemus: quae ipſa ob hoc Exoterica uocata ſunt, quod non ad legitimos auditores ſcripta ſunt, ſed ad communē & multorum utilitatem. In commentario etiam quarti libri de rerum natura, rationes exotericas, quibus exquirens quid ſit tēpus Ariſtoteles, initio quaeſtionis utitur, Philoponus idem re coactus patefecit. ita, ut iis non modo libros, quod iam omnes ſciunt, uerum etiam argumenta, quod adhuc animaduertũt pauci, comprehendi concludique uelit hoc pacto: ἐξωτερικοὺς λόγους φησὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀκροαματικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν, τοὺς ἐξ ἐνδόξων καὶ πιθανῶν ὡρμημένους. εἴρηται δὲ ἐν κατηγορίαις ὅτι ἐξωτερικοὶ λόγοι εἰσὶν οἱ μὴ ἀποδεικτικοὶ, μηδὲ πρὸς τοὺς γνησίους τῶν ἀκροατῶν εἰρημένοι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐκ πιθανῶν ὡρμημένοι. Conuertamus haec quoque, ab iis, qui graece neſciunt, paruo labore gratiam inituri: Exotericas orationes dicit, ad diſcrimen acroamaticarũ

& demon-

& demonſtratiuarum, ex probabilibus & perſuadibilibus profectas. dictum eſt autem in categorijs exotericas rationes neq. demonſtratiuas, neque ad legitimos auditores dictas fuiſſe, ſed ad multitudinem ex perſuadibilibus profectas. Et hic quidem locus magis ad argumenta, quam ad libros pertinet. id enim requirunt uerba, quae ex Ariſtotele Philoponus interpretatur. Accipi tamen etiam de libris poteſt. λόγος enim uox ab utroq. horum uſurpata alias libros, alias ſyllogiſmos ſignificat: ipſeq. ad ea refert, quae de libris Ammonius uel ex Ammonio idem ipſe Philoponus commemorauerunt. quare nihil dubitãdum quin libros uelit complecti. tria uero ex his licet colligi. primum, exotericas orationes confici ex probabilibus: alterum, illas neque demonſtratiuas eſſe, neque ueris & legitimis auditoribus tradi: tertium, conſtare ex ijs quae ad perſuadendum multitudinem ſunt accommodata. quibus de ſingulis ex Ariſtotele manifeſtius alibi dicetur. Neque uero Simplicius a maioribus ſuis deſciuit. nam hic cetero qui copioſus interpres, etſi in commentario ad categorias dialogicos libros tantummodo nominet, tamen in prooemio in phyſica, Dialogicis exotericos, de quibus antea tacuerat, iungit hoc pacto: διχῆ δὲ διῃρημένων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων εἴς τε τὰ ἐξωτερικὰ, οἷα τὰ ἱστορικὰ, καὶ τὰ διαλογικὰ, καὶ ὅλως τὰ μὴ ἄκρας ἀκριβείας φροντίζοντα, καὶ εἰς τὰ ἀκροαματικὰ ὧν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πραγματεία. transferamus etiam haec tenendi inſtituti cauſſa, & ſimul quia Hermolaus Barbarus eadem parum bona fide conuertit. ergo in hanc ferme ſententiam ſcriptum eſt: Libri autem eius duas in partes cum ſint diuiſi, tum in exotericos (quales ſunt hiſtorici ac dialogici & uniuerſe qui non ſummam diligentiam requirunt) tum etiam in Acroamaticos, in quibus liber hic continetur. Exotericorum uim in anguſtum ab alijs coactam dilatat Simplicius & ampliorem facit, qui quidem illam uſque eo proferat, ut etiam hiſtoricos alioſq. libros praeter dialogos intra fines exotericorum concludat. In expoſitione autem libri eiuſdem operis quarti, exoterica, quemadmodum a Philopono factum fuiſſe prius commemoraui, dicit argumenta eſſe communia, concludentia probabiliter, non quae demonſtrandi uim habeant his uerbis: ἐξωτερικὰ δὲ ἐστὶ τὰ κοινὰ καὶ δι' ἐνδόξων περαινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μὴ δὲ ἀκροαματικά. Et in primum De coelo idem Encyclia,

non alia eſſe quam exoterica tradidit, eaque differentijs quibus aliud ab alio genus internoſcatur, ut ante, diſcernit, ita ſcribens: ἐγκύκλια δὲ φιλοσοφήματα καλεῖ τὰ κατὰ τάξιν ἀπ' ἀρχῆς πολλοῖς προστιθέμενα. ἅτινα καὶ ἐξωτερικὰ καλεῖν εἴωθεν. ὥσπερ ἀκροαματικὰ καὶ συνταγματικὰ τὰ σπουδαιότερα. Encyclia inquit, Philoſophemata uocat, quae ordinatim a primo multis apponebantur, quae ipſa etiam exoterica ſolitus eſt appellare: quemadmodum acroamatica & ſyntagmatica accuratius conſcripta opera. Et haec quidem hoc modo, quae attento animo legi ualde deſidero. ſunt enim uerba, quibus a Simplicio Exotericos dici aſſeuerant, libros qui ſint extra rem propoſitam. contra quos agerem pluribus, ſi opus eſſe iudicarem. nam de huiuſmodi re hoc quidem loco prorſus nihil ſcribi apparet. Quapropter fictam eorum opinionem Paullus Manutius in commentario epiſtolarum ad Atticum, quem in uulgus edet propediem, recte repudiauit: uir acerrimi & elegantiſsimi iudicij, qui Romanae laudem eloquētiae nobis ita refert hoc tempore, ut priſcos illius auctores, quorum habentur in honore ſcripta, partim exaequet, partim uincat orationis genere ipſo flexibili, nitido, & ſine ſatietate dulci. Sed redeo ad inſtitutum. praemonui ab initio, totum hoc, quidquid eſſet, de quo graecos inſimularent, noſtrorum hominum eſſe inuentum, graecos nihil eiuſmodi litteris prodidiſſe. orationem igitur eandem etiam nunc repeto: hoc fidentius, quod perſcriptis fere omnium uerbis, & unde ſumpta ſint locis demonſtratis, ex quo quid quiſq. graecorum uel dixerit, uel ſenſerit, etiam ſemidoctis pateat, me nihil a uero alienum comminiſci. operaepretium eſt autem audire, D. Thomas, ſi minus princeps & auctor, at explicator certe ac propagator huius ſententiae, quae loquatur. Dicit enim in extremo commentario primi De moribus ad Nicomachum: Exteriores ſermones uocantur, qui ſunt extra propoſitam ſcientiam. & in eiuſdem operis libro ſexto, cum effectionem ab actione diſtinguit, Et his, inquit, poſſumus aſſentire per rationes exteriores, id eſt, per ea quae determinata ſunt extra iſtam ſcientiam, ſcilicet in nono Metaphyſicae. Arriſerunt iſta D. Thomae aliquandiu: ſed is, ut Simplicium e gracco uerſum uidit, homo non minus iudicio quam ſanctitate ornatiſsimus, quem adamauerat errorem adoleſcens, eundem ſenex ueri cauſſa libenter abiecit.

abiecit. ergo in commentario primi De caelo, quem nemo non approbat, & in caelum fert laudibus, ut alia pleraque ſic & hoc ex graecis Simplicij ita expreſsit. Apud Philoſophos erant duo genera dogmatum. quaedam enim erant quae a principio ſecundum ordinem doctrinae multitudini apponebantur: quae quidem uocabantur Encyclia. quaedam erant magis ſubtilia, quae proponebantur auditoribus iam prouectis, quae uocabantur ſyntagmatica uel acroamatica. Ex quo, poſitis duobus dogmatum generibus, ea ſi litteris conſignata fuerint, quin librorum duo itidem genera pariant, quod tantopere quaeritur, effici minime dubito. iam uero, qui dat Acroamaticos, quamobrem exotericos idem concedat, cauſſam profecto habet & ueram & grauem. Huc accedit, quod Encyclij, de quibus in extremo plura, ijdem ſunt cum Exotericis auctore Simplicio. itaque ſi dat Encyclios, ne neget nobis Exotericos. Supereſt etiã unus de graecis Euſtratius, ne quem peregrinum his de rebus qui ſcripſerit aliquid praetermittam. hic igitur primi de moribus exponens locum, in quo appellãtur Exoterici, docet librorum Ariſtotelis fuiſſe duplex genus: unum Acroamaticum inſcriptum, ipſius auditoribus non per alium quempiam, ſed per ipſum Ariſtotelem explicatum: alterum Exotericum, quod ideo ſic nominauit, quoniam id ad eos, qui extra numerum diſcipulorum eſſent, rogatus miſerat. De quibus haec ſcribit: ταῦτα δὲ ἐξωτερικὰ, διότι τούτων ἕκαστον πρός τινα ζητήσαντα γέγραπται ἔξω τῆς κοινῆς ἀκροάσεως. haec uero, inquit, Exoterica nominantur, quod horum unumquodq. ad quempiam qui aliquid quaeſiuit conſcriptum eſt, extra communem auditionem. conuenit Euſtratio cum alijs, librorum genus quod Ariſtoteles confecerit, Exotericum exſtitiſſe. in eo diſsidet, quod illi Exotericos dici opinantur, ob eam rem, quod ad multorum utilitatẽ & ſcripti & editi ſint ab auctore. hic uero, quoniam ad aliquem unum, qui non inter diſcipulos numeraretur, eos proprie miſerit. quin idem etiam in ſua ſententia incertus animi uacillat. Exotericos enim in ſexto De moribus, ſermones eſſe ſtatuit, quos expers logicae facultatis uulgus in ore habeat: quod haud ſcio an praeter Euſtratium alius quiſpiã ſenſerit. ſunt enim haec ipſa illius: ἐξωτερικοὺς δ' ὀνομάζει λόγους, οὓς ἔξω τῆς λογικῆς παραδόσεως κοινῶς τὰ πλήθη φοισὶ. quod uero ait ſolitum Ariſtotelem

ſtotelem, quae ſcripſerat diſcipulis ipſum explicare, & libros interpretari, ne non ſit fictum ualde uereor. nec enim, quod ſciam, alij conſuetudinis huiuſmodi meminerunt. Sed Euſtratium, unaq. cum eo antiquos, de quibus ſatis dictum arbitror, dimitto. Venio ad recentes ac nouitios: quorũ opiniones praeterire ab initio decreueram. in quo ne ſtarem cauſſa me una atque altera, ſane probabilis, impulit. ſunt enim ſcriptores duo in primis nobiles; uterque autem cur ita ſentiat etiam cauſſas offert ſeparatim, ex Ariſtotele unus, alter ex Platone, quorum auctoritatem pro mea in uiros ſumme ſapientes obſeruantia maximi aeſtimo. Ex ijs prior igitur Exotericos librorum genus quoddam tradit fuiſſe, quod ad illos proprie ſcriberetur, qui omnibus artibus ac ſcientijs uellent erudiri. eruditionem uero ait multarum rerum eſſe cognitionem ex cauſſis uniuerſalioribus nullo ordine comparatam. παιδείαν putat eam in primo De partibus Animalium ab Ariſtotele nominari. addit porro eruditionis iſtius gratia, conſcripta fuiſſe ab eodem Problemata, & neſcio quae moralia. Acroamaticos uero genus alterum ad illos miſſum cenſet, qui proximas rerum cauſſas diſcere ordinatim concupiſcunt. quo in genere de Phyſicis rebus uolumina, quae exſtant, ab illo omnia collocantur. Quod dicit igitur, libros exotericos ad eruditionem ualuiſſe, id totum incertum atque obſcurum eſt. neque enim ita ſe rem habere planum facit ratione ulla, aut argumento, quodque probare debet ut dubium, ſuo quodam iure ſibi ſumit pro conceſſo, ac plane ponit, non demonſtrat. Neque uero iſte auctor nouae, uetuſtam opinionem a qua diſcrepat, ſignis aut coniecturis redarguit: ut antiquiori, quae ſcriptis multorum tamquam tabulis teſtatior eſt, longe praeſtet fidem habere, quam nouam ſine approbatione ſequi. Ex qua ne hoc quidem poteſt perſpici, quidnam cauſſae ſit, quamobrem hi libri ab Ariſtotele inſcripti fuerint Exoterici: quod tamen ut pateret, ſtudioſe curauit antiquitas. De eruditione uero, quae idem retulit, ex commentarijs interpretum, maximam partem excerpta ſunt. primum enim, quod eam dicit, multarum rerum eſſe notitiam, id ab Euſtratio eſt, qui πολυπειρίαν ἐν πράγμασιν, hoc eſt, magnum uſum in rebus, expoſuit. deinde quod cognitionem ex cauſſis uniuerſalioribus eandẽ oriri ſcribit, ſane in eo Leonicum initatur,

qui

qui multo ante ex cauſſis remotioribus cognitionem iſtam profi-ciſci dixerat. poſtremo quam hic inordinatam, Leonicus confu-ſam rei cognitionem appellauit. mihi autem dubium non eſt, quin Epheſium ſequi ducem uterque in animo habuerit. hic e-nim ſcientiam ab eruditione primum ſecernit. dein ſic eam defi-nit, ut ſit cognitio certiſſima. ex quo eruditionem, quae diſtat a ſcientia, confuſam & inordinatam eſſe cognitionem ueluti ex cõ trario deſcribunt. illa etiam hoc eodem e fonte deriuant, ab eru-dito rem ex cauſſa cognoſci. eruditus eſt enim in geometricis, ſi Epheſio interpretanti credimus, is, qui geometricas quaeſtio-nes aliquot cognoſcit ex principiis geometricis. quod ſi princi-pia geometrica cauſſae ſunt geometricae, eruditum in geometri-cis oportet quaeſtiones aliquot geometricas, ex cauſſis item geo-metricis cognoſcere. pleraque hic igitur haurit ex commentarijs, ut paullo ante dixi. nam ab Ariſtotele nomen παιδείας ſolummo-do, ne id quidem plene, ſed praeciſe accipit. eſt enim apud il-lum παιδεία minimum duplex; altera, quam hoc totum ὅλως παι-δείαν, ut in primo De animalium partibus, aut περὶ πᾶν παιδείαν, ut in primo De Moribus, hoc eſt omnium rerum eruditionem, uocat, altera, quae iiſdem in locis παιδεία, id eſt eruditio dicitur. at uero hic noſter, cum primum genus intelligi uellet, tamen ſe-cundi nomine illud perperam nobis ſignificat. cui peccato, quod ipſius erat proprium, cum multis commune aliud imprudens ad-iecit. confudit enim cum ſcientia eruditionem, contra quam fecerit Ariſtoteles. ſi enim, ut ait, eruditus, qua eruditus eſt, rem ex cauſa cognoſcit, certe eruditus qua eruditus, ſciat neceſſe eſt; ſi modo rem ex cauſſa cognoſcere; id ipſum omnino eſt, quod ſcire. Ad hoc reſpõdebit opinor, ab erudito rem cognoſci ex cauſ-ſa uniuerſaliori & longinqua: quae cognitio non ſit proprie ſcië-tia. quapropter non ſciri quidpiam proprie ab erudito. quae ex-cuſatio ut accipiatur, minime tamen dubitationem tollit. nihilo deterius enim hac conceſſa, manet illud, eruditum ſcire, quod ſententiae Ariſtotelis repugnare admonui. hoc uero culpae ge-nus, eo magis uitare nos oportet, quo minus ueniae datur iis, qui in quem errorem incidiſſe alios demonſtrarint, in eundem ipſi per incuriam delabuntur. Quapropter hac de re quod alii non potuerunt, Ariſtotelis & uerba & ſenſus maxime, pro meis ui-

ribus,

ribus, ut potero exprimam diligenter. Quid igitur ſit Paedia, quam eruditionem uocarunt, primum dicam, deinde quot eius ſint partes, poſtremo quàm ſit ad diſciplinas utilis adiiciam. nec reticebo illud in praeſentia, ſcripſiſſe Ariſtotelem de Paedia ſepa ratim; neſciri autem, quoniam liber non exſtat, quid ille ſibi uo luerit. tractauiſſe etiam Theophraſtum genus idem argumenti, quo in opere de uirtutibus egit, quantum quidem ex inſcriptio-ne licet animaduertere. cuius conſilium, ut non improbamus, quia uerum eſt, ita quod a noſtro inſtituto alienum eſt, minime ſequimur. Commune nomen eſt aliis rebus Paedia non uirtutis proprium, cui communis item notio ſubeſt, quam initio libri de partibus Animalium Ariſtoteles uel ex coniugatis, uel ex ha-bitu & eo q habitũ habet (talia ſunt enim παιδεία & πεπαιδευμένος, hoc eſt, paedia & paedio praeditus) deſcriptã hoc pacto reliquit: Paedia eſt eius qui paediam habet. is autem qui paediam habet, poteſt appoſite iudicare quid recte aut non recte aut eo qui docet explicetur. quapropter Paedia eſt potentia, ſiue facultas apte iu-dicandi quid recte aut non recte exponatur a docente. collocat paediam in potentia, uelut in genere. ſi enim qui paediam ha-bet, poteſt, ex eo paediam eſſe potentiam uerius inferas, quam quomodo ex Auerrore Sueſſanus, cognitionem: ſiquidem co-gnitio actus eſt quidam, non potentia. at Ariſtoteles paediam eã dem, habitum etiam appellat, cum in primis uerbis ait, duos eſſe habitus, ex quibus alter ſit paedia, alter autem ſcientia. Iudi care autem appoſite, quod in definitione ponitur, id facultatis officium, ſiue uſum mauis, oſtendit. etenim paedia eſt potentia, omnis autem potentia eſt propter aliquem uſum, cuius etiam gra tia comparatur. Videndi facultas uerbi cauſſa, tribuitur animal-bus a natura, ut uideant. ergo facultatis uidendi officium & u-ſus, eſt uidere. eodem modo facultatis texendi officium eſt, te-xere; item ut aedificandi aedificare; ſaltandi pariter ſaltare. ſuum eſt enim unicuique facultati officium. ita fit, quoniam paedia eſt facultas, ut eius proprium officium ſit, apte iudicare. qua uero ad extremum additur, quid recte aut non recte dicat, is qui do-cet, id attento animo conſiderari oportebit. alius eſt enim qui iudicat, alius contra qui iudicatur. prior eſt paedia praeditus tã-tummodo. at poſterior is eſt qui dicit ac docet. qui docet autem

ſine

ſine dubio doctor eſt. ergo paedia praeditus, ut idem ſit auditor, idemque diſcipulus, rationi ualde conſentaneum uidetur. Hoc igitur maxime modo paedia uniuerſe definitur. uere autem ita definiri, ex illius partibus, approbatur. pars eſt enim praedictae eruditionis, omnino eruditus, & aliqua in re eruditus. id ex eo liquet, quod in partem utramq. propoſita deſcriptio uere conuenit. nam & qui omnino eruditus eſt, & qui aliqua in re eſt eruditus, poteſt apte iudicare, quid recte aut non recte dicat is, qui docet aliquid, quamquam alio modo. etenim omnino eruditus, omnibus in rebus hoc ipſo munere poteſt fungi, numero unus. at aliqua in re eruditus, certa de re tantummodo iudicat, illa uidelicet una, in qua eſt eruditus. quamobrem perſpicue patet, omnino eruditum, ab eo, qui ſit aliqua in re eruditus, ſubiecta re ſolummodo diſtingui: quod hic de rebus omnibus, ille de una re aliqua iudicandi habet facultatem. ſuperior haec autem oratio, paediam triplicem nobis patefacit. primo generalē unā, quae eſt facultas apte iudicandi, quid bene aut non bene dicat, is qui docet. deinde duas huius ſpecies, quarum altera eſt eruditio rerum omnium: ſic enim uertitur, ἡ περὶ πᾶν παιδεία, uel, ἡ ὅλως παιδεία: quam ſpectarunt ſolam nonnulli. poſtrema unius rei alicuius eruditio, ut animalium naturae, at actionum humanarum. ad hos autem poſteriores eruditos, miſiſſe Ariſtotelem libros Acroamaticos, non exotericos, ut aiunt, plane ueluti oculis cernimus. eruditis enim in hiſtoria animalium, libri de Animalium Partibus, rerum autem humanarum peritis, libri De moribus ad Nicomachum ſcribuntur: qui cum iſtorum etiam conceſſu ſint omnes aeque Acroamatici, fatendum certe eſt, ad eos auditores, qui definiti generis rerum eruditionem ſiue paediam habeant, mihi ab Ariſtotele Acroamaticos iis porro qui ſunt omnino eruditi, quos idem libros conſcripſerit, ex hiſtoria nondum etiam exploratum eſt. coniicio tamen eiuſmodi auditores idoneos eſſe ad eam ſcientiam, quae rerum omnium cauſſas conſiderat. illam uero libris de Sapientia, qui τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribuntur, ab eo tradi in dubium uere nemo reuocauerit. Quocirca iis qui omni in re ſunt eruditi, libros τῶν μετὰ τὰ φυσικά, in quibus rerum omnium cauſſae tradũtur, proprie aſſignari oportere licet exiſtimare. Hactenus igitur quid ſit generalis paedia,

quotque

quotque ſint eius partes, tum quomodo hae & ab ea & inter ſe differant, ſatis dictum eſt. Nunc quam ad rem ſit utilis paedia reſtat ut perſequar. Sed hoc non apte fiet ad docendum, antequam patuerit, qualis paedia ſit uel habitus uel facultas. iamdudum enim, illam eſſe utrumque praemonui. Qualis habitus autem ſit ac facultas paedia, ipſius officium atque uſus recte oſtẽdit. prior eſt enim officii (actum quem uocant ſic appello) quam facultatis cognitio, ea re, quod ex hoc illa cognoſcitur, non e cõtrario. Eſt igitur paediae, ut dixi prius, officium, recte iudicare. quinque autem ſunt quibus id muneris attribuitur. primũ, cognitio. deinde, uirtus. poſt eam, ſcientia. exinde, ars. poſtremo, experientia. Ac de cognitione in primo ad Nicomachũ diſerte ſcribuntur haec: ἕκαστος δὲ κρινεῖ καλῶς ἃ γινώσκει: unuſquiſque, inquit, ea recte iudicat, quae cognoſcit. De uirtute uero quae ſequitur proxime; illa ſunt in eiuſdem operis libro eodem, de honeſtis actionibus: εἴπερ καλῶς κρίνει περὶ αὐτῶν ὁ σπουδαῖος. κρινεῖ δ' ὡς εἴπομεν: hoc eſt, ſi modo de iis [honeſtis actionibus] bonus uir recte iudicat. iudicat autem, quemadmodum diximus. item in tertio ita ſcriptum eſt, ὁ σπουδαῖος γὰρ ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς, hoc eſt, bonus uir, ſingula recte iudicat. in tertio quoque ad Eudemum ita locus hic legitur: κρίνει δὲ περὶ τὰ ἕκαστα ἀρετὴ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ὀρθῶς: quod eſt, in ſingulis bonis, quod maius aut minus eſt, uirtus recte iudicat. Conuenire hoc praeterea muneris etiam ſciẽtiae, docent tertij Politicorum uerba haec: ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. Iudicare, inquit, paedia praeditis nihilo minus, quam iis qui ſciunt, aſſignamus. Quod idẽ Plato uidetur in Lachete ſub perſona Socratis ſenſiſſe, cum eum hoc modo loquentem facit: ἐπιστήμῃ γὰρ οἶμαι δεῖ κρίνεσθαι. ἀλλ' οὐ πλήθει τὸ μέλλον καλῶς κρίνεσθαι, id eſt, oportere iudicari a ſcientia opinor, non a multitudine, quod recte iudicandum eſt. Sed hic tamen locus, ut ex aliis uerbis quae leguntur ibidem liquet, ſimul & ad paediam & ad artem poteſt referri. De qua arte in tertio Politicorum iſta planiſsime dicuntur: δόξειεν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κρῖναι τίς ὀρθῶς ἰάτρευκεν, οὗπερ καὶ τὸ ἰατρεῦσαι καὶ ποιῆσαι ὑγιᾶ τὸν κάμνοντα τῆς νόσου παρούσης. οὗτος δ' ἐστὶν ἰατρός. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐμπειρίας καὶ τέχνας. Videatur, inquit, eiuſdem eſſe, iudicare, num quis recte curauerit, cuius & curare, &

re, & aegrotantem ob praesentem morbum, sanum facere. hic autem est medicus. consimiliter autem se res haec habet in alijs cum experientijs, tum artibus. non solum artē igitut, ex eo quod proxime supra posui, sed experientiam quoque fungi officio iudicādi satis constat. de qua in Decimo ad Nicomachum sic est: οἱ γὰρ ἔμπειροι περὶ ἕκαστα κρίνουσιν ὀρθῶς τὰ ἔργα. quod est. experientes enim singularum rerum, recte opera iudicant. atque hi omnes loci sunt, qui recte iudicandi munus, cognitioni, uirtuti, sciētiae, arti, experientiae, tribui ab Aristotele, id quod ab initio proposui, planum faciunt. de quibus singulis, cur deinceps agatur, nihil necesse est. satis nāque fuerit ad id quod spectamus, harum rerum duas, aut etiam tres, de quibus uerba fiant, ex omni numero seligere. apparet quidem certe paediam ex ijs unā esse oportere. illius enim officium est recte iudicare. recte iudicandi autem officium, uti docui, est uel cognitionis, uel uirtutis, uel scientiae & artis, uel experientiae. ex quo paediam unum aliquod horum esse prorsus necesse est. de quibus sigillatim disserere, non sane est cur suscipiatur labor. Si enim ea sit uel scientia, uel ars, eadē una erit item uirtus simul & cognitio. est enim utraque habitus mentis optimus. hic autem habitus, mentis est uirtus. etiam utraque cognitio quaedam est. nam ambae cur sit & caussam cognoscunt. id in scientia manifesto apparet; cum quidem scire ipsum sit ex caussa rem cognoscere. at in arte pro certo idem poni ab Aristotele, paullo post elucebit. Ad haec ars omnis etiam scientia est. est enim habitus, qui cur sit & caussam cognoscit. omnis autem habitus qui cur sit & caussam nouit scientia est. itaque ars scientia est. locus est in primo De sapientia, qui ea quae dico sic approbet: τό γε εἰδέναι καὶ τὸ ἐπαΐειν τῇ τέχνῃ τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον. Scire & intelligere, inquit, magis inesse arti quam experientiae arbitramur. cuius rei rationes has illico suggerit: τοῦτο δὲ ὅτι οἱ μὲν αἰτίαν ἴσασιν, οἱ δ᾽ οὔ. οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι. διότι δ᾽ οὐκ ἴσασιν. οἱ δὲ τὸ διότι καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζουσι. Hoc autem, inquit, ideo fit, quod hi caussam sciunt, illi uero non. experientes enim rem esse sciunt; cur autem sit, nesciunt. illi uero cur sit & caussam cognoscunt. Est igitur, quantum licet ex his intelligi, ars ac scientia, simul & uirtus & cognitio, quod ut docerem proposueram. Experientia

quoque eſt, etiam ſi non ſimiliter ut ſuperiora, cognitio. quam rem uerba ex prooemio librorum De Sapientia ſatis ſuperque ſic declarant: ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθ' ἕκαστόν ἐστι γνῶσις. ἡ δὲ τέχνη, τῶν καθόλου. Experientia, inquit, eſt cognitio ſingularium, Ars uero, uniuerſalium. Quapropter ſi quis Paediam eſſe aut arté aut ſciétiam oſtendat, is illam eſſe tum uirtutem tum notitiam una com probabit. Sin quis paediam non eſſe ſcientiam demonſtret, hic paediam nec artem eſſe nec uirtutem mentis eadem uia uicerit. Eſt ne igitur paedia, ſcientia & ars, an potius experientia? his de tribus ſcilicet unum aliquid uidetur. Paedia enim recte iudicat. recte uero in primis iudicat, aut ſcientia & ars, aut experientia. quare conſentaneum eſt, ut ad harum unam paedia referatur. at enim Paedia non eſt ſcientia: nec enim haec eſt ſine ueri perquiſitione: ſi modo uerum eſt totidem ſciri, quot ea ſunt, quae quaerantur. e contrario Paedia ueritatem minime inueſtigat. docent hoc illa ex primo De Animalium partibus: πεπαιδευμένος ἀποδέχεται τὸν τρόπον τῶν εἰρημένων χωρὶς τοῦ πῶς ἔχει τ' ἀληθές, εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως. quae ſic fere conuerti: Paedia praeditus explicandi rationem approbat, ueritatis inquiſitione remota, ſiue ſic, ſiue alio modo ſe res habeat. itaque ut Paediae ſcientiam inſeras non eſt ut poſſit fieri. Item, ſcientia non eſt in diſcente, antequam is, qui diſcit, eam a doctore accipiat. atqui Paediam in audiente diſcipulo, prius quam is a docente ſcientiam accipiat, tum in primo De Moribus, tum in primo De Animalium Partibus Ariſtoteles requirit. quamobrem Paedia perſpicue ſcientia nulla eſt. poſtremo dubitationem ipſe in operis initio, quod eſt De Animalium Partibus, omnem omnino tollit. cenſet enim in omni contemplatione ac docendi uia ſpecies duas habitus apparere, quorum alterum rei ſcientiam, alterum ueluti paediam appellare bene habeat. quo loco cum duas eſſe ſpecies habitus ponat: duae autem ſpecies, ideo duae ſunt, quia differentiis minimum duabus diſcernuntur: ſine dubio paediam a ſcientia differentijs uel duabus uel etiam pluribus diſtingui oportet. Quemadmodum autem ſi quis animal duas in partes diſtribuat, ut rationis una ſit expers, altera particeps, recte idem dixerit, animalis partem quae ſit rationis expers, non eam eſſe rationis participem, contra uero quae ſit rationis particeps, eandem rationis eſſe expertem, uere

re

re negauerit: ita cum duae sint habitus species, scientia & Paedia, ex his duabus alteram inesse alteri, hic ipse nequaquam concesserit. particulam autem eius operis, quod antea commemoraui, quamquam in promptu sita erat, non alienum tamen duxi adscribere: quo minori quiuis labore, de Aristotelis sensu, lectis illius uerbis, posset existimare. illa uero sunt huiusmodi: περὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, ὁμοίως ταπεινοτέραν τε καὶ τιμιωτέραν δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι. ὧν τὴν μὲν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος, καλῶς ἔχει προσαγορεύειν τὴν δ᾽ οἷον παιδείαν τινά. Vt autem hic Paediam a scientia, sic a paedia praedito, eum qui scientiam habeat, in tertio De Republica disiunxit, cuius loci uerba ad faciendam fidem iterum subijciam: ἀποδίδομεν δὲ, inquit, τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν: hoc est, Iudicare nihilominus paediam habentibus, quam ijs qui sciunt attribuimus. Quas ob res paediam non esse scientiam satis iam patere arbitror. ex quo, ut ne ars quidem sit, perspicue sequitur. ars enim, ut ante docui, quia caussas cognoscit, est scientia. Paedia autem non est scientia. ita fit ut non sit ars Paedia. quod si Paedia nec ars est, nec scientia, restat ut ea sit experientia: quandoquidem de tribus unā hanc numerauimus. cum his etiam eorum congruit opinio, qui Aristotelem in primo De Moribus ad Nicomachum paedia praeditum auditorem opposuisse imperito contrarie prodiderūt. opponitur autem imperito contrarie peritus. quamobrem ut paedia praeditus ille sit quem peritum dicimus, non male colligunt. Graecus quoque incerto nomine operis eiusdem interpres, τὸν πεπαιδευμένον quem paedia praeditum saepe nomino, graece τὸν πεῖραν λαβόντα, quod a superiore sententia non abhorret, & τὸν πεῖραν εἰδότα pro eodem exposuit. Theodorus praeterea huc intendisse animum potest uideri, cum paediam quae ab Aristotele uocatur, peritiam ipse in Latinum conuerterit. Et haec quidem omnia, qualis paedia sit habitus, aperiunt. quid ea porro ad scientias & artes praebeat utilitatis, deinceps nobis explicandum est. Scientia igitur & ars omnis fructum ex paedia capit duplicem. ab hac enim initia primo, deinde antecedentem notitiam illorum sumit. haec est enim experientia: experiens autem & in rerum tractatione diutina exercitatus, collecta ad usum principia, scientijs atque artibus cunctis suppeditat; simulque illa esse cog-

noſcit : quae duo exorſus a priore prius continuo pergam pluribus patefacere. Ex ſenſu igitur, quam a natura facultatem accepimus, nobis memoria ingeneratur. tum autem exſiſtit memoria in nobis, cum ſpeciem ac formam (phantaſma, hoc eſt, uiſum uocant) rei ſenſu perceptae, ſenſus communis, qui eſt in corde, cognoſcit ea condicione ut & olim perceptam, & ut imaginem. Sed ut dicere coeperam, ex ſenſu in nobis memoria gignitur. ex memoria autem eiuſdem rei repetita ſaepe & iterata, fit experientia. plures enim memoriae eiuſdem rei, ſunt una experientia. Ex hac denique experientia, fit uniuerſale : quod ipſum & artis eſt & ſcientiae principium. Dicit enim ipſe concludens Poſteriores Analyticos, quomodo quidem in antiquiſſimo libro perſcriptum legitur : ἐκ δ᾽ ἐμπειρίας, ἠρεμήσαντος τοῦ καθόλου ἐν τῇ ψυχῇ, τοῦ ἑνὸς παρὰ τὰ πολλά, ὃ ἂν ἐν ἅπασιν ἓν ἐκείνοις τὸ αὐτό, τέχνης ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμης. Ex quibus ab ea quam dixi experientia fieri uniuerſale, & id ipſum artis ac ſcientiae, quemadmodum ſupra poſui, principium eſſe, facillime poteſt perſpici. Quoniam autem dictum eſt, habere experientem collecta principia, quae artibus ac ſcientijs omnibus ſubminiſtret, ne quid commenticium attuliſſe exiſtimemur, age hoc quoque, adſcriptis ex primo Priorum Analyticorum ipſius uerbis, confirmemus. ait enim : τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἕκαστον ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι. λέγω δέ, οἷον τὴν ἀστρολογικὴν μὲν ἐμπειρίαν, τῆς ἀστρολογικῆς ἐπιστήμης. ληφθέντων γὰρ ἱκανῶς τῶν φαινομένων, οὕτως εὑρέθησαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀποδείξεις. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἄλλην ὁποιανοῦν ἔχει τέχνην τε καὶ ἐπιστήμην. Hic profecto aperte admodum, & ſine circuitione dicit ulla, rei uniuſcuiuſque principia tradi ab experientia. cuius quidem ſententiae, quo magis eam ante oculos nobis poneret, exemplo illuſtri explanationem attulit, cum ſubiecit ſtatim, Aſtrologicae experientiae officium eſt, Aſtrologicae ſcientiae ſuppeditare initia. ita uero ſe rem habere probat ex hiſtoria, collectis, inquit, quantum ſat erat apparentibus, aſtrologicae demonſtrationes : hoc pacto inuentae ſunt, priuato autem exemplo uſus, ne quis hac re falleretur, ad extremum addit, eodem etiam pacto ſe res habet in alia tum arte tum ſcientia qualicumque. Non ergo priuatam, ſed communem uiam & rationem hanc artibus & ſcientijs omnibus eſſe uult. Via uero eſt huiuſmodi : Experiens idemque uſu peritus, propria

rei

rei cuiuſque principia colligit & comportat. collecta & comportata, Analytica ſcientia inſtructo eius ueluti miniſter offert. ille autem, ex propriis principiis, quae parata habet, propoſitiones ac demonſtrationes uel ad artem uel ad ſcientiam conficit. atque haec ad omnes uia pertinet. Quemadmodum enim Aſtrologicae experientiae intereſt, initia deligere Aſtrologicae ſcientiae, ita & experientiae phyſicae, principia ſcientiae phyſicorum, & experientiae rerum ciuilium atque humanarum, ciuilis facultatis initia, proprie officium & munus eſt conquirere. quae res eodem modo ſe habet in aliis artibus ac ſcientiis omnibus. quod ſi uerum eſt: male Alexander. quas enim partes experientiae dedit Ariſtoteles, ut ſola uniuſcuiuſque ſcientiae initia colligeret, has ipſe doctore inuito & reclamante, ad ſcientiam quoque iterum & tertio paene per uim tranſtulit. habet enim in commentario ſic: ἑκάστης ἐπιστήμης ἐστὶ τὰς ἰδίας ἀρχὰς, ἐξ ὧν αἱ προτάσεις τε καὶ συλλογισμοὶ, παρέχειν τε καὶ ἐκλέγειν. id eſt, Vniuſcuiuſque ſcientiae munus eſt, propria principia, ex quibus propoſitiones ac ſyllogiſmi fiunt, praebere atque deligere. & ab hoc loco non longe admodum, ſed in eadem tamen expoſitione: τὰς προτάσεις, τὰς οἰκείας ἑκάστῃ ἐπιστήμῃ, τοῦ καθ' ἑκάστην ἐπιστήμονος ἐστὶν ἐκλέξαι ἐκλογῶν οἰκείων: propoſitiones, inquit, proprias unicuique ſcientiae, illius eſt, qui unamquamque ſcientiam habet, ſuis quaſque delectibus eligere. atque in his quod erat experientiae proprium, ſcientiae bis attributum perſpicue cernimus. in particula uero quam infra ſupponam communiter utrique datur idem muneris: τὸ μὲν οὖν ἐκλέγειν τίνα οἰκεῖα, καὶ τίνα μὴ, τῶν ὑποκειμένων ὅρων, τῶν περὶ ἕκαστον ἐπιστημόνων τε καὶ ἐμπείρων ἴδιον. hoc eſt, propoſitae igitur quaeſtionis terminorum, quae ſint, quae ue non ſint propria, eligere, ſcientis ſimul & experientis uniuſcuiuſque rei, officium proprium eſt. ſi eſt hic ut Alexander ſcientiam & experientiam diuerſum quiddam opinetur, quod eſt experientiae proprium munus, auctore Ariſtotele, id cum ſcientia confuſe communicat. Sin idem putat utramque, aliam atque aliam eſſe naturam ambarum non uidet. Verum digrediendi modum aliquã do faciamus. Quoniam igitur Paedia eſt experientia, experientiae autem, ſicuti docui, legere propria uniuſcuiuſque initia ſciẽtiae, munus eſt, propterea Paediae hoc idem muneris debet aſſignait

Sri.

Sit ergo Paediae una haec utilitas : altera uero, quam dehinc persequar. Iam antea dictum est, ab Experientia rem esse cognosci. atqui rem esse principium est. itaque Paedia, quoniam quidem est experientia, principia cognoscit. haec quidem sunt Aristotelis : a quo in primo De Sapientia scriptum est : οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι, τὸ ὅτι μὲν ἴσασι. διότι δὲ οὐκ ἴσασι : Experientes, inquit, rem esse cognoscunt ; cur sit, ignorant. & de Moribus ad Nicomachum in primo haec quoque reperiuntur : τὸ δ᾽ ὅτι, πρῶτον καὶ ἀρχή. quae sic reddas, Rem uero esse, primum ac principium est. atq. haec alio nomine praenotio, eademque antecedens cognitio principiorum dicitur, non autem, ut falsò rentur quidam, quaestio an sit, aut illi quaestioni respondens scientiae species, demonstratione comparata. Nam de praenotione in initio primi Posteriorũ Analyticorum graece sic est : διχῶς δ᾽ ἀναγκαῖον προγινώσκειν. τὰ μὲν γὰρ ὅτι ἐστὶ προϋπολαμβάνειν ἀναγκαῖον· τὰ δὲ τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ, ξυνιέναι δεῖ. τὰ δὲ ἄμφω. Duobus autem modis, inquit, praenoscere necessarium est. in alijs enim rem esse prius existimare necessarium. in alijs quid significet, quod dicitur intelligendum est. in aliis uero utrumque. & de eadem re, ubi de suis cuiusque artis ac sciẽtiae, principijs loquitur, infra planius. λέγω δ᾽ ἀρχὰς ἐν ἑκάστῳ γένει ταύτας, ἃς ὅτι ἐστὶ μὴ ἐνδέχεται δεῖξαι : dico autem, inquit, principia in unoquoque genere, haec, quae esse non contingit demonstrare. quibus e uestigio attexuit : ὅτι δ᾽ ἐστι τὰς μὲν ἀρχὰς ἀνάγκη λαμβάνειν τὰ δ᾽ ἄλλα δεικνῦναι : quod est, Esse autem principia necesse est sumere, alia uero demonstrare. ex quibus Paediae utilitas altera satis ostenditur. scientijs igitur atque artibus prodest illa dupliciter. primum, quod propria earum cognoscit principia. deinde, quod eadem illa delegit & utenda alijs praebeat : quod certe posterius sine priori minime potest effici. ideo quod ignotarum rerum delectum habet nemo. Quamquam autem uterque usus paediae, de quibus adhuc dictum est, in omnes propemodum disciplinas conuenit uniuerse : tenendum tamen est, suam esse cuiusque artis ac scientiae paediam, id quod antea praemonui. Quemadmdum enim est unius rei experientia, qualis eorum, qui uni generi dediti sunt, ita etiam paedia est unius rei ; exempli caussa Animalium, & actionum humanarum. quarum alteram in illius scientiae discipulo, in qua caussas animalium explicat.

cat, alteram in auditore ciuilis facultatis, quae libris De moribus ad Nicomachum traditur, Ariſtoteles, ut notum eſt. requirit. quo loco quaerat aliquis auditori ciuilis facultatis, quid paedia proſit actionum humanarum. Neque enim diſcipulum tali habitu praeditum eſſe oportere, fruſtra & ob rem nullam nos in primis Ariſtoteles docuit. An utroque modo prodeſt? certe. actionum enim humanarum paedia praeditus, & uniuerſales tenet actiones, quibus principijs ad ratiocinandum ciuilis facultas utitur, & eaſdem, principia item eſſe cognoſcit. Vniuerſales enim actiones fiunt ex paedia & experientia, una re uidelicet. experientia uero ex multis memorijs actionum ſingularum. plures autem memoriae ex actionibus ſingulis ſenſu olim perceptis gignuntur. quemadmodum autem hoc fiat, proxime patefiet. Principio, conſueſcere idem eſſe, quod ſaepe & continenter facere, Ariſtotele auctore ponimus. certe enim de tritici farina quaerens quaedam in Problematis ita ſcribit: ἔθος ἐστὶ τὸ πολλάκις καὶ συνεχῶς ποιεῖν: conſueſcere, inquit, eſt ſaepe & continenter facere. & alijs locis pluribus nihil umquam mutauit. Vt in primo de Arte Rhetorica, de ijs quae fiunt ex conſuetudine, ἔθει δὲ, inquit, ὅσα διὰ τὸ πολλάκις πεποιηκέναι ποιοῦσι: id eſt, conſuetudine autem, ea quae, quia ſaepe fecerunt, faciunt. item in eodem, ἐστὶ δὲ ἡ μὲν φύσις, τοῦ ἀεὶ, τὸ δὲ ἔθος, τοῦ πολλάκις: eſt autem, inquit, natura, quod ſemper; conſuetudo eius quod ſaepe. De re eadē ſenſit idem etiam in libro De Memoria. Sed nihil praetermittere, commemorare omnia, minime quidem in praeſentia neceſſarium ducimus. qui aſſueſcit igitur actionibus humanis, quo ſibi uirtutes morales quaerat, idem agit ſaepius: qui agit idem ſaepius, actionem eandem ſaepe ſentit (eſt enim actio motus, qui ſenſum mouet) qui actionem eandem ſaepe ſentit, etiam ſaepe actionem eandem memoriae commendat: qui ſaepe actionē eandem memoria tenet, eiuſdem actionis capit experientiam. Denique ex eiuſdem actionis humanae experientia, mente concipitur uniuerſalis actio: quae & principium eſt rerum ſub actionem cadentium, & una etiam rationum earum, quibus ciuilis utitur facultas. Non hanc autem ſolum uim habet rerum humanarum peritus, ſed idem etiam principia cognoſcit. Experiens enim omnis & uſu doctus, rem eſſe nouit. atqui rem eſſe initium

eſt.

est. Hactenus facto ab ijs quae sensum mouent initio, nempe ab ijs quae sentimus, meminimus, experti sumus, ad principio quae mens intelligit, hoc est, actiones humanas uniuersales, alte ueluti per gradus adscēdimus. Sunt autem quae sensus mouent, nota nobis: quae uero mentem, absolute nota, &, ut usitatius loiquar, nota natura. Ab ultimum inuentis ergo rursus exordir bene habet: quae si superioribus consentire demonstrabimus, usu profecto ueniet, ut illa ipsa. tum firmiora tum illustriora magis multo faciamus. Vniuersalis actio, rerum agendarum principium, ut ante praediximus, ea est, cuius gratia res aguntur. αἱ μὲν γὰρ ἀρχαὶ τῶν πρακτῶν, τὸ οὗ ἕνεκα τὰ πρακτά, dicit ipse in sexto ad Nicomachum. & in proximo sequenti septimo, repetit idem his uerbis: ἐν δὲ ταῖς πράξεσι, τὸ οὗ ἕνεκα, ἀρχή. Quapropter nobis hoc ipsi uere praesumimus, uniuersalem actionem, quae sit principium rerum agendarum, illam esse, cuius gratia res agatur. Atqui, cum id, cuius gratia quid agitur, sit finis, non dubium esse potest, quin uniuersalis actio, unde agendi ducitur initium, sit finis. Quoniam autem finis nisi bono uiro, cuiquam non apparet, ea re, ut uniuersalis actio, nisi bono uiro, cuiquam non appareat, perspicue necessarium est. Haec uoluisse Aristotelem, sexti ad Nicomachum locus hic ostendit, in quo est: οἱ γὰρ συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν ἀρχὴν ἔχοντες εἰσὶν, ἐπειδὴ τοιόνδε τὸ τέλος καὶ τὸ ἄριστον, ὅτι δήποτε ὄν. ἔστω γὰρ λόγου χάριν τὸ τυχόν. τοῦτο δ᾽ εἰ μὴ τῷ ἀγαθῷ οὐ φαίνεται: cuius quidem sententiam, quia paucis bene cognita est, liberius paullo explicabimus. De rebus, inquit, agendis ciuili facultate praeditus ratiocinatur. omnis autem ratiocinatio sua habet principia. propositiones suas scilicet, ac terminos medios subiecto generi proprios atque accommodatos. Ex quo fit, ut rerum agendarum sua & propria ciuilis facultas habeat initia. Quamobrem ratiocinationes ait, quae de rebus agendis fiunt, suum habent initium, quod quale esset, satis ostendit illud QVONIAM finis est huiusmodi: sit enim qualiscumque. etenim ciuili facultate instructum ponere finem primo; deinde quale sit illud per definitionem explicare; ad extremum, hoc rerum agendarum fine pro initio uti, cum de rebus sub actionem ueniētibus ratiocinatur, demonstrat. quod autem infert in clausula, HIC AVTEM cuiquam nisi bono uiro non apparet, quam maxime

xime

xime planum facit, finem ac principium agendarum rerum, niſi ſi is uir bonus eſt, cognoſci a nemine. Quae ſententia noſtram ſuperiorem apertiſſime omnino confirmat. concluſum eſt enim ſupra, uniuerſalem actionem, quae ſit principium rerum agendarum, non apparere cuiquam, niſi bono uiro. cum uero bonus uir ſit ille, qui uirtutes habet morales, actio uniuerſalis, agendae rei principium, ei ſolummodo, qui uirtutes habeat morales, nota erit. quod ſi uirtus, ea, quae proprie moralis dicitur, bona conſuetudine dumtaxat quaeri poteſt: certe qui bene conſuerint, ſoli oportet ut rerum agendarum initia cognoſcant. quas ob res bene conſuetos ſimul & in boni uiri diſciplina educatos, ex Platonis primo de legibus potiſſimum, πεπαιδευμένους hoc eſt, paedia praeditos, auditores eſſe ad ſcientiam ciuilem idoneos rectiſſime Ariſtoteles demonſtrauit. At uero conſueti perperam, & uitijs imbuti homines, haec agendarum rerum principia nequaquam uident. Nam uitium omne, in actionibus & animi affectibus nimium aut parum eſt. nimium uero & parum mediocritatem corrumpit. at mediocritas, eſt id cuius gratia. hoc autem finis eſt, & rerum earum, quae ipſi agimus, principium. hinc in ſexto ad Nicomachum emanant illa: τῷ δὲ διεφθαρμένῳ δι' ἡδονὴν ἢ λύπην, εὐθὺς οὐ φαίνεται ἡ ἀρχή. οὐδὲ δεῖν τούτου ἕνεκα. οὐδὲ διὰ τοῦθ' αἱρεῖσθαι πάντα, καὶ πράττειν. ἔστι γὰρ ἡ κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς: quae ſic uerti poſſunt: corrupto autem uoluptate aut dolore, principium continuo non apparebit, nec huius gratia oportere, nec expeti ac geri propter hoc omnia. uitioſitas enim principij corruptrix eſt. in quo loco dici aperte uidemus, non cerni animo rerum initia, quae ſub actionem cadunt ab ijs qui ſe uitijs contaminarint. item animum deprauari uitijs, illiſq. ut fallatur in principijs actionum effici. habitus autem, unde hic error oritur, agendi principium delet ac perimit, auctore Ariſtotele, qui in ſexto eodem ad Nicomachum, finem, niſi bono uiro, apparere nemini, ſic approbat: διαστρέφει γὰρ ἡ μοχθηρία καὶ διαψεύδεσθαι ποιεῖ περὶ τὰς πρακτικὰς ἀρχὰς, quemadmodum proxime expoſui. Ergo uitioſus agendarum rerum principia minime nouit. rationes quoque & argumenta inde ducta, quibus ciuilis utitur facultas, idem ut ignoret neceſſe eſt: neque enim intelligunt argumentationes principiorum ignari. Quare uitioſus ne docilis quidem fuerit ad

hanc diſciplinam. Ab hac Ariſtotelis ſententia, Bartholomaeus Caualcans, is, ex cuius conſilio Senae temporibus ultimis Reſpub. conſtituta eſt, longe admodum digreditur. affirmat enim in commentariis, qui de Repub. optime adminiſtranda nuper exierunt, ab eo qui non modo ſine uirtute ſit, uerum etiam uitioſus, quae ad uirtutis cognitionem pertinent, bene ſaepenumero cognoſci. in quo quidem peccat dupliciter. quatenus enim quod ad uirtutis uim attinet, id ſatis cognoſci putat ab homine uitioſo, illum decipi ſuperiora planum faciunt. quatenus uero qui uirtute carent, iis bene cognitam ait eſſe uim uirtutis, dicit etiam pugnantia. qui enim bene cognoſcit uirtutes, is facultate ciuili praeditus eſt, cui munus hoc & cognitio proprie aſſignatur. ciuilis autem facultas eſt prudentia: propterea quod habitus idē eſt, ut illa in ſexto de moribus declarant: ἐςὶ δὲ ϗ ἡ πολιτικὴ ϗ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ ἕξις: eſt autem & ciuilis facultas & prudentia idem habitus. quare fit, ut qui uirtutes bene nouerit, idem etiam ſit prudens, quoniam autem prudentia uirtus eſt, idcirco ut qui ſine uirtute eſt, hic rurſus uirtutem habeat ſequi neceſſarium eſt. Sed huic uiro, qui ingenio & uſu rerum praeſtitit, non meminiſſe, quid inter uitioſum & incontinentem intereſſet, fraudem attulit. Intemperans enim hoc eſt, uitioſus, atque incontinens, eſt ubi conueniant, eſt rurſum ubi diſtent. in eo conueniunt, quod corporis uoluptates, ex edendo, & bibendo, & rebus ueneris, quas uulgus percipit, uterque appetit atque conſectatur. diſtant autem, quod huiuſmodi uoluptates perſequendas eſſe intemperans & uitioſus opinatur. incontinens contra, eſſe fugiendas uere exiſtimat. conſilium huius igitur bonum eſt. quare malus dimidia ex parte ab Ariſtotele dicitur. in agendo enim peccat; in conſultando non peccat. ſunt huius rationes laudandae; acta non item. Quapropter, quoniam uitioſus ſimiliter agit ut incontinens: hic autem de uirtutibus uerbo non re multa philoſophatur, hanc ob ſimilitudinem uſu uenire uidetur, ut uitioſus uirtutis ſcientiam, cum in eo nulla ſit, tamen aliquam teneat: quod falſum eſſe iam antea docuimus. Sed redeundum aliquando unde abijmus. Ab eo, qui uirtutes morales haberet, initia rationum, quibus ciuilis facultas utitur, dicebamus cognoſci: & qui principia rationum cognoſceret, ab eodem quae conclu-

derentur,

derentur, etiam poſſe perſpici facilius. Videbatur enim hoc rationis omnis commune, ſiue illa demonſtratio, ſiue eſſet ſyllogiſmus dialecticus: quod ut nuſquam alibi, certe in initio primi Poſteriorum Analyticorum pateſactum eſt. quo circa qui morales haberet uirtutes, eum ad diſciplinam ciuilem perdiſcendam proprie accommodatum nobis uideri tradidimus. Cum uero ciuilis facultas idem ſit habitus, quod prudentia, ut dudum oſtendimus; qui bene educatus eſt, & uirtutes habet morales, prudentiam ſibi unus proprie comparabit. Efficietur ergo uir proprie bonus: ſiquidem morales habebit uirtutes iunctas cum prudentia: quibus utriſq. qui praeditus eſt, hunc uirum proprie bonum appellari, ex ſexto ad Nicomachum probant haec uerba: οὐχ᾽ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως, οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς: non poteſt, inquit, bonus eſſe proprie ſine prudentia, nec prudens ſine morali uirtute. Ex quibus plane licet intelligi, Bartholomeum Caualcantem in commentariis de Republica, ex doctrina uirtutem in nobis creari, falſo negare. Duplex enim eſt uirtus, moralis altera, altera mentis animi, quã, quod in ea parte animae, quae cogitat, poſita ſit, διανοητικὴν graeco uerbo uocat Ariſtoteles. Moralis uirtus ex bona conſuetudine nobis quaeritur, numquam ex doctrina; at mentis uirtus, ex doctrina fere, non ex conſuetudine paratur. atqui prudentia mẽtis uirtus eſt. huiuſmodi autem uirtus ex doctrina maximam partem gignitur. Docet hoc locus ex initio ſecundi ad Nicomachũ, qua eſt: διττῆς δὲ ἀρετῆς οὔσης, τῆς μὲν διανοητικῆς. τῆς δὲ ἠθικῆς. ἡ μὲν διανοητική, τὸ πλεῖστον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὔξησιν. διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου. ἡ δὲ ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται. ὅθεν καὶ τοὔνομα ἔσχηκε, μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. Cum autem, inquit, uirtus ſit duplex, mentis una, moralis altera: quae mentis eſt, maximam partem ex doctrina ortum & incrementum habet. quo circa experientiae & temporis indiget. moralis autem ex more acquiritur, unde etiam nomen a more declinans paullulum accepit. atque haec ex doctrina certum quoddam genus uirtutis gigni, ſatis fidem faciunt. itaque eidem quaerenti efficiatur ne bonus uir conſuetudine an doctrina; fidenter utraque re fieri bonum debet reſpondi. bonus enim uir proprie, ſicuti habet animi duas partes, appetitum ac mentem, ita duo ſibi quaerit uirtutum genera:

ra. quorum alterum in appetitu, qui est sine ratione, alterum in mente, quae pars animi rationem habet, reponitur. appetitui uirtus moralis inest, cui usu & consuetudine ea quaeritur. mēti uero uirtus sua inhaeret: quod genus, scientiam, artem, prudentiam, mentem, sapientiam praecipue continet. hae omnes ex doctrina & ortum habent & incrementum. quamobrem fieri bonos dicendum bona partim consuetudine, partim uero etiam liberali doctrina: & ab his duabus rebus uirtutes animis hominū ingenerari. ex quibus tamen uirtutibus ante alias moralis primo, post eam autem ciuilis facultas, hoc est prudentia & mentis uirtus, recte atque ordine comparatur. Quae res, ita quidem certa est, ut, qui ei ueluti dubiae repugnet, simul Aristotelis sententiae, simul Platonis, palam repugnet. Nihil hic opus est, ubi res agitur paene ex toto manifesta, superuacaneis argumentis redundare. quam ob caussam capitis unius appositione, ex libro De Moribus ad Nicomachum decimo, nunc quidem contenti erimus. in quo bonos effici ostendit ipse non omnes promiscue, quod falso credidit Epicurus, sed eos tantummodo, qui bona consuetudine, tum paediam tum uirtutes morales, iam antea sibi quaesierint. illud igitur est ad uerbum huiusmodi: ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ διδαχὴ μήποτε οὐκ ἐν ἅπασιν ἰσχύει, ἀλλὰ δεῖ προδιειργάσθαι τοῖς ἔθεσι τὴν τοῦ ἀκροατοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ καλῶς χαίρειν καὶ μισεῖν ὥσπερ γῆν τὴν θρέψουσαν τὸ σπέρμα. quod idem latine ad uerbum licet isto modo transferamus. Oratio autem & doctrina non in omnes ualet, sed oportet praecultum esse consuetudinibus animum auditoris, ut recte gaudeat & oderit, proinde ac terram quae educatura sit semen sparsum. hic quidem est capitis totius sensus integer, cuius partes singulas quam uim habeant explicandi gratia hinc orsi uideamus. Ex aliorum opinione, parari uirtutem ac bonos effici, tribus modis Aristoteles proxime supra exposuit, Natura, Consuetudine, Doctrina: quibus singulis singula respōsa paucis reddidit. primo namque totum hoc, uirtutem & bonos fieri natura, esse in nostra potestate situm negat. concedit illud, in nobis uirtutem natura gigni, & eandem ob caussam fieri bonos, non humano consilio aut opera, sed Dei concessu & munere. eos etiam uere fortunatos appellat, quibus natura bonis esse & uirtute praeditis obtigerit. Atque haec bona fortuna, illa est, de qua

in ſecundo Magnorum Moralium , & in ſeptimo ad Eudaemũ uberius multa praeſcribuntur . Virtus ipſa , quam natura nobis inſerit , in ſexto ad Nicomachum , ἕξις φυσικὴ , hoc eſt , naturalis habitus dicitur in illo loco , παισὶ καὶ θηρίοις αἱ φυσικαὶ ὑπάρχουσιν ἕξεις, ἀλλ᾽ ἄνευ νοῦ βλαβεραὶ φαίνονται οὖσαι . pueris , inquit , & belluis habitus inſunt naturales , ſed ij ſine mente manifeſto nocent. Eoſdem etiam uirtutis naturalis nomine oſtenderat paullo ante , ſed ibidem , cum iſtos naturales ſiue habitus ſiue uirtutes , moralium uirtutum , quae proprie ſunt uirtutes , quaeq . moribus & conſuetudine parantur, ſimiles eſſe planum faceret his uerbis: ἡ ἀρετὴ παραπλησίως ἔχει , ὡς ἡ φρόνησις πρὸς τὴν δεινότητα , οὐ ταυτὸν , ὅμοιον δὲ , οὕτω καὶ ἡ φυσικὴ ἀρετὴ πρὸς τὴν κυρίαν . πᾶσι γὰρ δοκεῖ ἕκαστα τῶν ἠθῶν ὑπάρχειν φύσει πως . καὶ γὰρ δίκαιοι, καὶ σωφρονικοὶ, καὶ ἀνδρεῖοι , καὶ τ᾽ ἄλλα ἔχομεν εὐθὺς ἐκ γενετῆς . Virtus , inquit, eodem modo ſe habet , ut prudentia ad ſolertiam , cui non eadem eſt , ſed aſſimilis, ita & naturalis uirtus , ad eam quae proprie uirtus eſt . omnibus enim ſinguli mores ineſſe natura quodammodo uidentur . nam & iuſti , & temperantes , & fortes , & mores alios ſtatim ut ſumus orti habemus . Altero modo , conſuetudine uirtutem effici in ſecundo ad Nicomachum lõga oratione patefactum eſt.de quo quin ita ſit , ne nunc quidem dubitat . itaque ad doctrinam , gignũdae uirtutis modum tertium e ueſtigio tranſit . Doctrina uero gigni uirtutem mentis , quae animi pars intelligit, in initio ſecundi ad Nicomachum etiam ipſe dicit . Nunc hoc amplius, doctrinam qua mentibus humanis uirtus ingeneratur , in eos tantummodo ualere , qui animum , hoc eſt appetitum , uirtute morali parta conſuetudine prius expoliuerint . Rem adhuc propoſuimus : uerba nunc interpretemur . ORATIO ET DOCTRINA . genus eſt oratio , quod partes multas complectitur . quare doctrinam ei adiunxit , ut partem orationis ad docendum accommodatam , quaſi digito ad eam intento , iudicaret . NON IN OMNES VALET . doctrinam qua uirtus ſimul & bonus uir efficitur , prodeſſe negat omnibus . id quod in primo quoque libro rationibus adiectis aliquot probauit.ab hac enim doctrina, quicumque obſequerentur animo, eiq . ſeruirent inhoneſtis uoluptatibus dediti, omnes, ut alienos , ſubmouit . reſtat igitur , ſi non omnibus , certe ut quibuſdam uſui ſit uirtutis doctrina .

quare

quare pergit qui nam ſint patefacere. SED OPORTET praecultum eſſe conſuetudinibus auditoris animum. Verbis in eadẽ ſententia, quae & neceſſitatem & tempus antegreſſum ſignificãt, ſemel atque iterum utitur. paullo poſt enim haec ſcribit: δεῖ δὴ τὸ ἦθος προυπάρχειν πῶς οἰκεῖον τῆς ἀρετῆς. oportet igitur, inquit, morem prius adeſſe accõmodatum uirtuti. oportet iteratum, cõſuetudinibus praecultum, & mores prius adeſſe, alteri alterum belle cohaerent. Eſt porro prudentiae, quae facultas eadem ciuilis eſt, uirtus moralis neceſſaria. nam prudentia ſine uirtute morali eſſe non poteſt. id autem, ſine quo aliqua res eſſe non poteſt, neceſſarium eſt. itaque moralis uirtus prudentiae neceſſaria eſt: quam ob cauſſam in ſexto ad Nicomachum, ut docui prius, haec dicuntur: οὐχ οἷόντε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως. οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ ἠθικῆς ἀρετῆς: non poteſt inquit, bonus eſſe proprie ſine prudentia, nec prudens ſine morali uirtute. OPORTET PRAECVLTVM eſſe conſuetudinibus auditoris animum. Auditori ciuilis facultatis ac prudentiae, qui bonus doctrina fieri uult, & mentis uirtutes has adipiſci, neceſſarium eſſe ut appetitum prius conſuefaciat, agri feracis exemplo docet. is enim ad eius quod ſatum eſt educationem, aratur multo ante, & iteratur, atque ſubigitur. animi uero cultura in auditore huius diſciplinae paedia eſt, de qua ſermonem iamdiu habemus. auditor enim doctrinae ciuilis & prudentiae, qui bonus doctoris opera fieri uult, & mẽtis has uirtutes ſibi comparare, ut animo ſit exculto conſuetudine, oportet. at animo tali qui ſunt, paediam, & mehercule uirtutem moralem etiam habent. Quapropter ut ad ciuilem doctrinam idoneus auditor paediam ſimul & uirtutẽ moralem habeat, neceſſarium eſt. quod quidem ita eſſe adiecta uerba declarant: VT RECTE GAVDEAT ET ODERIT. hic fructus eſt, quem bona conſuetudo, tamquam agri diligens cultura, in auditoris animo procreauit. gaudere & odiſſe animi duo ſunt affectus cum dolore aut uoluptate. ergo auditor, is, a quo ciuilis facultas & prudentia, hoc eſt, mentis uirtus quaeritur, recte laetabitur & recte oderit. quoniam autem qui recte laetantur & recte oderunt, paediam habent, unaq. uirtutem moralem, eo fit, ut ciuilis diſciplinae auditor, paediam ac moralem uirtutem habere debeat. oſtendit hoc ſecundi ad Nicomachum locus, ubi de

paedia ex Platonis ſecundo de Legibus, haec plane ſcripta ſunt: δεῖ ἤχθαι πῶς εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ. ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν. oportet, inquit, educatum eſſe quodammodo a pueris ilico, ut Plato ait, ut laetemur & doleamus quibus oportet. nam recta paedia haec eſt. Diximus de Paedia, nunc in morali uirtute notum idem faciamus. in quo uerbis ipſius dumtaxat utendum; argumentis, quibus in ſecundo ad Nicomachum rem fuſius explanauit, in praeſentia ſuperſedendum. De morali ergo uirtute, in quarto ad Nicomachum, haec leguntur: τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ ἥδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ἐφ' οἷς δεῖ, καὶ ὡς δεῖ. uirtutis enim, inquit, eſt & laetari, & dolere, quibus oportet, & ut oportet. in octauo etiam De Repub. eodem ſenſu ita ſcriptum inuenimus: συμβέβηκεν εἶναι τὴν μουσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ' ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς, καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν. id eſt, uſu uenit, ut & muſica, res iucunda ſit, & uirtus in eo ſit, ut recte laetemur, & amemus, & oderimus. Sed horum locorũ uterque in ſecundo ad Nicomachum apertiſſime exponitur hoc pacto: περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας πᾶσα ἡ πραγματεία καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ πολιτικῇ. ὁ μὲν γὰρ εὖ τούτοις χρώμενος, ἀγαθὸς ἔσται. ὁ δὲ κακῶς, κακός. in uoluptatibus, inquit, & doloribus omne negotium eſt & uirtuti & ciuili ſcientiae. nam qui bene his utitur, bonus erit; qui male, malus. Atque haec eſt non proximi huius, ſed ſuperioris loci uerborum breuis explicatio. ex quibus ſane ratiocinari hoc pacto licet: ſi modo licet idem docendi gratia, ſine aurium offenſa crebrius inculcare. Oratio & doctrina, qua uirtus ſimul & bonus uir efficitur, in auditores eos dumtaxat ualet, quorum ante animus conſuetudine praecultus eſt, ſic, ut & recte gaudeat, & recte oderit. omnes autẽ qui recte gaudent, & oderunt, una cum paedia, etiam moralem habent uirtutem, quapropter oratio & doctrina, qua cum uirtus tum uir bonus efficitur, ualet in eos auditores ſolummodo, quorum ante animus ita praecultus eſt conſuetudine, ut & paedia ſit & morali uirtute exornatus. Quid igitur cupientibus ciuilem ſcientiam conſequi paedia proſit, quam in eius diſciplinae auditoribus Ariſtoteles magiſtrum Platonem ſecutus deſiderat, ex his quae dicta ſunt hactenus, ſatis manifeſtum putamus. Cuius quidem rei latentes in occulto cauſſas conati ſumus, pro eo quãtum in nobis fuit, primi omnium eruere. Vtrum autem conata

perfece-

perfecerimus nec ne, cognitis & perſpectis prius, quae ante ſcri pta ſunt, prudentiores alij facile iudicabunt. Nunc autem noſtrae ſunt partes, ut Paediam animalium ad ſuperioris exemplum (etſi de ea quae dicamus, haud ita multa ex libris Ariſtotelis ſuppetunt) proxime perſequamur. ea uero, ſicuti ante dictum eſt, cõmunis multarum rerum non eſt, ſed generis unius propria & peculiaris. Ponit enim paediam in omni contemplatione Ariſtoteles, & hoc amplius, in omni etiam docendi uia ac ratione nobili ſimul atque ignobili. cum autem contemplatio & docendi uia, quaecumque una in re unoq. in genere uerſatur, alia ſit atq. alia, hanc ob cauſſam neceſſario efficitur, ut paedia minime ſit una, ſed uaria & multiformis, ad eius rei uarietatem diſtincta, in qua uelut in ſua materie docendi uiam ac rationem uerſari contigerit. talis eſt morum paedia, talis autem eſt animalium: nempe duorum generum, paedia duplex: ex ſcriptis Ariſtotelis utraque notiſſima. Plato autem, e quo haec quoque ſicut alia multa ſumpſiſſe Ariſtotelem cernimus, ad alias res paediam manifeſto traducit. eam enim in agricola, in ſtructore, in materiario, in bellatore, in argentario, in nauiculatore, in aliis praeterea com pluribus, ut ſua ſit uniuſcuiuſque paedia, collocat. quorum quidem artificium ut eſt ſordidum atque illiberale, ſic eorum paediam ingenuo ac libero indignam putat, & a paediae nomine alienam omnino. illud addit, puerorum educationem, cum eorum tener animus ad uirtutem bonis moribus formatur, ſolam ex omnibus eſſe, quam ſeparatim ab alijs ita ſibi placeat appellare. quae res animaduerſa ab Ariſtotele fecit, opinor, ut iſtiuſmodi paediam per ſimilitudinem, cum ait, οἷον παιδείαν τινα, ueluti paediam quandam, oſtenderet. ex quo plane licet uideamus, paediam animalium, de qua dicturi ſumus, non proprie, ſed uerbo translaticio ſic nominari. gignitur autem in nobis paedia haec animalium, adiutore uel potius auctore ſenſu. Eſt enim paedia naturae animalis, idem quod experientia. haec porro eſt ex multis memorijs eiuſdẽ naturae animalis. at multae memoriae, ſunt multae ſpecies eiuſdem naturae animalis ſenſu perceptae. ex quo planum fit animalis naturae paediam ab ſenſu proficiſci. animal uero quoniam totum quoddam eſt, ex partibus ijs, in quas diuiditur, conſtat, & harum partium differentijs, in ſpecies mul-

tas diſpertitur. id quod ita ſe habere locus ex quarto De Repub. planiſſime confirmat. quem, etſi multum uerborum continet, tamen quia rem omnem ordine explicat, & paene oculis ſubijcit, ad utilitatem legentium, quam ſpectamus unam, adſcribere totum minime grauabimur: ὥσπερ οὖν, inquit, εἰ ζώου προῃρούμεθα λαβεῖν εἴδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν, ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῷον. οἷον ἔνιά τε τῶν αἰσθητηρίων, καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν, καὶ δεκτικὸν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν. πρὸς δὲ τούτοις, οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. εἰ δὴ τοσαῦτα εἴδη μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραὶ, λέγω δὲ οἷον στόματος τινὰ πλείω γένη καὶ κοιλίας, καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὁ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων. οὐ γὰρ οἷόν τε ταυτὸν ζῷον ἔχειν πλείους στόματος διαφορὰς, ὁμοίως δὲ οὐδ' ὤτων. ὥστ' ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ, ποιήσουσιν εἴδη ζώου. καὶ τοσαῦτ' εἴδη τοῦ ζώου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσὶ. haec nos noſtro more uerbū pro uerbo reddentes minerua pingui, ita expreſſimus. Quemadmodum igitur, ſi propoſitum habemus ſpecies animalis ſumere, primo ſeiungimus illud ipſum quod omne animal neceſſario habet, ut & quaedam ſenſus inſtrumenta, & id quod cibum mandit, & recipit, ut os, & uentriculum, ad haec etiam particulas quibus eorum unumquodque mouetur. quod ſi ſint partiū tot ſpecies ſolummodo, earumq. ſint differentiae, hoc eſt oris plura quaedam genera, & uentriculi, & ſenſus inſtrumentorū, praetereaq. particularum quibus mouentur, coniunctionis numerus harum, animalium plura genera neceſſario efficit. neque enim poteſt idem animal habere plures oris differentias, ſimiliter ut neque aurium. quapropter ubi ſumptae fuerint omnes, quaecumque poſſunt eſſe, harum coniunctiones, efficient ſpecies animalis, & quidem tot ſpecies animalis, quot ſunt partiū neceſſariarum coniunctiones. Sed haec eadem poſterius dilucide magis patebunt. Quod autem dictum eſt, paediam naturae animalis multas habere ſpecies ſenſu perceptas, id manifeſte indicat animalem naturam ſentire ſaepius. rem uero eandem ſaepe ſentire, eſt ſaepe idem facere, quod ipſum nihil aliud eſt, niſi cō ſueſcere. quare animalium paediam, ex conſuetudine quadam oriri haud dubie credi par eſt, eoq. magis quod Ariſtoteles, quamquam non ἔθους nomine, quomodo in morali uirtute, ſed

συνηθείας locis aliquot iſtius meminit. De hominis enim partibus extimis, in primo de Hiſtoria Animalium ſcribit haec: τὰ μὲν οὖν μόρια, τὰ πρὸς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν, τοῦτον τέτακται τὸν τρόπον, καὶ καθάπερ ἐλέχθη, διωνόμασταί τε μάλιστα, καὶ γνώριμα διὰ τὴν συνήθειαν ἐστί. partes enim inquit exteriores hoc pacto diſpoſitae ſunt. atque ut dictum eſt, & ſignatae nominibus maxime ſunt, & cognitae ob conſuetudinem. iam uero alibi, in eodem tamen opere, menſes, qui in uaccis equabuſq. per bimeſtre, & quadrimeſtre, & ſemeſtre etiam tempus a conceptu conſiſtunt, niſi ab eo qui haec pecora diu ſit ſectatus, & cum eis multum conſueuerit, poſſe cognoſci negat his uerbis: ἀλλ᾽ οὐ δυνατὸν γνῶναι μὴ παρεπομένῳ μηδὲ συνήθη σφόδρα. & de mutatione colorum in auibus, quae inſolentem eius rei fallit: καὶ κατὰ τὰς ὥρας δὲ, inquit, οἱ πολλοὶ τῶν ὀρνίθων μεταβάλλουσι τὰς χρόας. ὥστε λαθεῖν ἂν τὸν μὴ συνήθη. Ad haec de tumore & chartilagine quadam papillis mammarum ſuborientibus ita in ſexto de Hiſtoria paullo poſt eum locum quem ſupra poſui loquitur: οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἔργον μὴ συνήθη ὄντι καταμαθεῖν ταῦτα. Verum, inquit, difficile factu eſt inſueto, iſta pernoſcere. comparat denique in extremo primi De partibus, corporum caeleſtium ſcientiam, cum animalium & ſtirpium ſcientia. & ſcilicet hãc illi praeſtare docet copia atque ubertate. addit cauſſam, quod & ſtirpes & animalia, propter conſuetudinem, melius quam diuina illa cognoſcamus. Scribit autem ut eſt in uetere libro his uerbis: περὶ δὲ τῶν φθαρτῶν φυτῶν τε καὶ ζώων εὐποροῦμεν μᾶλλον πρὸς τὴν γνῶσιν διὰ τὸ σύντροφον. nam uulgares libri iſta quidem in particula mendum continent. quibus uocem φθαρτῶν, quae deperierat, exemplari antiquo adiuuante ipſi reſtituimus. Quod animalium paediam ab ſenſu oſtendi principium ducere, ſane in hoc ſimiliter ut in alijs quoque Ariſtotelem prudẽs ſequor, quod illum animaduerti ita ſentire. Genus enim duplex facit partium humani corporis: unum exterius in oculis conſpectuq. expoſitum; interius alterum abditum penitus atque reconditum. ac prius quidem, neceſſario nobis eſſe dicit notiſſimum, quod exteriora ſub ſenſum cadunt. itaque de eo ſcribit haec: ὁ δὲ ἄνθρωπος τῶν ζώων γνωριμώτατον ἡμῖν ἐξ ἀνάγκης ἐστί. τῇ μὲν οὖν αἰσθήσει οὐκ ἄδηλα τὰ μόρια. at homo inquit animalium nobis neceſſario notiſſimus eſt. partes quidem ſenſui ſunt non ignotae. id quod de

exterio-

ex terioribus accipi oportere probat locus is qui ex interuallo ſequitur ibidem in primo De Hiſtoria, hoc pacto conſcriptus : φανερὰ μὲν ἂν ἴσως δόξειε τὰ ἔξωθεν κατὰ τὴν αἴσθησιν : hoc eſt, partes exteriores, manifeſtae per ſenſum uideri poſſunt. ex quibus uel tincto me hercule litteris longe falli eos apparet, qui Ariſtotelem partes animalium (& exteriora anatome complectitur) alieno ex ore & ex auditis ſolummodo cognouiſſe prodiderunt. quod ſi damus, etiam quae notiſſima ſunt ex aliorum ſermonibus accepiſſe hominem ſumma ſapientia fateri cogimur. quare fiet ut & manus & pedes cum alijs tum ſibi fuiſſe, niſi doctus ab alijs ſcire non potuerit Ariſtoteles. nec locus quem proferunt magnopere illos adiuuat: quandoquidem firmiori alio redarguitur: ex quo Ariſtotelem partes animalium ſpectauiſſe ipſum per ſe ſe, non a narrantibus dumtaxat didiciſſe, quiuis unus facillime perſpexerit. is enim ubi de oſſe cordis in ſecundo De Animalium partibus habetur ſermo, in haec uerba plane perſcriptus eſt : ἔστι δ' ἀνόστεος πάντων [ἡ καρδία] ὅσα καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, πλὴν τῶν ἵππων καὶ γένους τινὸς βοῶν. eſt autem, inquit, ſine oſſe omnium cor, quaecumque nos quoque uidimus, excepto equorum, & cuiuſdam generis boum. Qvae cumque, inquit, nos quoque uidimus. quid haec ſibi uolunt uerba? an non apertiſsime oſtendunt ſuis philoſophum oculis interiora non ſemel inſpexiſſe? mihi quidem uidentur, credo item alijs. neque tamen is ſum, qui Ariſtotelem ipſum uidiſſe omnia contendere audeam. ut enim quae erant in Graecia conſpexerit, quanam ea ratione potuit, quae in terris erant ultimis, ut in Scythia, in Celtis, in India? equidem ſic ſentio, multa illum de animalibus, partim ab alijs audita, partim ab ſe uiſa, retuliſſe in commentarios, quorum tamen bona pars, quod antiquorum declarant monumenta, aliorum culpa, incommodo noſtro certe, interijt. Sed hac ſuper re nimis. De poſteriore igitur partium humanarum genere noſtrum officium eſt, ut agamus. id uero partes intus abſtruſas & occultatas a natura continet. ignotas autem eſſe huius generis partes & nos uidemus ipſi, & Ariſtoteles eodem in opere, cum partes in ſummo corpore hominis ob conſuetudinem maxime noſci dixiſſet, plane demonſtrat, cum haec ſubijcit: τὰ δ' ἐντὸς τοὐναντίον. ἀγνώριστα γὰρ ἐστὶ μάλιστα τὰ τῶν ἀνθρώπων. interiores, inquit,

e contrario. hominis enim partes ignotae ſunt maxime. Dupliciter autem ignota haec nota fieri ſtatuit. ſimilitudine primum: deinde oratione ac libris. ſimilitudine, ut cum intima pars hominis ignotior, quo nobis innoteſcat, pecudis alicuius notae parti aſſimilatur. ita uētriculū hominis canino ſimilē, & iecur & renes bubulis ſimiles facit. recte ne an perperam aſſimilet, alia oratio eſt. certe mos hic oſtendendi per ſimilitudinem occultas partes illi eſt ualde uſitatus. nec mirum: neceſſario enim ita ſibi faciendum iudicat, cum proximis ſuperioribus uerbis adiungat haec: ὥστε δεῖ πρὸς τὰ τῶν ἄλλων μόρια ζώων ἀνάλογα σκοπεῖν οἷς ἔχει παραπλησίαν τὴν φύσιν. quapropter, inquit, referendo ad aliorum partes animalium, quae conſimilem habent naturam, conſiderare oportet. Quid igitur eſt cauſſae, dicat aliquis, quamobrem oporteat & neceſſe ſit hominum partes brutorum partibus comparare? An ita faciendum quia docendi diſcendiq. ratio id flagitat? ex ijs enim quae notiora ſunt diſcenti doctrina omnis gignitur. diſcentibus autem brutorum partes multo quam humanae ſunt notiores: ſi ad Ariſtotelis aetatem te referas praeſertim, quo tempore humani corporis ſecandi facultas etiam ſi aliqua, at certe fuit infrequens, & ut notum eſt, uulgo inuſitata. eius igitur rudis auditor & expers omnino, internas partes neceſſario ignorabat. contra brutorum partes norat, uel quod a pueris omnes rei diuinae intererant, ubi caeſarum uictimarum uiſcera, quae exta dicuntur, nemini non inſpicere licuit: uel quia a lanijs emptas carnes domi per otium unuſquiſque poterat contemplari. libris notae fiunt partes animalium, cum earum formas uel oratione, uel lineamentis deſcriptas conſideramus. hoc adiumento uti nos debere ait ipſe, cum a maſculo feminam nulla interiori parte niſi utero diſterminat, cuius uteri quae ſit figura, cognoſcendum, inquit, eſt ex ea deſcriptione, quae eſt in Anatomis. graeca in extremo primo De Animalium Hiſtoria reperiuntur huiuſmodi. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν τῷ θήλει πάντα πέφυκε. διαφέρει γὰρ οὐδενὶ τῶν ἔσω, πλὴν τῶν ὑστέραις. ὧν ἡ μὲν ὄψις θεωρείσθω ἐκ τῆς διαγραφῆς τῆς ἐν ταῖς ἀνατομαῖς. Extat & huic loco ualde conſimilis alius in ſecundo De ortu animalium, quem hoc libentius recitabo, quod ex altero apte alter exponetur. eſt autem ſermo de fetu animalium quae plura uno pariunt. δεῖ δὲ, inquit, ταῦτα

θεω-

θεωρεῖν, ἔκ τε τῶν παραδειγμάτων τῶν ἐν τῶν ἀνατομαῖς, καὶ τῶν ἐν τῶν ἱστορίαις γε-
γραμμένων. hoc eſt, cognoſcere autem oportet haec ab exemplis,
tum quae in Anatomis, tum quae in Hiſtorijs conſcripta ſunt.
Quēamdmodū enim ſupra deſcriptionem ponit in Anatomis,
cum ait: ἐκ τῆς διαγραφῆς τῆς ἐν ταῖς ἀνατομαῖς, ſic propemodum in
proximis ſuperioribus uerbis in Anatomis, (hoc eſt enim ἐκ τῶν
παραδειγμάτων τῶν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς) locat, ut deſcriptio exemplis, &
anatome anatomis, non abſurde uoci relata uox reſpondeat.
utroque autem in loco, non idem Anatome quod officium &
adminiſtratio ſecandi corpora mortuorum ualere poteſt uideri,
ea re, quod Ariſtoteles uolumina confecit (ſeptem Diogenes,
Ariſtotelis uita peruetus nondum etiam edita ſex fuiſſe refert)
quae ἀνατομῶν uel περὶ ἀνατομῶν inſcriberentur. quibus praeterea
ijdem auctores non diſſimilis argumenti uolumen aliud hoc titu
lo praeſcriptum: ἐκλογὴ ἀνατομῶν, ipſum quoq. nihilominus ac
ſuperiores Ariſtotelis, addiderunt. De quo quin ita ſic eo minus
dubitandum, quod Apollonius in admirandis ab illo ſumpta
quaedam in ſuas hiſtorias transfert: cum ait, Ἀριστοτέλης δὲ ἐν
ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἀνατομῶν φησὶν: cuius orationis auctoritas, ſi qua du
bitatio reſidet, eam ex animo penitus omnem tollit. Quas ob
res, cum libros Anatomon, id eſt, ſectionum, Ariſtoteles con-
ſcripſerit; cumq. eos libros, ab ijs qui ſunt de animalium hiſto
ria ſeiunxerit, atq. etiam ut diuerſos cum ipſe tum alij appella-
rint ſaepius, neq. Theodoro, neque alijs qui errantem illum ſe-
quuntur, credi conſentaneum eſt, commentarios De Hiſtoria eſ-
ſe Anatomen Ariſtotelis affirmantibus. cui errato, utinam ne
aliud, multo quam hoc turpius, affingerent. aiunt enim, qui
primus anatomen ſcripſerit, ex ſententia Galeni Ariſtotelem ex-
ſtitiſſe. quorum opinio quam uera ſit, ipſi uiderint. ſane ex prooe-
mio ſecundi de conſectione adminiſtranda ſatis conſtat Galenum
narrare anatomicarum rerum commentarios principem om-
nium quoſcumq. ipſe nouerit, Dioclem Caryſtium poſteris re-
liquiſſe: atque etiam in eo uolumine, quod de uteri ſectione ex-
ſtat, eundem memoriae prodere, paullo poſt Hippocratem, Cary-
ſtium Dioclem floruiſſe: a cuius ſententia Plinius ac Celſus non
longe abierunt. quapropter cum longo interuallo Ariſtotelem
Diocles aetate anteiuerit, ne is quidem eſſe Ariſtoteles poteſt,

qui

qui anatomas, ut Theodoro uidebatur, primus ſcriptis commendauerit. Sed hac de re plura in alijs. hoc quidem tempore nec nihil, nec omnia, perſequi oportuit. itaque redeo ad inſtitutum. Animalis igitur natura tota ex partibus conſtat; partes uero & earum diſcrimina, quoniam quidem ſenſu notae fiunt, iure dici poteſt uiſu & oculis praecipue, dein etiam tactu a nobis eas cognoſci. partium enim duo ſunt genera, ſimilare unum, diſſimilare alterum. ſimilaris differentiae, ſiccitas, humiditas, mollicies, duritia, laeuor, aſperitas, aliaq. id genus contraria. quae quoniam omnia tactu ſentimus, ideo neceſſe eſt, ſimilares partes & ſimul earum differentias tactiles, tangendi ſenſu percipi. Vtrique autem generi partium communis ea ratio: quod ſimilares, aeque ac diſſimilares, ex quibus conſtant animalia, ſunt corpora colorata. omne autem corpus colore praeditum uiſu atque oculis cognoſcitur. quam ob cauſſam loquendi genus illud, iam uiſum eſt, nondum etiam uiſum eſt, crebro uſurpat Ariſtoteles. quemadmodum in primo de Hiſtoria, de iecoris ac lienis commutatis ſedibus: ἤδη γὰρ ὦπται μετηλλαχότα τὴν τάξιν. & in tertio eiuſdem, de uiri caluaria ſine ſuturis, ita ſcribit: ἤδη δὲ ὦφθη καὶ ἀνδρὸς κεφαλὴ οὐκ ἔχουσα ῥαφάς.. item in ſecundo ſunt haec: μώνυχον δὲ καὶ δίκερον οὐθὲν ἡμῖν ὦπται: quae praeciſe uertit Plinius illis uerbis; ſolida ungula, & bicorne nullum; Denique in tertio De Hiſtoria, albas aues nequaquam nigreſcere ſcribit his uerbis: ἐκ δὲ τῶν λευκῶν γενῶν, inquit, οὐκ ὦπται εἰς μέλαν μεταβάλλον. eodem modo alibi etiam ſaepius: quae quod opus non erat adſcribere, idcirco ea conſulto praetermiſi. atque haec quidem animalis naturae paediam certis ab ſenſibus naſci fidem faciunt. De fructu autem illius, idem quod antea de rerum ciuilium paedia, nobis dicendum eſt. Dupliciter enim prodeſt: quod hac inſtructi, ſcientiae animalium initia, tum ſimplicia tum compoſita, hoc eſt uniuerſalia ſimul & ex eis confectas propoſitiones cognoſcimus primo, deinde etiam aſſumimus atq. colligimus. quapropter iſta facultate praeditus, ex animalium partibus alias eſſe incompoſitas, quae ſimilares, alias ex his compoſitas, quae diſſimilares dicuntur, harumq. ipſarum, partim eſſe communes, partim uero proprias, quae aut eaedem, aut diuerſae ſint, ſpecie exſuperantia, proportione, ordine, ac poſitu-

ra nouerit. cuncta haec igitur & id genus complura alia eſſe co-
gnoſcet. cur autem ita ſit, hoc eſt, quid ſit cauſſae, quamob-
rem animalia partes habeant ſimilares aut diſſimilares, ab expli-
catore cauſſarum phyſico doctus intelliget. haec omnia ad pae-
diae naturam apte congruunt: propterea quod illa eſt experien-
tia, quae rem eſſe ſcit quidem, ſed cur ea ſit, neſcit, ut ſaepenu
mero dictum eſt. id uero quod modo poſui, ſignificari ab ipſo
arbitror, cum in libro de Greſſu animalium inquit: ὅτι μὲν γὰρ
οὕτω συμβαίνει, δῆλον ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φυσικῆς. διότι δὲ, νῦν λεκτέον.
ita, inquit, contingere planum eſt ex hiſtoria phyſica; cur au-
tem contingat, dicendum hoc tempore. hic ergo eſt animalium
paediae, ideſt peritiae fructus prior. poſterior autem eſt eiuſdem
ſcientiae principia colligere. quod quidem etiam exemplo recte
fit. mathematicus enim idem in Aſtrologia obſeruat: quod pe-
ritus Aſtrologiae, eius, quam Aſtrologiam Nauticam alibi ap-
pellat ipſe, Aſtrologicae ſcientiae legit initia & in unum cogit.
quae ratio & uia eſt artibus & ſcientijs omnibus communis, ut
ante docui. Iure igitur in animalium ſcientia eundum ne ſit hoc
itinere, quaerit Ariſtoteles. Quaerendi cauſſam affert. quod phy
ſici ſuperiores quid fieri oporteat incertum reliquerunt. dicit
enim in primo De Partibus: νῦν γὰρ οὐ διώρισται περὶ αὐτοῦ. οὐδέ-
γε τὸ νῦν ῥηθησόμενον, οἷον πότερον καθάπερ οἱ μαθηματικοὶ τὰ περὶ τὴν
ἀστρολογίαν δεικνύουσιν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν φυσικὸν τὰ φαινόμενα πρῶτον
περὶ τὰ ζῷα θεωρήσαντα, καὶ τὰ μέρη τὰ περὶ ἕκαστον, ἔπειθ' οὕτω λέγειν τὸ
διατὶ καὶ τὰς αἰτίας, ἢ ἄλλως πῶς. quod eſt, Nunc enim hac de re ni-
hil conſtitutum eſt. ac ne illud quidem quod dicam: utrum ne
quemadmodum mathematici quae ſunt in Aſtrologia demon-
ſtrant, ita quoque Phyſicus primo quae apparent in animalibus,
quaeq. ſingulis partes inſunt, perſpicere, deinde eodem modo
quid ſit cur ſint & cauſſas exponere, an uero ſecus facere debeat.
Haec ſunt illius uerba, haec eſt propoſita quaeſtio. quam paullo
poſt, cum ſolueret, imitandos Aſtrologos eſſe reſpondit, qui ap
parentium hiſtoriam a primo conficiunt, inde illorum cauſſas de
monſtrant. ſic phyſicum decere, quae animalibus ineſſe cernun
tur, legere in primis & componere, tum cauſſas ſingulorum dein
ceps explicare. quibus autem ſuam ſententiam oſtendit, ſunt
haec illius uerba: ἔοικε δ' ἐντεῦθεν ἀρκτέον εἶναι, καθάπερ καὶ πρότερον
εἴπομεν.

εἴπομεν. ὅτι πρῶτον τὰ φαινόμενα ληπτέον περὶ ἕκαστον γένος. εἶτα ἀς αἰτίας τούτων λεκτέον. hinc autem, inquit, uidetur initium eſſe capiendum, ut & antea diximus, uidelicet, quae unoquoque in genere apparent ſumi primo, poſt eorum cauſſas reddi oportere. Haec autem non ſolum praecipit Ariſtoteles, uerumetiam quae uerbo praecipit, re praeſtat. actae rei locus ex primo De Hiſtoria, teſtis eſt certiſſimus: cuius uerba ſicut adhuc feci, ut ad id quod tenebris inuolutum eſt illuſtris adhibeatur explicatio, ſubijciam. πρότον, inquit, τὰς ὑπαρχούσας διαφορὰς καὶ τὰ συμβεβηκότα πᾶσι λάβωμεν. μετὰ δὲ τοῦτο τὰς αἰτίας τούτον πειρατέον εὑρεῖν. οὕτω γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιεῖσθαι τὴν μέθοδον, ὑπαρχούσης τῆς ἱστορίας τῆς περὶ ἕκαστον. περὶ ὧν τε γὰρ καὶ ἐξ ὧν εἶναι δεῖ τὴν ἀπόδειξιν, ἐκ τούτων γίνεται φανερὸν. & haec quoque ſic uertimus, ut ſit, primum differentias & accidentia, quae inſunt omnibus, ſumamus. deinceps autem horum cauſſas iuuenire conandum eſt. tum enim docendi uia & ratio ſecundum naturam inſtituitur, cum uniuſcuiuſque rei exſtat hiſtoria. ex his enim fit manifeſtum, de quibus ſimul & ex quibus demonſtratio effici debeat. conuenire locum hunc recitatis antea duobus ex parte quadam, res indicat. bipartita certe habent omnes initia. principio etenim quae apparent in animalibus & ſimul eorum partes aſſumendas eſſe dicitur: ſecundo loco elaborandum, ut apparentium & partium ipſarum cauſſae pro uiribus exponantur. haec quidem uterq. locus prior ex primo De partibus, complectitur. eadem etiam, uariatis uerbis paullulum, poſterior hic ex primo De Hiſtoria iterat. nam & differentias & accidentia primo accipi; tum eorum cauſsis inueniendis dari operam ait oportere. ſane eſt trium horum locorum inter ipſos magna ſimilitudo. Vnum illud, quantum uideo, mutant: quod & quae in animalibus apparent, & differentias illorum, & partes etiam diſtincte ponunt. Verum ita ſe res habet, ut animalium partes animalium ſint differentiae. hae uero ſenſibus appareant, quod antea patefactum eſt. Quocirca poſt locum primi De Hiſtoria, quem ſupra poſui e ueſtigio ſubſequitur hic: ληπτέον δὲ πρῶτον τὰ μέρη τῶν ζώων ἐξ ὧν συνέστηκε. κατὰ γὰρ ταῦτα μάλιστα καὶ πρῶτα διαφέρει καὶ τὰ ὅλα. in quo aperte admodum quâ de re agitur proponit, eâq. ſtatim approbat. ſumenda primo ſunt a nobis inquit, ea quibus maxime differunt animalia. qui-

bus

bus autem animalia differunt maxime,ſunt partes ex quibus con ſtant animalia. Itaque ſumi primo debent a nobis partes ex quibus conſtant animalia. porro autem ſicuti concluſum eſt, ita partes animalium magna cum cura pergit accipere. In quibus obſcurior quaeſtio exoritur. Differre animalia ſpecie, tradit Ariſtoteles, ſuis ipſorum partibus. atqui partes materia ſunt animalium. ita neceſſe eſt, ſua materie diſtingui inter ſe animalia & in ſpecies diduci. at id nullo modo poſſe fieri uidetur. neque enim ut ſpecie differat quidquam efficit materia, ut in extremo nono De Sapientia docemur. Diuus Thomas, quo nodum ſolueret, materiam duplicem conſtituit. unam quae ad formam pertinet, ut caro & oſſa abſolute. quod enim ſine carne & oſſibus exſtare forma & ſpecies hominis non poteſt, ea re caro & oſſa materies eſt, quae ad formam hominis pertinet. altera materies eſt ad formam minime pertinens, ut haec caro, haec oſſa; ſine quibus quoniam eſſe ſpecies & forma hominis poteſt, ideo ad formam nihil pertinent. ex diſtinctione materiae ad formam pertinentis, ut formae aliae ab alijs ſpecie differant, ait conſequi: ex diſtinctione uero materiae quae non ad formam pertinet, diſtingui ſpecie rem ullam negat. quae omnia ne non falso dicantur, ualde uereor. nam caro & os abſolute, ad ſpeciem ac formam hominis pertinent. eſt enim caro & os materia, ſine qua ſpecies hominis eſſe nequit. ergo ex carnis & oſſis diſtinctione, formae debet ſequi diſtĩctio; quod quidē etiā ſine rōne ab illo cōceditur, ad uerbum ſcribente ſaepius: ad diſtinctionem materiae, quae ad ſpeciem pertineat, formam diſtingui. Dicamus igitur ſecundum huius rationem, ad carnis & oſſis diſtinctionem, hominis formam diſtingui: id quod perſpicue mendoſum eſt. Illud aeque dubiū quod ait; haec caro, hoc os, materia eſt; quae nō ad formā pertinet. cur autē nō pertineat? certe enim haec caro, hoc os, eſt materia. omnis autem materia ad aliquid, hoc eſt, ad formam aliquam refertur, ut in phyſicis perſcriptum eſt, τῶν πρός τι ἡ ὕλη, noſter inquit; ἄλλῳ γὰρ εἴδει, ἄλλη ὕλη, hoc eſt, materia eſt ad aliquid, etenim alij formae, alia materia eſt. quapropter etiam haec caro & hoc os ad formam pertinere neceſſarium eſt. at enim ſine hac carne & hoc oſſe forma & ſpecies eſſe poteſt. at enim ut eſt materia duplex, abſoluta, hoc eſt uniuerſalis, & ſingula-

ris, ita duplex eſt forma, ſingularis & abſoluta. abſoluta forma & uniuerſalis ſine hac carne & hoc oſſe, id eſt, ſine materia ſingulari, eſſe poteſt. at haec forma ſingularis ueluti Socratis, ſine hac carne & his ſingularibus oſſibus, ut exſtet, nullo modo fieri poteſt. praeterea, haec lingua, hic oculus, omneſque omnino ſingularis iſtius corporis partes, ſunt inſtrumenta. omne inſtrumentum eſt gratia finis. itaque corporis huius ſingulae partes ſunt propter finem, ſiue is eſt uſus & officium, ſiue facultas, ſiue utrumque, anima uidelicet eiuſque functiones. ex quibus apparet, hanc linguam & hunc oculum, quae materiae loco ſunt partes ſingulares, ad ſpeciem ac formam hominis pertinere, ob eam rem, quod ſpecies & ſingularis forma hominis ſine ſua materie, ſine ſuis inſtrumentis, nec eſſe poteſt, nec fungi ſuo munere; quo rationis genere uno D. Thomas utebatur. Quod igitur ait, eſſe ſine illo illisue non poteſt, hoc quidquid eſt cauſſae, in materia diuerſi aliquid ac differentiae nihil oſtendit: quandoquidem eſt communis condicio, qua probatur omnis materiae neceſſitas. in phyſicis enim ideo materiem eſſe neceſſariam docuit Ariſtoteles, quod ſine ſua materie forma exſtare nequeat: idque cum in omni rerum quae gignuntur natura, tum uero etiam in artibus ualere. ex animalis autem partibus (de ijs enim erat ſermo) neceſſarias eſſe alias magis, alias minus, eoque fieri ut ex ijſdem partibus alia magis, alia minus ad uitam pertineat, ſane uerum eſt: ſed hoc ad rem noſtram nihil admodum intereſt. Quod antea reprehendimus, ex carne & oſſe formam diſtingui, id correctione adhibita licet defendi. Dixerit enim forſitan aliquis, ex carne atque oſſe, & ex materia omnino, tum ſequi ut diſtinguatur forma, cum in materia fuerit quiddam, quo diuerſa ſit: ut ex diuerſa materie, formam item diſtingui conſequatur. ut ergo demus ita eſſe, ex eo tamen quaerendum, quid ſit ea res, qua fit, ut materies diuerſa ſit: in ea enim aliquid ineſſe poſuimus. eſt ne igitur accidens, an potius differentia, quae diuerſam materiem efficiat? ſi eſt enim accidens non ex eo formae diſtinctio conſequetur: quod homo niger & homo albus, corpore, id eſt materia ſunt diuerſa, ſpecie tamen ac forma non diuerſa. Sin in materie differentia ſit eiuſmodi, quae ſpecie diuerſum faciat, non

ex ſola

ex sola materia sequetur formae distinctio, ut D. Thomae placuit, sed ex differentia quae forma erit in materia, quod illi minime placuit. Dum haec scrutamur, ad ueritatem prope accessimus: eaque manifestius aliquanto, quam adhuc factum sit, debet patefieri. partibus igitur & differentijs, ut saepe dictum est, ab Aristotele animal diuiditur. quod animal in species ab eo distributum uidemus, est τὸ σύνολον, hoc est corpus ex materia & forma compositum. cum enim diuidendi hominis initium in primo De Historia faceret, ab ijs partibus exorsus est, in quas διαιρεῖται, inquit, τὸ σῶμα τὸ σύνολον, compositum corpus diuiditur. quamobrem animalis partes ac differentiae, ad totius exemplum cuius sunt partes, ut ex materia & forma constent, oportet. De quo si est, ut aliquis dubitet, lecto Aristotelis ex primo de partibus animalium loco, is opinor dubitare desinet. ille uero uerba haec habet: ἐστὶ δὲ ἡ διαφορὰ τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλῃ. οὔτε γὰρ ἄνευ ὕλης οὐδὲν ζῴου μόριον, οὔτε μόνη ἡ ὕλη. οὐ γὰρ πάντως ἔχον σῶμα ἔσται ζῷον, οὐδὲ τῶν μορίων οὐδὲν, ὥσπερ πολλάκις εἴρηται. quae sic latine sonant: Differentia uero est forma in materia. nulla enim pars animalis est sine materia, neque est materia sola. neq. enim qualecumque corpus erit animal, neque pars ulla, ut saepe dictum est. Non igitur partes animalis materia sola sunt, neque uero ex materia sequitur formae distinctio, ut D. Thomae uidebatur. uerissime autem Aristoteles a materia specie diuersum non effici in nono De Sapientia docuit. Quocirca si differentiae partium animalis, diuersum specie faciunt, non id qua materiae sunt, sed qua formae in materia praestant. quod cum superior locus satis indicat; tum quae nunc dicam multo etiam magis aperient. Nam partes animalis, aliae sunt similares, dissimilares aliae. similares differunt, quod ex eis aliae sunt molles & humidae; aliae contra siccae ac solidae. humidae sunt uel oĩno, vel quãdiu naturã seruant, sanguis, sanies, adeps, medulla, semen, lac in ijs quae id habent, caro. ex similaribus uero siccae sunt ac solidae, os, spina, neruus, uena. haec fere sunt discrimina similarium. Dissimilares uero inter se duabus rebus distant; facultate simul & officio, quod operationem uocant. hoc modo nares, exempli gratia, ab oculis discernuntur. naribus enim odorandi, oculis autem uidendi facultas inest: quibus ab

alteris alterae differunt. eadē ratione animaliū partes, quaſcunq. genus hoc amplectitur, ab alijs alias diſcriminat Ariſtoteles. quod & alibi fecit, & in primo de ortu animalium praecipue, in quo diſſimilarium ac ſimilarium differentias paucis quidem, ſed aperte ta men ita exprimit: τὰ μέρη τὰ μὲν δυνάμει, τὰ δὲ πάθεσι διώρισται. τὰ μὲν ἀνομοιομερῆ, τῷ δύνασθαί τι ποιεῖν; οἷον γλῶττα, καὶ χείρ. τὰ δὲ ὁμοιομερῆ σκληρότητι καὶ μαλακότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις πάθεσιν. partes, inquit, aliae facultate, aliae affectibus diſcretae ſunt. Diſſimilares, quod agendi aliquid facultatem habent, ut lingua, & manus. ſimilares duritia & mollitudine, & alijs eiuſmodi affectibus. ergo lingua eſt a manu alia, quod haec guſtandi, illa tangendi facultatem obtinet. pedes quoque & crura, & femora, proferre paſſus poſſunt, atque ingredi, qua facultate & officio a ceteris partibus eiuſmodi ſegregantur. ex quibus facultate & officio diſſimilares inter ſe diſiungi, ut initio propoſui, planum eſt. Vtriuſque autem generis differentias partium, formas eſſe, quae ſint in ſubiecta materie, quod Ariſtoteli uidebatur, fidem facit non longa oratio. nam ſimilarium differentiae, ſunt, humiditas, ſiccitas, mollicies, duritia, laeuor, aſperitas, & id genus contrariae qualitates. omnia uero haec, non modo ut qualitates, uerum etiam, ut contraria, materiae ſubiectae inſunt. Diſſimilarium autem facultates & officia, ad animae partes eiuſq. operationes pertinēt. ut oculorum, narium, linguae, manuum, harumque partium uidendi, adorandi, guſtandi, tangendi facultas, ad ſenſum, & eius uſum quem ſentire dicimus. eodem modo, pedum & crurum facultas ingrediendi, animae pars eſt, illa, quae ut loco moueamur, praeſtat. itaque cum omnis diſſimilarium facultas, animae ſit pars quaedā: omnis aūt animae pars atq. adeo ipſa anima, corpori phyſico organico quod illi pro materie ſubijcitur, inhaereat: ut in tali corpore ac materia oīs diſſimilarium facultas reponenda ſit, effici neceſſarium eſt. Nec illud dubium eſt, quin iſtarum quoque uel facultatum uel animae partium officia & operationes, ſint in corporis phyſici organici partibus, quae ipſae ſunt materies ſimul & inſtrumenta. nam & uidere eſt in oculis: & in naribus odorari: & guſtare in lingua: & in pedibus ac curibus proferre paſſus atque ingredi. quapropter facultates ſimul

mul & officia diſſimilarium, eſſe in aliqua materie ſubiecta concludendum eſt. Iam igitur perſpicue apparet, partes, quibus ad diſpertiendum animal in ſpecies utimur, non eſſe materiam ſolummodo, & ſimul intelligi licet, non ex materia formam ſolam, ſed ex forma coniuncta materiae eiuſdemmodi formam in materia diuidi. quam ob cauſſam ſine ſua quaeq. forma eſſe pars nequit. ut ſanguis ab ſua humiditate ſeiunctus, & caro ſine ſiccitate & humiditate, alijſq. iſtiuſmodi qualitatibus. ſignificat hoc locus primi de ortu animalium, in quo ita ſcriptum eſt: οὐ πάντως οὖν ἔχον αἷμα, οὐδὲ σάρξ. quod idem tum de diſſimilaribus ſingulis ſeparatim, tum coniuncte de omnibus exiſtimare oportet. neque enim digitus & manus, quae ſuum officium facere non poſſit, digitus & manus uere dicitur; quemadmodum in ſexto De Sapientia ſcribitur: οὐ γὰρ ὁ πάντως ἔχων, δάκτυλος τοῦ ζώου; ἀλλ' ὁμωνύμως ὁ τεθνεώς. nec enim, inquit, qualiſcumq. digitus, animalis digitus eſt, niſi aequiuoce. atque etiam ibidem paullo poſt hoc modo: οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος ἡ χείρ, ἀλλ' ἡ δυναμένη τὸ ἔργον ἀποτελεῖν. ὥστε ἔμψυχος οὖσα, μὴ ἔμψυχος δέ, οὐ μέρος: quod eſt, Non enim modis omnibus hominis pars eſt manus: ſed quae poteſt officium facere. quamobrem animata, non exanimis, pars eſt. haec de partibus ſigillatim, de toto autem corpore in primo De animalium partibus illa ſunt: οὐ γὰρ πάντως ἔχον σῶμα, ἔσται ζῷον. οὐδὲ τῶν μορίων οὐδέν. ὥσπερ πολλάκις εἴρηται: id eſt; neque cuiuſque modi corpus, erit animal, nec ulla ex partibus, ut ſaepe dictum eſt. Ex eadem cauſſa fit, ut partes animalis non ſine ſuo quaeq. officio & ſua facultate, earum ſcilicet eſſentia, definiantur. nam in eodem ſexto De Sapientia de partibus animalis ita plane ſcriptum eſt: ἑκάστου γοῦν [ζώου] τὸ μέρος ἐὰν ὁρίζηται καλῶς, οὐκ ἄνευ τοῦ ἔργου ὁριεῖται, ὃ οὐχ ὑπάρξει ἄνευ αἰσθήσεως. quae hoc modo conuertas: ſane animalis cuiuſque pars, ſi recte definiatur, non ſine officio definietur, quod ſine ſenſu non exſtabit. ſub initium quoq. primi De Republica, de hominis pede ac manu cum loqueretur, omnes omnium partes animaliũ complexus uniuerſe, iſta ſubiecit: πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὥρισται, καὶ τῇ δυνάμει. ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα, οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι, ἀλλ' ὁμώνυμα: id eſt, omnes autem partes officio diſcretae ſunt ac facultate. quamobrem cum non amplius tales ſunt, non eaſdem eſſe dicen-

dum,

dum nisi aequiuoce. Tota res autem in Meteorologicis pluribus & illustrioribus uerbis explicatur. nam in eius operis extremo fons est, e quo rerum talium cupidi abunde sitim expleant. Haec erant de partibus animalis pro re ac tempore, quae dicerem. ad eas uero, quoniam quidem substantiae sunt, ut accommodetur apte demonstratio, quae tantum ad accidentia creditur pertinere, alibi alias agetur. Nunc unde digressa est, eodem nostra pedem referat oratio. Fructus igitur, quem animalis paedia fert, est duplex, de quo praepostere dicam iterum, ac breui, ut iam tandem suscepta disputatio terminetur. Vnus est, legere ac sumere partes animalis & earum discrimina. Alter easdem res assidua exercitatione & diuturno usu cognoscere. quare paedia praeditus, animalia partes habere similares alias, quae aut humidae sint & molles, aut siccae ac durae, alias dissimilares, quarum quod sit uniuscuiusq. officium, quae facultas tenebit. Hoc pacto autem aliquid scire, est τὸ ὅτι, id est rem esse cognoscere. quemadmodũ enim, si quis noscat Lunam deficere, ignoret autem quid sit caussa cur deficiat; ita qui scit animalia partes habere similares, is rẽ esse & τὸ ὅτι tantum cognoscit, propterea quod quid caussae sit, quamobrem aut Luna deficiat, aut partes habeant similares animalia, nondum etiam nouit. Ad haec paedia praeditus ex similaribus constare dissimilares notum habebit, ob eamq. rem antecedere similares, & naturae ordine priores esse dissimilaribus, facillime intelliget. quapropter cum physicum caussas docentem similarium prius quam dissimilarium audiet, & ordinem institutum probabit, & una quae ab illo dicentur, quia praenouit, non obscure peruidebit. Itaque ideo sibi scientiam efficiet, atque ex perito rerum naturalium, physicus euadet. Quid igitur Paedia sit, quas habeat partes, quamque utilitatem praebeat, tum scientijs omnibus uniuerse, tum ciuili ac Physicae priuatim dictum est. ex quibus praeterea, non fuisse conscriptos ab Aristotele propter Paediam libros Exotericos abunde liquet. Erat haec recens opinio de duabus prior, quae refelli debebant. quare cum posterior ex ijs restet, hinc eam excutere incipiam. HAEC igitur librorum genus duplex ponit. quam ob caussam autem sit duplex, sane in eo multum uariat. principio enim, ut idem sit, Acroamaticum, & Autoprosopum genus coniungit; tum, quod idem

quoque eſſe uult, Exotericum ac Dialogicum addit: in quo cum antiquis omni ex parte conuenit. Cur autem ſint duo genera, cauſſam itidem affert duplicem: quarum una eſt, ratiocinatio; altera uero imitatio. Vtramque harum cauſſarum, ex Simplicij, atque Hammonij commentario ad Categorias petitam refert: id quod ita ne ſit an ſecus, ex uerbis ipſorum ſeparatim uideamus. Ac Simplicius, ut a poſteriore ordiar prius, quo loco demonſtraui, Syntagmaticos Ariſtotelis libros, quibus Dialogici ſimul & Autoproſopi continentur, paucis omnino uerbis, ſed ita ſummatim partitur: τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν ἐστὶ διαλογικά, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. Ex ſyntagmaticis, alij, inquit, ſunt Dialogici, alij uero Autoproſopi. nec praeterea quidquam adiungit, tantũ deinceps, Autoproſopos in tria genera diſtribuit quae uero cauſſa mouerit Ariſtotelem, ut Dialogicos aut Autoproſopos conſcriberet, prorſus nihil dicit. De imitatione, ac ratiocinatione, littera aeque nulla eſt. quae cum ita ſint, non hoc dicere Simplicium, imitationem & ratiocinationem cauſſas fuiſſe Ariſtoteli quamobrem Dialogicos & Autoproſopos conficeret, aperte intelligitur. atque hic quidem ex Categorijs Simplicij locus. eſt & alter in prooemij extrema parte, quod commentario ad Acroaſim phyſicam Simplicius idem praeſcripſit. fit in eo de Exotericis ac Dialogicis, fit etiam de Acroamaticis, hoc eſt Autoproſopis, mentio: quod genus utrumq. ſic diſiungi uult ab altero alterum, ut hoc non accuratiſſime, illud autem conſcriptum fuerit obſcurius. Ex quibus apparet, imitationem & ratiocinationem, eum ſilentio praeterire. De his ergo uerbum nullum Simplicius. ne Hammonius quidem, qui rem omnem fuſius & illuſtrius explicuit. Nam generis huius librorum duplicis, quattuor fecit nomina, ut bina utriq. generi imponantur, uni Autoproſopo & Acroamatico, alteri Dialogico & Exoterico. Cur autem ita nominentur, ſuam cuiuſq. reddit cauſſam. Dicit enim Autoproſopum genus ob eã rem uocari, quod in eo Ariſtoteles ipſe, ex ſua perſona doceat: Acroamaticum uero, quia ſermonem cum auditoribus ſuis & ueris & iuſtis habeat. E contrario Dialogicum, propterea quod non ex ſua perſona loquatur: & Exotericum, quoniam ad multitudinis ſcribat utilitatem. haec fere Hammonius. roget quis, unde nã ab hoc auctore, cum hic nulla ſit, imitatio & ratiocinatio? dicam

proxime. Dialogicum genus librorum eſſe aiebat Hammonius, in quo Ariſtoteles non ex ſua perſona loqueretur. quale eſſet hoc, ſi qui forte parum uiderent, conſimili re, ſed nota & manifeſta, ei libitum eſt illuſtrare. Ergo Dialogicum genus Ariſtotelis, Platonis libris qui ſunt notiſſimi, aſſimilauit: ut quemadmodum Plato, ſic etiam Ariſtoteles in dialogico genere, perſonas ageret aliorum. nam certe de Dialogicis ſcribit haec, ὥσπερ ὁ πλάτων ὑποκρινόμενος ἑτέρων πρόσωπα, quod perinde eſt ac ſi dicat, in Dialogicis Ariſtoteles, conſimiliter ut Plato perſonas egit aliorum. itaque Plato & Ariſtoteles, ſi eſt ut Hammonio credi poſſit, hoc ipſo ſunt inter ſe ſimiles, quod ambo in Dialogis, alienas perſonas agunt. hic obijci non ignoro, qui alienam perſonam agat, eũ neceſſario imitari. ſed hoc qualecumq. eſt, ſi ut ex Hammonij ſententia, de qua nunc quaerimus, opponitur; id paruo labore redargui licet: quo modo enim ille ſcribit, profecto de imitatione nihil ne ſomniaſſe quidem uidetur. Sin ad eius uerba hoc quoq. alij de ſuo addunt, noſtrum officium iam erit deinceps, uera ſit necne ſumptio, quae non ſine cauſſa tamen ponitur, conſiderare. Conſiderandi autem initium ſit huiuſmodi. Videtur alienã perſonam quicumq. agit, neceſſario imitari. nam is, alienum ſermonem ſimulat, & fingit. Omnis autem qui ſermonem alienũ confingit, neceſſario imitatur. in qua ratione ut alia omnia uera ſint, id quod in extremo poſui, certe non eſt. falſo enim dicitur, neceſſario imitari eos omnes, qui ſermonem fingunt alienum. ſunt enim contra nonnulli, qui ſermones hominum aſſimulent ſine ulla imitatione: id quod uel eiuſdem exempli commemoratione, quo utuntur ipſi, planum fieri poteſt. in eo autem haec erant. Venit Chryſes Apollinis ſacerdos ad exercitum Graecorum, qui Agamemnone & Menelao ducibus Troiam circumſidebat. ueniendi cauſſa fuit captiuae filiae redemptio: propter quã & multa eaq. pulcherrima & eximia dona attulerat. hic ille orabat ſupplex duces ipſos ſimul & Graecos milites, qui aderant, ut acceptis muneribus ſibi filiam redderent. Sacri ſacerdotis orationem, milites cuncti approbant: at Dux iratus ſacerdotem iubet e caſtris excedere; ſi diutius in eis moretur, aut ad ea iterum redeat, minatur extrema. ſilentio egreſſus e caſtris ſenex perterritus minis; Apollinem lacrymans precatur ut de Graecis, poenam lacry-

mis

mis ſuis debitam ſumat. res geſta ſic eſt. narrat eam Homerus in initio Iliadis. narrat etiam Plato, in tertio Politiae. eorũ uterque perſonis Chryſae, militum, Agamemnonis, ſermones aptos confingit. Sed eſt Homeri narratio cum imitatione, Platonis contra nulla cum imitatione ſimplex. Quam ob diſſimilitudinẽ & diſtantiam narrationum, haud ab re quaeri poſſit, cum apud utrumq. horum auctorum, res geſta ſit eadem, eaedem perſonae, poſtulata & reſponſa eadem, quid ſit quod cum imitatione narret ex his alter, alter autem ſine imitatione. Ac ſunt qui nunc hic Platonem non imitari dicant, ea re, quod is dum narrat, Chryſis & Agamemnonis, hoc eſt, perſonarum ſententiã potius, quam uerba exponat. atqui hoc ſi uerum eſt; non probandus Ariſtoteles in primo De Poetica, (primum enim in cõmentario ſexti ad Nicomachũ uocat Euſtratius) qui tragicos poetas doceat, etiam ſententias imitari perſonarum. quibus autem uerbis Chryſes & Agamemnon inter ſe egerint, (nec enim eos uel Platonis oratione, uel Homeri uerſibus uſos fuiſſe crediderim) niſi qui ſermonibus illorum praeſens interfuerit, nemo ut opinor pro certo teſtificari poteſt. Quod addunt, hoc quidquid eſt cauſſae, id ex Platonis auctoritate dici, nuſquam nos quidem tale aliquid ab illo ſcriptum reperiebamus. itaque doctos homines dubia opinione magis, quam re uera duci ſuſpicabamur. ac de cauſſa, quamobrem ex Platone recitata narratio imitatione careat, non debet ambigi: cum illam apertiſſime nobis, ante expoſitionem ſermonis inter Chryſem & Agamemnonem habiti declaret ipſe. Dicit enim proxime ſupra locum, in quo ſine imitatione rem geſtam enarrat, hoc modo. εἰ δέγε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιτο ὁ ποιητὴς πᾶσα ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἡ ποίησίς τε καὶ ἡ διήγησις γεγονυῖα εἴη. ἵνα δὲ μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο γένοιτο, ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ ὅμηρος εἰπὼν ὅτι ἦλθεν ὁ χρύσις τῆς τε θυγατρὸς λύτρα φέρων, καὶ ἱκέτης τῶν ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο μὴ ὡς χρύσης γενόμενος ἔλεγεν, ἀλλ' ἔτι ὡς ὅμηρος οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν μίμησις ἦν, ἀλλ' ἁπλῆ διήγησις. quod ſi, inquit, nuſquam ſe occultet poeta, omnis ei ſine imitatione poeſis ſimul & narratio facta erit. Ne autem dicas iterum te non intelligere, quemadmodum hoc fiat, ipſe exponam. Nam ſi Homerus cum dixiſſet, Chryſem ueniſſe, & ferentem dona ad redi-

mendam filiam, & graecis ſupplicem, praecipue autem regibus, poſt haec non tamquam Chryſes factus, ſed etiam tunc ueluti Homerus feciſſet uerba, ſcias non hanc imitationem, ſed ſimplicem narrationem fuiſſe. Ex his igitur uarietatis eius, quam propoſui, cū cauſſa maxime elucet. Nā Plato ſermones Chryſae & Agamemnonis, ſic narrat ut ſe ſe non caelet. Eſt autem totum hoc, cum & ipſum illum, qui rem geſtam narrat, loqui, tum & eundem dicendo non conari animum & cogitationem auditoris alio auertere, tamquam ſi quis alius, non ipſe, uerba faciat. hanc ob cauſſam qui iſto modo narrant omnes, nedum Plato, ſine imitatione narrant. at Homerus contra, eoſdem Chryſae & Agamemnonis ſermones ita narrat, ut ſemetipſum occultet. ſic enim loquitur, quaſi ſit aliquis alius, non is qui narrat. nam certe collocutionem Chryſae & Agamemnonis, non ut Homerus ac poeta, ſed tāquam ſit alius exponit, nempe ita ut ſi Chryſes cum Agamemnone, praeſens cum praeſente coram loqueretur. Quare ſi Platonem, in cuius ſententia praecipue acquieſcunt, ſequi lubet; ſtatuendum eſt, poetam ipſum uſquequaque loqui, uerum alias alio modo. interdum enim ita, ut ſe ſe loqui oſtendat; ut apud nos Virgilius, Arma uirumq. cano. nonnumquam autem, proinde ac ſi alius non ipſe ſit, qui loquatur; ut cum idem ait, Me ne incepto deſiſtere uictam? & modum priorem, ſine imitatione; poſteriorem uero eſſe cum imitatione. Quod idem & de Poeſi, & de fabula exiſtimari debet uniuerſe; ut harum utriuſque alia ſit tota cum imitatione, ut Tragoedia & Comoedia; alia ſine imitatione, cum uidelicet poeta ipſe rem exponit, ut olim dithyrambi; alia deniq. ex utroq. genere temperata, ut Ilias, & Aeneis. atque hoc Platonem uoluiſſe, cui aſſentiuntur prae ceteris maxime, ex tertio Politiae clauſula docet, in qua ſic eſt, τῆς ποιήσεως τε καὶ μυθολογίας, ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστὶν, ὥσπερ σὺ λέγεις τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία. ἡ δὲ δι᾽ ἀπαγγελείας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. εὕροις δ᾽ ἂν αὐτὴν μάλιστα που ἐν διθυράμβοις. ἡ δ᾽ αὖ δι᾽ ἀμφοτέρων, ἐν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μοι μανθάνεις. Poeſis, inquit, ac fabula, alia eſt per imitationem tota, ut tu dicis Tragoedia & Comoedia. alia uero per expoſitionē poetae ipſius: quam in dithyrambis maxime inuenias. alia demum per haec utraq. cum in poeſi Epica, tum multis locis alibi,

ſi quid me intelligis. Quae autem hic ſecundo loco ponitur poeſis, & fabula, in qua ipſe rem poeta exponit, ea eſt, in qua ipſius nulla eſt occultatio, nec poeta ſeu fabulator mentem auditoris alio conuertit, nec fit alius, nec tamquam ſit alius loquitur, ſed ipſe ſe oſtendens uelut in conſpectu, ſimul & uerba & uerſus facit. Huiuſmodi uero poeſis, & fabula omnis imitatione caret. Cum autem omnis fabula etiam confictum aliquem habeat ſermonem, ex hoc plane ſequi neceſſe eſt, ſermonem fictum aliquem, nudum ab imitatione inueniri. Falſum igitur, qui ſermones fingunt, eos omnes neceſſario imitari. falſum itē, ex eo quod inferunt, quicunque perſonam alienam agat neceſſario imitari. quod quidem uſq. eo illis arridet, ut Dialogum genere imitationis contineri, pro certo affirment. quae ſententia, longe a uero aliena eſt. Dant enim Dialogum eſſe interrogationem & reſponſionem: harum autem utraq. eſt oratio; quae uox eſt ſignificabilis. Dicat quis, opinor, oratione ac uoce homines imitari. ex quo Dialogum, eſſe imitationem. fabulae. conſimili enim ratione, color dici poſſit imitatio; quod is qui pingit, multa coloribus imitetur. Verum imitari aliud eſt, aliud quo quis imitatur: ut in primo de poetarum arte Ariſtoteles tradidit. Imitatio igitur, quo in loco apud Hammonium deliteſceret adhuc demonſtraui. Nunc de ratiocinatione, quam alterius generis librorum ex eodem cauſſam putant, ut breui dicam, res admonet. nam duo haec ſcriptorum genera, diſcrimine in primis duplici, ait diſtingui Hammonius: quod in eorum altero ſunt ratiocinationes certiſſimae, quas multitudo intelligentia nequit aſſequi: in altero autem contra, ſunt ratiocinationes ſimpliciores, quas intelligere poteſt multitudo. & is quidem Autoproſopa, librorum genus alterum uidelicet, fuiſſe conſcripta inquit, δι' ἐπιχειρημάτων ἀκριβεστάτων, καὶ οἷς οὐχ οἷοί τε εἰσὶν οἱ πολλοὶ παρακολουθῆσαι, hoc eſt, ratiocinationibus certiſſimis, & quas non poteſt multitudo aſſequi: Dialogica uero, quod eſt genus alterum, οὐ δι' ἀποδεικτικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ δι' ἁπλουστέρων, καὶ οἷς οἷοί τε εἰσὶν οἱ πολλοὶ παρακολουθεῖν, quod eſt, non demonſtratiuis ratiocinationibus, ſed ſimplicioribus, & quas poteſt multitudo aſſequi. Ex quibus ſatis conſtat Hammonium, quem ſequuntur ducem, cum utroque genere librorum, ratiocinationē

communicare. quod cum ita ſit, non uere poteſt ex illius ſententia ratiocinatio, alteri generi librorum pro cauſſa proprie aſſignari. Nam ratiocinatio duobus generibus librorum communis cauſſa eſt, ut docui. communis autem cauſſa duobus generibus librorum, ut unius generis tantum praecipua ſit & propria, non pote fieri. Quapropter ſi cum Hammonio facere cordi eſt, ſingulis generibus librorum, ratiocinationis ſpecies ſingulas, ſuam cuique, debent tribuere. dent igitur Autoproſopis Hammonij certiſſimam rationem, quae demonſtratio; Dialogicis uero ſimpliciorem illam, quae ab Ariſtotele ſyllogiſmus Dialecticus dicitur. reſpondebunt, opinor, ſe hoc praeſtitiſſe. bene mehercule. ſed in cauſſarum numero, propter quas fit, ut duo diuerſa ſint librorum genera, has quoque reponi oportet. at hoc ſi faciant; cauſſarum numerus, quem edunt, uariabitur, nec conueniet. nam duae ſunt cauſſae, quomodo quidem ſcribunt; una, imitatio; ratiocinatio, altera. his autem additis, tres erunt, pro duabus: imitatio; & demonſtratio; & ſyllogiſmus dialecticus. Vt autem utriuſq. generis librorum duas eſſe cauſſas obtineant, etiam hoc ſibi pergunt ſumere: omnia ueterum ſcripta, eſſe aut ſimplices expoſitiones, aut imitationes quaſdã. quod, quamquam ſine ulla comprobatione ab eis ponitur, totũ a Platone tamen eſt ex tertio Politiae. in quo cum uerba pro uerbis alia atq. alia ſuo arbitratu ſubſtituerint, ex eo factum eſt, ut aliud illi, aliud Plato ſenſiſſe uideantur. quam rem ita ſe habere ut oſtendam, a Platone, cuius ſententia praecipue ſpectanda eſt, ſermonis noſtri ducam initium. Nam is, ubi demonſtraui paullo antea, ſcripturus de oratione, fabulis & poetis accommodata, quod quidem bonus auctor tradit Hammonius, ab iſtiuſmodi uerbis exorditur: ἆρ οὐ πάντα ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται διήγησις οὖσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων; τὶ γὰρ ἔφη ἄλλο. ἆρα οὐχὶ ἤτοι ἁπλῇ διηγήσει, ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένῃ, ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσι. Quod eſt, Nonne omne, quodcũq. dicitur a fabulatore aut poeta, eſt narratio aut praeteritorũ, aut praeſentiũ, aut futurorũ? nã quid eſt, inquit, aliud. Non ne aut ſimplici narratione, aut cum imitatione, aut per utramque rem conficiunt? age nunc ex interpretum conſuetudine ſingula conſideremus. ἆρ οὐ. Non ne. interrogandi coniunctio, quam in Topicis libro

primo ante propositionem Aristoteles poni oportere praecipit.
πάντα. omne. ostendit se de omni fabulatorum & poetarum ora-
tione uniuerse uerba facere. adiungit ergo declarandi caussa, ὅσα
quodcumque, λέγεται ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν, dicitur a fabula-
toribus & poetis. quod totum pariter ualet, ac si sit, πᾶσα λέξις,
καὶ πᾶς λόγος μυθολόγου καὶ ποιητοῦ, omnis dictio & oratio fabula-
toris ac poetae. hanc tamen collocationem paullo post immu-
tat, praeferens poetam fabulatori. ait enim, ὅτι τῆς ποιήσεως τε
καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν. quae transiectio partium,
suspicionem affert nobis, existimasse illum, has uoces inter se re-
ciprocare: ut fabulator idem sit poeta; uicissimq. poeta aeque
sit fabulator. quomodocumque se res habeat, certe a poeta fabu-
las confingi necessario, si quidem sit poeta, tradit in Phaedone
scribens haec: τὸν ποιητὴν δέοι, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν
μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους. dicit poetam oportere, si modo poeta fu-
turus sit, facere fabulas, non autem sermones. quem Proclus lo-
cum exponens, πάντως γὰρ, inquit, τὸ μυθολογικὸν καὶ πλάτων ἀπο-
δίδωσι τοῖς ποιηταῖς. τὸν γὰρ ποιητὴν φησὶν, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι,
χρὴ ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους. hoc est, Omnino enim fingendi
fabulas facultatem etiam Plato poetis tribuit. poetam enim di-
cit, si modo poeta futurus est, oportet facere fabulas non sermo-
nes. atque hanc magistri sententiam uidetur in primo de Poeti-
ca approbare Aristoteles, cum scribit: τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύ-
θων εἶναι δεῖ ποιητὴν, ἢ τῶν μέτρων: quod est, poetam magis opor-
tet fabularum esse effectorem, quam uersuum. διήγησις οὖσα τυγ-
χάνει, ἢ γεγονότων, ἢ ὄντων, ἢ μελλόντων. Narratio est, aut praete-
ritorum, aut praesentium, aut futurorum. dictionem siue ora-
tionem poeticam omnem, narratione, quae genus quoddam
orationis est, uult contineri: cum uero genus, quid sit illud de
quo dicitur, praecipue ostendat, quid sit autem rei est essentia,
iccirco poeticae orationis essentiam maxime ostendit narratio.
commode igitur & e reipsa respondetur, τί γὰρ ἄλλο; quid enim
sit aliud? quasi si is, qui cum habetur sermo, quid esset oratio
poetica prior interrogauerit. διήγησις τυγχάνει οὖσα τῶν μελλόντων.
Narratio est futurorum. dissentit cum Platone Aristoteles tota
sententia quam maxime. hic enim esse aliquam narrationem re-
rum futurarum putat; ille contra, nullam. apud eum enim est

in tertio

in tertio de Rhetorica hoc modo : περὶ τῶν μελλόντων οὐθεὶς διηγεῖται. nullus, inquit, de rebus futuris narrat. qua ratione uero tolli poſſit tanta inter utrumq. repugnantia, alibi conſiderandũ eſt. ἆρα οὐχὶ ἤτοι ἁπλῇ διηγήσει. Non ne aut ſimplici narratione ? Haec altera eſt interrogatio loci huius : in qua narratio, ut genus quoddam, tribus differentijs diuiditur. quibus poetarum omnis oratio in totidem ſpecies a Platone diſpertita eſt. Ex utraque autem interrogatione, duas propoſitiones ſumi licet. ex ſuperiore unam, Omnis fabulatorum & poetarum oratio, narratio eſt. Ex poſteriore alteram, Omnis narratio eſt aut ſimplex, aut cum imitatione, aut partim ſimplex, partim cum imitatione. Ex quibus ſimul iunctis oportet confici, ut omnis fabulatorum & poetarum oratio, ſit item aut ſimplex, aut cum imitatione, aut partim ſimplex, partim cum imitatione. Simplex, ut in dithyrambis. cum imitatione, ut in Tragoedia & Comedia. partim ſimplex partim cum imitatione, ut in Aeneide, Odyſſea, Iliade, unoq. uerbo, in Epicis omnibus. Haec Platonis quidem eſt concluſio. quam, ut dictum eſt, propoſitionis loco ſibi ſumũt illi, qui aiunt, Omnia ueterum ſcripta, aut per narrationem ſimplicem, aut per imitationem eſſe confecta. quorum uerborum, quae ſit uis, qui ue ſenſus, ea ſi cum Platonis ſuperiore proxima complexione contuleris, facillime intelliges. nam alia pro alijs poni, quae non idem ualeant, comperies. alia praetermitti. alia aſſumi quidem, uerum ijs quae dicunt minime conſentanea. quas ob res id quod eſt apud Platonem uerum, iſtuc idem ex uero in falſum opera & ingenium iſtorum commutauit. nam quod ait Plato, omnis poetae ac fabulatoris oratio, pro eo hi, omnia ueterum ſcripta, ſupponunt : quod non eſt illi uirtute par & aequale. Latius enim patet hoc, & multo plura quã illud complectitur. non ſolum enim fabulatores & poetas, ſed oratores & hiſtoricos praeterea, itemq. Theologicos, phyſicos, & Politicos philoſophos, Geometras etiam atq. Arithmeticos, & Aſtrologos, antiquorum ſcriptorum appellatio comprehendit : quos poetae ac fabulatoris oratio nequaquam continet. quo fit, ut horum alterum magis, alterum minus ſit generale. Ad haec, de tribus differentijs praetermittunt unam ; duas ſolummodo retinent. Ex narrationibus enim, eam quae ſimplex

partim

partim est, partim cum imitatione, abiudicant: tantum eam recipiunt, quae simplex, adiuncta illa, quae est cum imitatione. id quod ob eam rem facere illos opinor, ut duo haec discrimina, caussis quoque duabus propositis, ad numerum respondeant: quod tamen parum succedit. Licet enim imitatio, imitationi conueniat, ratiocinationi certe, quã pro secunda scribendi caussa afferunt, expositio simplex nullo modo conuenit. nec enim potest, uel Physici de rerum natura, uel Geometrae de magnitudinibus docentis oratio, esse narratio: cum quidem docentis oratio, sit syllogismus demonstratiuus; narratio autem, rei uel gestae uel quae geritur, expositio. Quapropter omnem fabulatoris & poetae orationem, esse aut simplicem, aut cum imitatione, aut ex utraque re confusam, Plato uere concludit. Hi contra, Autoprosopos & Dialogicos libros fuisse per simplicem narrationem, & per imitationem conscriptos mendose inferunt. neque id mediusfidius iniuria: rectum est enim ex falsis falsa consequi. Hos ego auctores habui, de libris Exotericis ut certo quodam uoluminum genere, qui mentionem aliquando fecerint. quos a nouitijs aliquot philosophis non sine caussa dissentientes, consentire tamen Aristoteli ut ostendam, quod antea fecit nemo, hinc iam experiar. Res omnis fere, de qua ratiocinari consueuimus, eiusmodi est, ut alia in se habeat re uera, ex opinione autem alia. atque ista quidem utraque interdum ἑπόμενα & ὑπάρχοντα promiscue uocat Aristoteles, alias κατηγορούμενα, & quod idem declarat, κατ' ἄλλου λεγόμενα, hoc est consequentia, quaeque insunt, & de quodam dicuntur, si uerbum uerbo reddi placet. Ex ijs igitur quae rei uere insunt, uerae propositiones; ex propositionib. aũt ueris, uerae item fiũt ratiocinationes, quae demonstrationes nominantur. Rursus ex ijs quae in re insunt ex opinione, propositiones ex opinione probabiles, ex tali porro genere propositionum, ratiocinationes ex opinione dialecticas, quae proprie sunt ἐπιχειρήματα, & λογικοὶ λόγοι, notum est cõfici. Sunt ista quidem uera, quae proxime scripsi, sed propter nimiam breuitatem obscura. quare faciendum uidetur, quando res ita postulat, ut fusius & enucleatius denuo eadem retractemus. Haec igitur, ex quibus constat demõstratio, quae rem uere consequuntur, non uera solum, sed & propria, & sua cuiusque rei,

hoc est,

hoc eſt, ἴδια & οἰκεῖα eſſe oportet. quam rem ex eo planiſſime licet intelligi, quod in Prioribus Analyticis ſcribit ipſe, quo loco tradit, quemadmodum ratiocinandi ſimul & demõſtrandi principia ratione ac uia poſſint inueniri. ait enim: In omni re, de qua ratiocinatio fieri ſoleat, propria inhaerere plurima. ἴδιαι δὲ καθ' ἕκαστον, inquit, αἱ πλεῖσται. ita enim aliquanto quam in vulgatis libris melius, partim ex commentario Alexandri, partim ex meo exemplari omnium, quae in uita uiderim, antiquiſſimo, & legi & ſcribi debere arbitror. cum quibus quidem etiam illa congruunt ex primo Poſteriorum Analyticorum, eſſe uidelicet in omni ſcientia quaedam communia, quaedam uero propria. propria ueluti lineam & eius definitionem, & rectum, in geometricis. ad uerbum enim ita ſcribit: ἴδια μὲν οἷον γραμμὴν εἶναι τοιανδὶ. καὶ τὸ εὐθύ. & linea ſubiecti generis nomen eſt, rectum uero conſequentis. Dicit autem lineam eſſe talem, ſignificans credo, lineae definitionem: quae quia idem eſt cum definito, quod eſt genus ſubiectum, ſubiectum uero genus proprium principium eſt, ea re fit ut lineae definitio aeque ſit proprium principium. in elenchis uero, ſicut & alibi, Demonſtrationem λόγον διδασκαλικὸν appellat. id orationem ad docendum idoneã oſtendit. eam igitur orationẽ ex ſuis cuiuſq. diſciplinae principiis fieri ait his uerbis: διδασκαλικοὶ μὲν οἱ ἐκ τῶν οἰκείων ἀρχῶν ἑκάστου μαθήματος. ſcripſerat hoc idem ante in Topicis octauo libro, cum praeciperet non fieri poſſe, ut demõſtraremus quidquam, niſi a ſuis cuiuſq. principiis ordiremur: ἀδύνατον γὰρ, inquit, ἀποδεῖξαι τὶ, μὴ ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀρχῶν. Dicit etiam de rebus quae demonſtrari poſſunt, quaeq. rem ſubiectam uere conſequũtur, in tertio De Sapientia, ἔστι καὶ ἀριθμοῦ ᾗ ἀριθμὸς ἴδια πάθη. οἷον ἀρτιότης περιττότης. & in nono eiuſdem operis, de mare & femina τὸ δὲ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ τοῦ ζώου οἰκεῖα μὲν πάθη, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν. Sed hac ſuper re ſatis: quae cum admodum dubia non ſit, tamen non fuit alienum his locis quaſi teſtibus eam aliquo modo confirmare. Sed redeo ad inſtitutum. ea igitur quae rem conſequi uere dicebamus, & uera eſſe, & propria, & ſua cuiuſq. rei, quomodo Ariſtoteli placet, ex his facile poteſt perſpici. Iam vero eadem iſta ineſſe rei per ſe, & ita uulgo nominari, manifeſtum eſt. itaque pro certo etiam ſumi debet, uera ex quibus fit demonſtratio, per ſe

de rebus

de rebus dici. quae uero per se de aliquo dicuntur, illa omnia, eodem in genere contineri. quamobrem necesse sit, ut uera ex quibus fiat demonstratio, item sint eodem in genere. De quo quidem quin ita sit, minime dubitandum est. certe nihil aliud extra hoc unum illa declarant: ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ γένους ἀνάγκη τὰ ἄκρα καὶ τὰ μέσα εἶναι. εἰ γὰρ μὴ καθ' αὑτὰ συμβεβηκότα ἔσται. oportere ait in primo Posteriorum media & extrema demonstrationum eiusdem esse generis. si enim non per se sint, ea fore accidentia. & huius quidem loci clausula, consecutionem ostendit necessariam. ex eorum diuisione scilicet, quae rebus insunt, quaeque de aliquo dicuntur. sunt enim omnia quae rei insunt, & de ea dicuntur bipartito distributa, quod aut per se sunt, aut per accidens: ut docet ipse cum ita dicit: ἅπαν γὰρ ἢ οὕτως ὑπάρχει [τουτέστι καθ' αὑτὸ] ἢ κατὰ συμβεβηκός. quamobrem si quis neget Demonstrationis media & extrema esse per se, dederit is omnino illa esse accidentia, quo concesso, ad id quod & perspicue falsum est, & fieri non potest, ratio hunc in modum procedet. Demonstrationis media & extrema sunt accidentia, haec nõ necessaria sunt. itaq. Demõstrationis media & extrema nõ necessaria sunt: quod manifesto falsum est, & cum eo pugnat quod ipse antea dilucide patefecit. Quapropter, quoniam ea quae rem uere consequuntur, eidem etiam per se insunt, & eodem in genere continentur, paullo post, de eadem re cum ageret, ita locutus est: συγγενῆ δεῖ εἶναι τοῖς πρώτοις: esse in eodem genere cum primis oportet. & de medio termino demonstrationis in hanc sententiam dixerat prius: ἀνάγκη τὸ μέσον ἐν τῇ αὐτῇ συγγενείᾳ εἶναι: necesse est medium in eodem esse genere. & infra longo sane interuallo: ἐν μέντοι τῷ αὐτῷ γένει, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀτόμων ἀνάγκη τοὺς ὅρους εἶναι. in eodem genere tamen & ex ijsdem indiuiduis terminos esse necesse est. ex quibus confectas propositiones, hoc est suppositiones & principia quae demonstrari nequeunt, una cum ijs quae per eas ostenduntur conclusionibus, eodem in genere contineri, multo post dicit hoc pacto: τούτου δὲ σημεῖον, ὅταν εἰς τὰ ἀναπόδεικτα ἔλθῃ. δεῖ γὰρ αὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ γένει εἶναι τοῖς ἀποδεδειγμένοις. σημεῖον δὲ καὶ τούτου, ὅταν τὰ δεικνύμενα δι' αὐτῶν ἐν ταὐτῷ γένει ὦσι, καὶ συγγενῆ εἴη. atque hanc quidem sententiam Themistius quoq. alio modo ita concludit. Demon-

ſtratio ex ijs, quae per ſe ſunt, confici debet. haec autem quae per ſe ſunt, rei unicuique (ſordide nos quidem: ſed neceſſario ita loquimur.) in quid eſt, haerent. quae uero in quid eſt rei unicuique haerent, & ſemper in ea ſunt, & patent latius, ſic, ut alij etiam inſint, nec tamen extra genus. patere dico latius, quaecumque ſingulis rebus inſunt uniuerſe, cum eo tamen, ut etiam inſint alijs rebus. exempli cauſſa. impar omni ternario ineſt, & patet latius; quia ineſt etiam quinario, non tamen extra genus: quinarium enim ſimiliter ut ternarium numeri genus complectitur. at extra numeri genus nihil eſt impar. quas ob res neceſſe eſt, ut quae per ſe ſunt, & rei ſemper inſint, & pateant latius, ea lege, ut alijs in rebus praeterea haereant, quae nequaquam ſint extra genus. itaque ideo quod Demonſtratio fit ex ijs quae ſunt per ſe. haec uero non ſunt extra genus, Demonſtrationem ex ijs, quae non ſunt extra genus, fieri oportere neceſſarium eſt: quod ſi quae non ſunt extra genus, eodem in genere continentur, etiam illud uerum omnino fuerit, fieri Demonſtrationem ex medio & extremis quae ſint eodem in genere: ut Ariſtoteli uidebatur. apud quem in Poſterioribus Analyticis libro ſecundo de ijs quae in quid eſt dicuntur, aliter atque alibi, ſcriptum eſt hoc modo: πῶς δὲ δεῖ θηρεύειν τὰ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενα, νῦν λέγομεν. τῶν δὴ ὑπαρχόντων ἀεὶ ἑκάστῳ, ἔνια ἐπεκτείνει ἐπὶ πλέον, οὐ μέντοι ἔξω τοῦ γένους. λέγω δὲ ἐπὶ πλέον ὑπάρχειν, ὅσα ὑπάρχει μὲν ἑκάστῳ καθόλου. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλῳ. οἷον ἐστὶν ὃ πάσῃ τριάδι ὑπάρχει. ἀλλὰ καὶ μὴ τριάδι. ὥσπερ τὸ ὂν ὑπάρχει τῇ τριάδι. ἀλλὰ καὶ μὴ ἀριθμῷ ἀλλὰ καὶ τὸ περιττὸν ὑπάρχει τε πάσῃ τριάδι, καὶ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει. καὶ γὰρ τῇ πεντάδι ὑπάρχει. ἀλλ' οὐκ ἔξω τοῦ γένους. ἡ μὲν γὰρ πεντάς, ἀριθμός. οὐδὲν δὲ ἔξω ἀριθμοῦ, περιττόν. Horum uis expreſſa fere eſt in ratione quam ante poſui. quae res mihi cauſſam attulit ſane iuſtam cur a uertendo deſiſterem: hoc magis quod eadem iterata ſaepius ineptum erat fruſtra inculcare. ſed hic aliquis dixerit, non uerum uideri, omnia quae ſunt per ſe, dici in quid eſt, uel quod idem ualet, eſſe in uniuſcuiuſque rei eſſentia, ut ſibi ſumit Themiſtius. eorum enim quae per ſe ſunt, duplex genus eſt, ex quibus fit demonſtratio. alterum primi modi, quod dicitur in quid eſt, & in rei, de qua dicitur, eſſentia ineſt. alterum autem ſecundi modi, quod in rei,

de qua dicitur, eſſentia neq. ineſt, neq. de ea in quid eſt dicitur. ſed contra ſubiecta res, de qua dicitur, in eius definitione collocatur. ut par & impar per ſe de numero, ſecundo modo, non in quid eſt dicuntur, nec in illius inſunt eſſentia, uerum econtrario, numerus, nempe res ſubiecta, in eorum definitione ponitur. ex quibus planum eſt non uere illud ſumi, omne quod per ſe ſit, dici in quid eſt. quod enim per ſe eſt, patet latius, quam quod in quid eſt dicitur. omne enim quod in quid eſt dicitur, idem etiam per ſe ineſt. non tamen omne quod per ſe eſt, continuo in quid eſt dicitur. par enim & impar aliaq. id genus, per ſe ſunt ſecundi modi, neque tamen de re ſubiecta, cui per ſe inſunt, in quid eſt dicuntur. ex quibus patet, non a Themiſtio probari, omne quod ſit per ſe uniuerſe, ſed priuatim tantummodo, omne quod ſit per ſe primi modi eodem in genere contineri. At Ariſtoteles, omne quod per ſe ſit, ex quo quidem fiat demonſtratio, in eodem uult eſſe genere. ergo, etiam quae per ſe ſunt ſecundi modi erunt in eodem genere. quanam ratione igitur illa quae ſecundi modi per ſe ſunt, ut in linea, rectum & inflexum, in numero par & impar, eodem in genere ponuntur? an eo fit, quia contrarium eſt, uel priuatio, uel contradictio eodem in genere. par enim definias, eſſe non imparem numerum: cui numero per ſe par ineſt, quomodo praedictum eſt. Hoc erat illud, ijſdem de rebus cum uerba faceret, quod in primo Poſteriorum ipſe his uerbis ſcriptum reliquit: ἐςὶ γὰρ τὸ ἐναντίον ἢ ςέρησις ἢ ἀντίφασις ἐν τῷ αὐτῷ γένει. οἷον ἄρτιον τὸ μὴ περιττὸν ἐν ἀριθμοῖς ᾗ ἕπεται: quod totum in nono libro De ſapientia, unde huc translatum eſt, planius & uberius exponitur. licet inde pauca ſummatim, ignota praecipue interpretibus, docendi cauſſa excerpere. Omnis inquit contrarietas eſt quaedam priuatio. ea namque priuationem alterius contrarij ſemper habet. omnis autem priuatio quaedam eſt contradictio ſubiecto capaci atque habili coniuncta. ita fit, ut omnis item contrarietas quaedam ſit contradictio, capaci ſubiecto iuncta. ſubiectū autem capax, uel habile, Ariſtoteles multis nominibus graece ſignificat. nam & πεφυκὸς & δεκτικὸν, & ὑποκείμενον, uel ὑποκειμένην φύσιν, poſtremo etiam γένος appellat. ex quibus liquet, ab illo uere, quae ſecundi modi per ſe ſunr, quoniam contraria

ſunt, ad priuationem ſimul & ad contradictionem genere eodem terminatam reuocari. ex duobus enim contrarijs alterum ſemper eſt alterius priuatio. haec autem negatione una cum ſubiecto habili atque apto, uel etiam cum genere definitur. eſſe igitur in eodem ſubiecto & genere quae ſecundi modi per ſe ſunt contraria oportet. ſubiecto namq. cui per ſe inhaerent, ſemper definiuntur, quod de pari & impari nimium iam ſaepe diximus. ergo de his illa quoque ſcribit Ariſtoteles: ἀνάγκη γε πάντα ὑπάρχειν τῷ πρώτῳ, οἷον ἀριθμῷ, κἀκείνοις τὸν ἀριθμὸν: hoc eſt, omnia ineſſe primo, ueluti numero, & in illis numerum uiciſſim, neceſſe eſt. quapropter, quae per ſe ſunt ſecundi modi, cum neceſſe ſit ut inſint primo, ueluti numero omnia, primum uero & numerus, ſit ſubiectum genus, quae per ſe ſunt ſecundi modi ut inſint ſubiecto generi omnia neceſſario dicendum uidetur. Sed ad prima redeo. ex ijs quae ſunt per ſe cum primi tum ſecundi modi demonſtrationem confici manifeſtum eſt. horum uero modus uterque in eodem genere, continetur. itaque ex ijs quae in eodem genere ſint, non extra illud, Demonſtrationem fieri prorſus neceſſe eſt. ex quibus etiam patet ea quae rem uere conſequuntur, non modo uera eſſe, ſed & per ſe, & intra idem genus cohiberi, non extra illud uagari. ſed haec hactenus. Nunc eſt enim de ijs dicendum, quae rem ex opinione conſequuntur. ſunt igitur haec ἔνδοξα graece, latine autem probabilia: quae ut dixi prius, ad ratiocinandum proprie ſibi ſumunt Dialectici. eadem ab Ariſtotele non ſemel communia nominantur. ſed ne hoc quidem ut multa praeterea magnopere curarunt interpretes. planiſſime uero in Elēchis ille: ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ πρᾶγμα θεωρῶν τὰ κοινά, διαλεκτικός ἐστιν. Is, inquit, quae ſunt in re coīa, ꝗ cōſiderat, Dialecticus eſt. quāobrē, ſi ut eſt, ꝓbabilia cōſiderātur a Dialectico, & ab eodē, ut nūc apte dicit cōſiderātur coīa, ex illius ſentētia ꝓfecto, ut ꝓbabilia ſint coīa, res nos ipſa, ſi nihil ſit aliud, coget fateri. de quo rōcinari ſubtilius, nō ſane attinet: cū in libris, quos De arte Rhetorica edidit, uerſari in communibus Rhetoricam pariter & Dialecticam primis uerbis affirmet ipſe. quam quidem cauſſam ponit unam quamobrem Rhetorica Dialecticae ſit ἀντίστροφος. cur enim ita ſit, nihil affert praeterea: id quod ex illius ratione, quae talis eſt, perſpicitur.

citur. Rhetorica facultas eſt, quae communia conſiderat. Omnis autem facultas, quae communia conſiderat, Dialecticae ſimilis eſt, atque gemina. maior enim quam alijs fides Ariſtoteli ipſi habenda ſcribenti ſeſe in operis initio dixiſſe Rhetoricam eſſe ſimilitudinem Dialecticae. in quo non repugnat uerbi notio. nam ἀντίστροφος ſimilem ſignificat nonnunquam, ſi Hesychio credimus. ex quo planum fit, non recte Beſſarionem facere. cum Dialectica namq. Rhetoricam conuerti, transfert. ſic autem Ariſtoteli falſa oratio affingitur: qui Rhetoricam eſſe particulam Dialecticae confitetur. atqui particula cum toto minime conuertitur: niſi quidem in parte, ut aiunt: quam tamen conuerſionem, ſubiecta ab Ariſtotele ratio nequaquam approbat. ſed hoc eſt longius, quam quo intendimus, progredi. ad inſtitutum igitur. probabilia eſſe communia, ex his quae dicta ſunt, ſatis manifeſtum eſt. communia porro haec, de quibus hic agitur, ſunt in rebus omnibus. ita ſenſit in elenchis ipſe, cum de communibus inquit: ἐστὶ πολλὰ μὲν ταῦτα, καὶ κατὰ πάντων: multa ſunt iſta quidem, & in omnibus. itaque ideo quod probabilia ſunt cōia: haec autem inſunt rebus oībus ineſſe rebus oībus ꝓbabilia licet colligi. cui quidē cōſentit illud quod in Dialecticae definitione cernitur, eam uidelicet facultatem, de OMNI re propoſita ex probabilibus ratiocinari. quin idem in elenchis etiam ſcribit: πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι χρῶνται καὶ κοινοῖς τισί. omnes enim artes etiam communibus quibuſdam uti. quae communia cum a Dialectico conſiderentur, ex eo artes omnes conſiderari a Dialectico ſequi conſentaneum eſt. Fidem iſta perſpicue faciunt ineſſe rebus omnibus communia. omnes autem res non uno aliquo genere comprehendi, & ſcimus ipſi; & ex elenchis uerba haec docent: οὔτε γάρ ἐστιν ἅπαντα ἐν ἑνί τινι γένει: neque enim omnia ſunt in uno quodam genere. quapropter probabilia & ſimul communia, quoniam quidem ſunt in rebus omnibus, non uno genere continentur. quo circa eadem quoq. ſunt extra genus. ut enim quae ſunt eodem in genere, non ea ſunt extra genus, quod explicui antea, ſic e contrario, ea ſunt extra genus, quae non eodem genere continentur. probabilia ergo ac communia eſſe extra genus ueriſſime dicētur. erunt igitur cum eadem iſta, tum uero ex eis propoſitiones & argu-

menta exoterica. quod quidem ita esse locus in quarto libro, qui est de Rerum Natura, apertissime omnium declarat. Dicit enim de tempore: πρῶτον δὲ καλῶς ἔχει διαπορῆσαι περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων: Primo autem de eo dubitare rationibus exotericis, bene habet. quae uerba nouam istorum opinionem, praeter cetera egregie refellunt. neque enim de libris qui sunt extra hos, de rerum natura scilicet, possunt accipi: cum ad argumenta, quae proxime supponuntur, manifesto referri uideamus. argumenta uero illa, nec libri sunt, nec foris, (nam duo haec exotericorum nomine ostendi putant) ut quae ibidem illico, nec usquam alibi exponantur. constat etiam ex probabilibus & communibus, id quod optimus quisque interpres, (unum excipio Themistium) memoriae prodidit. sed & sine interprete, tamen ita se rem habere, paullo in Analyticis exercitatior, facile quiuis unus animaduerterit. non ens, item res diuidua, quodq. pars totum dimetiatur, & eiusmodi alia, quibus eodem in loco pro medijs terminis utitur, non solum rebus physicis, uerum etiam mathematicis, ut magnitudinibus ac numeris, communes, nec propriae sunt generis alicuius certis terminis definiti. nec uerendum est, ne uocabulum exoterici, non idem quod extraneus uel extrarius ualeat. patet ex eo quod in septimo De Republica de Deo legitur, qui beatus est, δι' οὐθὲν τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δι' αὐτὸν αὐτὸς ob nullum extraneum bonum, sed ipse per sese. & in quinto De ortu Animalium lingua dicitur, ὥσπερ ἕν μόριον τῶν ἐξωτερικῶν εἶναι, esse ueluti partem unam extrariam. Haec habebam fere, de consequentibus ex opinione quae dicerem. quo loco non inutile fuerit ista cum ijs, quae rem uere consequuntur, comparare, ut, rebus ante oculos positis, ex comparatione, quantum inter utrũq. genus intersit, splendidius elucescat. Quae rem igitur uere insequi dicebamus, etiam propria sunt. at haec ex opinione, sunt communia. illa in eodem genere, haec autem non eodem genere continentur. illa non extra genus, contra haec extra genus prodeunt. Denique illa, quia rebus insunt per se, non sunt accidentia; haec uero, quoniam sunt accidentia, ideo rei per se non insunt. ex quo est in libro de Sapientia decimo notatum his uerbis: ἥγε μὴν διαλεκτικὴ καὶ ἡ σοφιστικὴ τῶν συμβεβηκότων μέν εἰσι τοῖς οὖσιν, οὐχ' ᾗ δὲ ὄντα

οὐδὲ

οὐδὲ περὶ τὸ ὂν αὐτὸ καθ' ὅσον ὄν ἐστιν: ceterum Dialectica, inquit, & Sophistica, entium quidem accidentia considerant, non tamen qua sunt entia, neque uero ens ipsum, qua ens est. His tot discriminibus duo genera consequentium facillime possunt internosci, & ab altero alterum secerni ac distingui. e priore quorum fiunt demonstrationes, ex posteriore autem rationes Dialecticae ex probabilibus. itaque ex consequentibus genere diuersis Demonstratio & Dialectica constabit argumentatio. Quapropter, quoniam, sicut ante dictum est, & deinceps etiam dicetur planius, de physicis demonstratiua pariter & dialectica oratio haberi conscribiq. potest; utraeque autem sunt orationis diuersa genera: certum est posse de Physicis haberi diuersum orationis genus atque conscribi. ex eo librorum diuersa item genera confici, non uidet nemo. atque haec est Aristotelis sententia, ut quidem nos arbitramur. cum qua quae de exotericis scripta fuerunt a ueteribus, a nobis uero collecta superius, & explicata diligenter, esse debent consentanea. nam quod aiunt, exotericas ratiocinationes, ex probabilibus & communibus constare, prorsus huc facit: si modo placere Aristoteli ex consequentibus probabilibus & communibus fieri propositiones & argumẽta exoterica, uere docuimus. ex quo Dialecticas & exotericas rationes easdem esse oportet: una enim res est, quod ambae sunt ex probabilibus syllogismi. libros quoque exotericos ab hoc genere argumentorum potius, quam a personis, quibus extra auditorium mitterentur, nomen ducere, multo mihi fit uerisimilius. & nimirum illud aeque conuenit, argumenta exotericorum uulgo a multis facile intelligi. fiebant enim ex communibus et probabilibus. haec autem, (quod earum descriptio planum facit) sunt in opinione ac cognitione omnium aut plurimorum. itaque initio primi libri de arte Rhetorica, hanc una cum Dialectica, in ijs uersari prodidit, quae cognitu communia sunt omniũ, sic enim de utrisq. scribit: ἀμφότεραι γὰρ περὶ τοιούτων τινῶν εἰσὶν, ἃ κοινὰ τρόπον τινὰ ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν: quod est, ambae sunt in rebus eiusmodi, quae quodammodo communia sunt omnium ad cognoscendum. Item in elenchis etiam imperitos omnes uti Dialectica probat, hac re, quia communibus utantur: quae illis nihilo secius nota sint, quam ipsis Dialecticis, tametsi

imperiti,

imperiti, ab artis notitia abeſſe lōgius uideātur. haec enim dicit: ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κοινά. ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἧττον ἴσασιν αὐτοί, κἂν δοκῶσι λίαν ἔξω λέγειν, ἐλέγχουσιν οὖν ἅπαντες. ἀτέχνως γὰρ μετέχουσι τούτου, οὗ ἐντέχνως ἡ διαλεκτική ἐστιν. haec autem ſunt, inquit, communia. haec enim nihilo minus ipſi cognoſcunt, quamuis longe admodum remoti ab arte loqui uideātur, omnes uidelicet redarguunt. etenim ſine arte ſunt eius participes, quod cum arte Dialectica conſiderat. Non ſolum autem cognoſci ab omnibus communia plane cōfirmat Ariſtoteles iſto loco, uerum etiā addit, quemadmodum ea uulgus & multitudo imperita cognoſcat. norunt enim communia homines rerum imperiti: eadem etiam norūt Dialectici. ſed hi ſine artis praeceptis: illi ex Dialecticae praeceptis artificioſius. atque hoc illud eſt, quod in initio primi de arte Rhetorica ſignificat, cum ait: τρόπον τινά, hoc eſt, MODO QVODAM, res in quibus uerſetur utraque facultas, communiter cognoſci ab omnibus. apparet etiam communia, duabus de cauſſis eſſe communia: primum, quia rebus inſunt omnibus; deinde, quia omni hominum generi cognita ſunt. Recte igitur dictum a ueteribus, exotericas argumentationes, & libros quibus illae continerētur eſſe eiuſmodi, quae multitudo facile intelligeret, & ſcriptas eſſe populariter, hoc eſt, ad uulgi intelligentiam accommodate. Non ab ijs diſcrepat, quod in exotericis de rebus agi phyſicis & moralibus, ijdem tradiderunt. ſunt enim exoterica, Dialecticae rationes ex probabilibus. atqui hae quaeſtionibus Dialecticis adhibentur. omnis autem quaeſtio Dialectica, triplex: nempe, phyſica, moralis, ac logica. neceſſe igitur eſt ex his, ut exoterica phyſicis, & moralibus, agitandis adiungamus. Ac de quaeſtionis Dialecticae tribus generibus, in Topicis libro primo ſcriptum eſt hoc pacto: ἔστι δέ, ὡς τύπῳ περιλαβεῖν, τῶν προτάσεων καὶ τῶν προβλημάτων μέρη τρία. αἱ μὲν γὰρ ἠθικαὶ προτάσεις εἰσίν. αἱ δέ, φυσικαί. αἱ δέ, λογικαί. hoc eſt, ſunt autem, ut ſummatim complectar, propoſitionum & quaeſtionum tres partes. aliae namque ſunt morales propoſitiones, phyſicae aliae, aliae logicae. quoniam autem eadem iſta tractantur a philoſopho pariter & Dialectico, ſed alio modo; hanc ob cauſſam, ut de eadem re faciat uterque, paullo poſt adſcribit his uerbis: πρὸς μὲν οὖν

φιλοσοφίαν κατ' ἀλήθειαν πεϱὶ αὐτῶν πϱαγματευτέον. διαλεκτικῶς δὲ, πϱὸς δόξαν. De iſtis, inquit, philoſopho (ſic vt dicam) ad veritatem, Dialecticè uero ad opinionem agi debet. Ex quibus ſatis intelligitur, philoſophum ſimul & Dialecticum res omnino eaſdẽ contemplari, ſed alia uia, non ad eundem finem. nam philoſophus ueritatem occultam retegit, cuius cognitio eſt ſcientia. nec mirum: quandoquidem Demonſtratione, quae, ut docui, fit ex ueris conſequentibus: quod ratiocinandi genus, ex aliis omnibus unum ad gignendam ſcientiam apte idoneum eſt. Dialecticus autem, ut qui ex iis, quae rem ex opinione conſequi diximus, argumentetur, opinionem, infirmam ſcilicet notitiam, ut conſentaneum eſt, tantũmodo efficit. Item, exoterica fiunt ex communibus. haec multis rebus genere diuerſis inſunt: ſi quidem, ut planum feci, ſunt in omnibus. haec autem ſunt ualde uniuerſalia. Exoterica igitur ſunt ex ualde uniuerſalibus argumenta. Argumenta ex ualde uniuerſalibus, non ex principiis propriis ſumuntur, ergo exoterica non ex principiis propriis duci manifeſtum eſt. at ea quae non ex principiis propriis ſumimus argumenta, quamquam de rebus non ſunt, eſſe tamen de rebus uidentur. & nimirum etiam inane ipſum quod nihil eſt, eſſe aliquid tamen uidetur. quas ob res exoterica minime ſunt de rebus, etiam ſi de iis eſſe uideantur. Quid autem hac de re ſenſerit Ariſtoteles, non difficile eſt uidere, dum quidem illa, quae in extremo ſecundo de ortu Animalium ſcripta ſunt, teneantur. illa uero ſunt eiuſmodi: οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος καθόλου λίαν καὶ κενός. οἱ γὰϱ μὴ ἐκ τῶν οἰκείων ἀϱχῶν λόγοι, ἀλλὰ δοκοῦσιν εἶναι τῶν πϱαγμάτων οὐκ ὄντες. οἱ γὰϱ ἐκ τῶν ἀϱχῶν τῶν γεωμετϱικῶν, γεομετϱικοὶ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. τὸ δὲ κενὸν δοκεῖ μὲν εἶναί τι, ἔστι δ' οὐδέν. ratio haec igitur ualde, inquit, uniuerſalis & inanis eſt. rationes enim nõ ex propriis initiis ductae, cum de rebus non ſint, eſſe tamen uidentur. Etenim quae ſunt ex initiis geometricis, geometricae ſunt: itaque eſt etiam in aliis rebus. ipſum autem inane etſi uideatur eſſe aliquid, tamen nihil eſt. Ille haec. Ex quibus poteſt perſpici, argumenta exoterica, non de rebus eſſe, ſed uideri. & ſimul, ab iis opinionem gigni, ſcientiam non item. bene igitur Strabo, ueteres peripateticos, qui annis deinceps poſt mortẽ Theophraſti Lycium tenuerunt, negat potuiſſe πϱαγματικῶς φιλοσοφεῖν, hoc

est, re ipsa aut etiam de rebus, philosophari, ob eam caussam scilicet, quod exotericis quam maxime uterentur. Nec uero Plutarchus de Idea qui in Exotericis disseri refert, falsa refert. nam Idea generi iuncta est. quod ita esse septimi de sapientia locus docet his uerbis: τῷ δὲ καθόλου, καὶ τῷ γένει, καὶ αἱ ἰδέαι συνάπτουσι: hoc est uniuersali autem, & generi, etiam Ideae iunguntur. est eadem praeterea, τὸ τί ἦν εἶναι: siquidem Idea est essentia quae definitione explicatur: essentia uero quae definitione explicatur, est quid sit rei esse, hoc est τὸ τί ἦν εἶναι. quorum alterum in primo De Sapientia, alterū in eiusdem operis quarto libro uberius tradit Aristoteles. quaeri autem & disputari tum de genere, tū de definitione quae quid sit rei esse ostendit, probabili ac dialectica ratione, ex libro primo eorum, quae topica inscribuntur, notissimum est. atqui probabilis & dialectica ratio, ut docui prius, eadem est exoterica. quas ob res, ad Ideam rationibus exotericis disputare licuit. Quod autem exotericos esse Dialogicos dicunt, nihil ne in isto quidem falli eos arbitror. Dialogus graecum nomen est, Latinis usitatum. id a uerbo διαλέγομαι, quod nonnumquam interrogare ac respondere ualet, capit originem: ut apud Platonem in Protagora: διαλεγέσθω, inquit, ἐρωτῶν τε καὶ ἀποκρινόμενος. item in Gorgia, ἆρ' οὖν ἐθελήσαις ἂν ὦ Γοργία ὥσπερ νῦν διαλεγόμεθα διατελέσαι, τὸ μὲν ἐρωτῶν τὸ δ' ἀποκρινόμενος. & saepe idem alibi, quem Alexander in commentario ad Topica sequitur. quapropter Dialogus sermo quidam est ex interrogatione & responsione, ut recte in Platonis uita describit Diogenes. atq. haec quidem uerbi uis. De re autem quomodo se habeat, nunc dicam. Exoterica argumenta, ut supra docui, sunt Dialectici syllogismi. hi omnes ex propositionibus fiunt dialecticis. omnis autem propositio dialectica est interrogatio probabilis. probabilis porro interrogatio & dialectica, est responsi petitio, quod quidem responsum aut propositio aut altera pars contradictionis est. ita enim in libro περὶ ἑρμηνείας scribitur: ἡ ἐρώτησις ἡ διαλεκτικὴ ἀποκρίσεώς ἐστιν αἴτησις, ἢ τῆς προτάσεως, ἢ θατέρου μορίου τῆς ἀντιφάσεως. & in octauo τοπικῶν: πρότασις διαλεκτικὴ πρὸς ἣν ἔστιν ἀποκρίνεσθαι ναὶ ἢ οὔ: hoc est: propositio dialectica est ad quam, etiam, aut non, licet respondere. Ex quibus manifesto intelligitur, Dialecticum syllogismum fieri ex interrogatione probabili,

li, postulante respondi aut propositionem aut alteram partem contradictionis. talis autem oratio etiam ab Aristotele Dialogus nominatur. probant ex octauo τοπικῶν haec uerba. πειρατέον δὲ καὶ εἰς ἃ πλειστάκις ἐμπίπτουσιν οἱ διάλογοι κατέχειν. hoc modo enim tum ex libris ueteribus, tum ex graeco loci eius interprete legi debere cognouimus. uerba etiam illa primi Posteriorum, quibus explicat, facilius Demonstrationes resolui, quam syllogismos ex probabilibus, hoc ipsum plane confirmant. ea sunt huiusmodi: ἀντιστρέφει δὲ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς μαθήμασιν ὅτι οὐδὲν συμβεβηκὸς λαμβάνουσιν. ἀλλὰ καὶ τούτῳ διαφέρουσι τῶν ἐν τοῖς διαλόγοις. hic διαλόγους appellat, quos supra λόγους uocauerat, cum diceret, ἐν δὲ τοῖς λόγοις λανθάνει: sermones (id enim ualet, λόγους) disputationes ex probabilibus syllogismis dialectica appellare mos est Aristoteli. id quod locus initio primi Posteriorum aperte declarat, in quo de Dialecticis, syllogismo & inductione utentibus, ita scribit; quo modo quidem est in libro peruetere: ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς λόγους, οἵτε διὰ συλλογισμῶν, καὶ οἱ δι᾽ ἐπαγωγῆς ἀμφότεροι διὰ προγινωσκομένων ποιοῦνται τὴν διδασκαλίαν. de iis enim loquitur, qui syllogismos sumptis ab alio propositionibus conficiunt. tales autem syllogismi sunt Dialectici. neque enim qui demonstrat, ab eo quem docet propositionem assumit. quam ob caussam de ratiocinationibus ibidem subiecit, οἱ μὲν λαμβάνοντες ὡς παρὰ ξυνιέντων, sumendo, inquit, tamquam ab intelligentibus. eos enim ostendit, qui a Dialectico rogati aut affirmationem aut negationem, e qua faciat syllogismum Dialecticus, illi concedunt. item in libro De Sapientia primo, ubi de Platone uerba facit, qui species omniũ primus introduxit: ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ, διὰ τὴν ἐκ τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. Platonem enim facultate praeditum fuisse ratiocinandi ex probabilibus, quam proprie Dialecticam uocat Aristoteles, & Bessario recte patrum memoria docuit, & ex ipsius dialogis ac disputationibus palam est. in iis enim, ut alios silentio praeteream, Pirasticos aliquot ab antiquis etiam numerari uideas. atqui Pirastica quaedam est dialectica, si credimus Aristoteli scribenti in Elenchis haec: ἡ γὰρ πειραστικὴ ἐστὶ διαλεκτική τις. Sentit ergo Aristoteles, Platoni, cur species introduceret, sermones dialecticos inspiciundi gratia habitos, caussam attulisse: id quod

 Philo-

Philosophis, qui aetate Platonem praecesserant, quod Dialectica facultate carerent, contingere nequaquam potuit. Sed redeo unde diuerti. igitur palam factum est exotericos sermones, Dialecticos esse syllogismos. hos uero, orationes esse ex interrogatione ac responso probabili. Denique orationes huiusmodi etiam ab Aristotele dialogos appellari. Ex quibus, exotericos sermones esse ex interrogatione & responso probabili, & eosdem praeterea dici Dialogos, tum uere, tum necessario uidetur consequi. Hoc quoque non difficulter potest perspici, Dialectico interrogationem esse necessariam. ut enim fieri non potest, ut is sine propositione probabili ratiocinetur, ita, probabilem propositionem, sine interrogatione ac responso, nullo modo potest sumere. Ad haec, in ratiocinationis dialecticae natura, probabilis inest propositio, in huius item propositionis natura interrogatio perspicue inest atque responsio. quae autem in aliqua re isto modo insunt, si Analytice loquamur, ea esse necessaria in primis ducimus. has ob res Dialecticus ut roget ac respondeat necessarium est. quod si interrogare ac respondere probabiliter, est habere Dialogum, Dilecticus etiam ut Dialogum necessario habeat, omnino confitendum est. ex hoc caussa cognoscitur, quare in Elenchis Dialecticam interrogatricem esse scripserit, ubi est, ἡ δὲ διαλεκτικὴ, ἐρωτηματικὴ ἐστίν. Locus praeterea octaui τοπικῶν animaduerti debet: in quo tria Dialectici officia enumerat. ex quibus primum ponit, argumenti locum inuenire. secundum, inuenta secum rogare simul & disponere. tertium, inuenta enũciare. Atq. horum primum Dialectici & Philosophi commune est. duo reliqua Dialectico proprie assignat, cũ de rebus inuentis inquit, τὸ δὲ ἤδη ταῦτα τάττειν καὶ ἐρωτηματίζειν, ἴδιον τοῦ διαλεκτικοῦ. πρὸς ἕτερον γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον: id est, iam uero haec disponere & interrogare proprium est Dialectici: omnis enim eiusmodi sermo cum alio habetur. Postremum quae in toto octauo libro, rogandi ac respondendi praecepta dantur, manifesto huc pertinent. quapropter cum Dialectici proprium sit, rogare & respondere probabiliter: haec autem oratio sit Dialogus, & habere & scribere Dialogos, Dialectici munus proprium esse oportet. Forsitan quaerat hic aliquis, habere ne possit Dialogum is, qui demonstrat, & scientiam docet. & posse quidem uidetur; si ad

Platonis

Platonis libros reſpicias: ſin argumentorum firmitatem ſpectes; ne non ſit ſecus, non iniuria dubitaueris. etenim Dialogum qui habet, interrogat, ut dictum eſt ſcilicet. contra uero, qui demonſtrat, non interrogat. ex quo eſt & in initio Priorum Analyticorum: οὐ γὰρ ἐρωτᾷ, ἀλλὰ λαμβάνει ὁ ἀποδεικνύνων: non enim interrogat, inquit, ſed ſumit qui demonſtrat: & in primo item Poſteriorum, ἀποδεικνύντα γὰρ οὐκ ἔστιν ἐρωτᾷν, hoc eſt, Demonſtranti non licet interrogare. praeterea in Elenchis, docere & diſputare diuerſum quiddam eſſe cum docet; δεῖ τὸν μὲν διδάσκοντα, μὴ ἐρωτᾷν, τὸν δ᾽ ἐρωτᾷν, oportere ait docentem non interrogare, eum autem qui diſputet interrogare. quamobrē ſi haec uere ſcripta ſunt, non ſanè poterit, qui docet ac demonſtrat, habere dialogum. Accedit huc etiam, quod, qui interrogat, poſtulat, ut is qui rogatur, aiat aut neget. poſtulare autem ut rogatus aiat aut neget, non eius eſt qui demonſtret. quapropter cum is qui dialogum habet interroget; qui autem interrogat, non demonſtret: hinc conſequi putandum eſt, qui dialogum habeat, nihil eum demōſtrare. ac de interrogante ſcribit in Elenchis Ariſtoteles hoc pacto: τὸ φᾶναι ἢ ἀποφᾶναι ἀξιοῦν, οὐ δεικνύντος ἐστὶν, ἀλλὰ πεῖραν λαμβάνοντος: hoc eſt, poſtulare ut affirmet aut neget, non demonſtrantis eſt, ſed attentantis. quae ob eam rem ſubiicere placuit, ut appareret locus, unde argumentum, quod in extremo proxime poſui, duceretur. Sed hoc ad quaeſtionem parum eſt, niſi ambiguo diſtincto nodus exſoluatur. interrogatio igitur multiplex nomen eſt. nam, ut alia omittam, quae Alexander, alii etiam ex Eudemi libro περὶ λέξεως referunt, quod quidem e re noſtra ſit, eius duplex genus traditur, Dialecticum unum, alterum ad ſcientiam idoneum, quod ἐπιστημονικὸν ab Ariſtotele dicitur. differunt haec duo inter ſe, cum interrogandi modo, tum materia, quae ſubeſt. Etenim qui dialectice interrogat, contradictionem interrogat. eius uero mateтia res eſt probabilis, aut eiuſmodi certe, quae ſpeciem rei probabilis habet. reſpondenti etiam, ut rogatum ſuo arbitratu aut affirmet aut neget, fit poteſtas. tali genere interrogandi ei qui demonſtrat licere uti negauit, ut expoſuit Ariſtoteles. at is tamen aliud interrogandi genus ponit, demonſtranti & docenti accommodatum. eſt uero illud, cum qui interrogat, propoſitionem interrogat

rogat ad syllogismum idoneam. huiusmodi autem propositio, est affirmatio aut negatio, nempe contradictionis pars altera, non ipsa contradictio. a materie sumit discrimen, ut sit, & uera & necessaria, & sua cuiusque scientiae. Distat ergo posterior haec interrogatio a priore, quod prior contradictionem rogat, quae nondum etiam est propositio ad syllogismum habilis. posterior autem, ut quae iam sit affirmatio aut negatio, faciendo syllogismo est idonea. item prior est probabilis, aut speciem habet rei probabilis. at posterior est tum uera, tum necessaria, & sua cuique scientiae. haec ergo est quam in primo Posteriorum Analyticorum Aristoteles demonstranti assignat. dicit enim his uerbis: εἰ δὲ τὸ αὐτό ἐστιν ἐρώτημα συλλογιστικὸν, καὶ πρότασις ἀντιφάσεως. πρότασις δὲ καθ᾽ ἑκάστην ἐπιστήμην ἐξ ὧν ὁ συλλογισμὸς ὁ καθ᾽ ἑκάστην, εἴη ἄν τι ἐρώτημα ἐπιστημονικὸν ἐξ ὧν καθ᾽ ἑκάστην οἰκεῖος γίνεται συλλογισμός. in quibus ponitur interrogatio syllogistica, quae sit idem quod propositio contradictionis. est enim interrogatio syllogistica, oratio affirmans aut negans aliquid de aliquo. propositio autem contradictionis pars altera, item est affirmatio aut negatio. recte igitur eaedem esse ponuntur. ex quo palam est, posse qui demonstret habere dialogum, si quidem ei per Aristotelem licet interrogare. Demonstrantis uero & docentis interrogatio, non eam facultatem rogato permittit, ut is aut etiam aut non respondeat suo arbitratu, & ut ipsius opinio tulerit. neque enim qui demonstrat ratiocinatur ex propositionibus illis, quae opinioni eius, qui respondet, probentur. neque uero hoc munus est Demonstrantis, sed alienam scientiam tentantis. Debet nimirum qui demonstrāti ac docenti rogatus respondet, ea dare semper discendi caussa, quae qui docet probat atq. interrogat: ideo quod nemo, quae falsa sunt, docere studet. praecipit hoc ipse in Topicis octauo libro, cum ait: τῷ μὲν γὰρ μανθάνοντι θετέον ἀεὶ τὰ δοκοῦντα. καὶ γὰρ οὐδ᾽ ἐπιχειρεῖ ψεῦδος οὐδεὶς διδάσκειν. itaque Lucretius Memmio, quem in Physicis erudire instituit, haud sane iniuria imperat in hunc modum;

Tu mihi da tenuis auris, animumq. sagacem;
Ne fieri negites, quae dicam, posse; retroque
Vera repulsanti discedant pectore dicta;
Tutemet in culpa cum sis, ne cernere possis.

Ex

Ex interrogationibus autem, quas eius qui demonſtrat proprias eſſe dixi, qui fiunt ſyllogiſmi, Demonſtrationes uocantur. eas Ariſtoteles in Elenchis, λόγους διδασκαλικούς, hoc eſt, ad docendum idóneas orationes, nominat. quapropter, qui demonſtrat, cum dialogum habet, docendi cauſſa eum habere manifeſtum eſt. idem uero ex interrogationibus iſtiuſmodi poſſit ne an non habere dialogum, tentandi gratia, ut Themiſtio, & ante hunc Alexandro uidebatur; non huius temporis eſt oratio. illud etiam numquãdo aliquid Ariſtoteles docendi cauſſa hoc genere Dialogorum, ſcripſerit, ex hiſtoria aeque incompertum eſt. e contrario autem, confectos ab eo fuiſſe Dialogos exoterico more, id eſt, Dialectico, ex his quae ſupra dixi, perſpicue uerum eſt. In quibus, id quod Hammonium credere uideo, non eum ex ſua perſona loqui conſueſſe, dubium poteſt uideri: cum quidem in epiſtolis ad Atticum Cicero, Dialogos illos, quibus quaeſtionem Academicam explicabat, fateatur morem habere Ariſtotelium, in quibus ita ſermo inducitur ceterorum, ut penes ipſum ſit principatus. non cohaerent iſta: in Dialogis Ariſtotelem non ex ſua perſona loqui; & in iis penes ipſum ſermonis eſſe principatum. Habere tamen hanc ad rem excuſationis nonnihil uidetur Hãmonius; quod is Dialogos libris αὐτοπροσώποις contrarie opponit. libros autem αὐτοπροσώπους illos eſſe opinatur, in quibus ex ſua perſona loquatur Ariſtoteles: unde ſequi putat idem, in Dialogis Ariſtotelem non ex ſua perſona ſermonem habere. Sed hanc excuſationem, qualis qualis eſt, eo reiicimus, quod, ut admonui, non eam admittit hiſtoria. & ut αὐτοπροσώπους libros, in quibus ſolus, non una cum aliis, ita Dialogos, in quibus non ſolus, ſed ſimul cum aliis Ariſtoteles uerba faciat, interpretamur. Nec in eo Hammonium probamus, quod Dialogis Platonis, Ariſtotelis dialogos, ut iis ſimiles, conferat. diſſimiles diceret potius: ita multa ſunt eorum inter ipſos diſcrimina. principio enim, Dialogi Ariſtotelis exoterici ſunt omnes, hoc eſt, ut ex eodem Hammonio aliisq docui, dialectico more conſcripti, id quod ut de quibuſdam Platonis affirmare licet, ita de omnibus uere non licet. deinde habuerunt prooemia, quibus contra dialogi Platonis caruerunt. dialogi enim Ariſtotelis in exotericorum librorum numero fuerunt. quibus

bus,ut auctor eſt nobis Cicero, praepoſita erant prooemia.ad Atticum enim ſcribens, de dialogis ſex de Repub. In ſingulis, inquit, libris utor prooemiis,ut Ariſtoteles in iis,quos ἐξωτερικοὺς uocat.quae prooemia ſi Platonis haberent dialogi, cauſſae nihil erat ſane, cur Ariſtotelem mallet Cicero quam Platonem Philoſophorum Deum, in iſto imitari. Deinde in dialogis Ariſtoteles ſtatim ut inductae perſonae colloqui coeperant, in initio ſermonis, quaeſtione poſita, ad eam e ueſtigio diſputabat. cuius conſuetudinis Diodoro ſcribens Baſilius his uerbis meminit: οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες ἀριστοτέλης μὲν καὶ θεόφραστος εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων. At uero morem hunc diſſerendi plane dialecticum, certo quodam conſilio uſus, quod idem auctor ſignificat, a ſuis libris Plato abiudicauit ac reiecit. Sed hic quae modo dicta ſunt, ſuperioribus uideri poſſunt repugnare. qui enim conuenit, ubi quaeſtionem propoſitam ſtatim agites, ibi etiam uti prooemio, quod moram affert, & impedit, quominus de re continuo diſputes? uerum haec in ſpeciem uerius quam re ipſa repugnantia eſt. ſuſtuleris illam, ſi dicas, ſtatim res ipſas aggredi ſolitum Ariſtotelem, in initio dialogi & collocutionis, quae prooemium proxime conſequebatur. prooemium uero, nequaquā eſſe collocutionem conciſam interrogationibus, ſed orationis genus quoddam perpetuae, quod diſputationi ac dialogo uel affingitur uel adnectitur: qualia ſunt aliquot in libris de finibus Ciceronis, pleraque uero in Tuſculanis diſputationibus. at Platoni nequaquam orationes perpetuae, ſed diſtinctae collocutiones interrogationibus fere dialogos exordiuntur. Quapropter hac re quoq. Platonis dialogos ab Ariſtotelicis ſeiungimus. diſtabant poſtremo inter ſe horum dialogi Philoſophorum, quod in iis morata oratione Ariſtoteles minime utebatur; Plato contra, earum perſonarum quae colloquerentur, etiam mores dicendo exprimebat.quam rem ita ſe habere teſtificatur Baſilius idem proxime poſt ea uerba, quae ſupra poſui. Nec uero de Platone ſecus alij iudicant, Dionyſius, Plutarchus, Diogenes: quorum omnium uerba, ut minime dubiis rebus fides fiat, huic loco alienum eſt inſercire. Sed Baſilius ſuo nobis teſtimonio dignam rē quaeſtione commouet. quod enim in dialogis Ariſtotelē ſimul & Theophraſtum conſuetudinem hanc tenuiſſe ſignificat, ut res

propo-

propoſitas de quibus agerent inter ſe diſputantes perſonae, con tinuo aggrederentur, mores earum, ut Plato non exprimerent, id ego illi dederim ſane non inuitus: quod addit autem, cur ita facerent, iis cauſſam fuiſſe, quod orationis facultas, quam χάριν uocat, utrique defuerit; in eo ſi medicam haerere, nihil hercule mentiar. in promptu eſt ambigendi cauſſa duplex, auctoritas, & ratio, quae cupientem in eius ire ſententiam una omnium maxi me detinet. nota enim uulgo eſt ex antiquorum monumentis, amborum dicendi tum copia & ſuauitas, tum orationis flumen aureum fundens Ariſtoteles, & ex diuinitate loquendi nomen inditum Theophraſto, ignorat nemo. quod ſi etiam eſt in dialogi natura morata oratio inſita, id quod ex Diogeniana definitione illius apparet; haud dubie ſequitur, ut dialogo neceſſa ria ſit morata oratio. eam igitur qui dialogo aufert, rem illi ne ceſſariam aufert. quod cum Ariſtoteles ac Theophraſtus fecerint, uix eſt ut poſſint excuſari, quin corruperint dialogum, & eius uim paene dicam ſuſtulerint. inſcitiae huius autem inſimulare uiros ſapientes, multis nominibus indignum eſt. Demus ergo operam ut per nos quod quaeritur, quam planiſſime poteſt, hinc facto initio explicetur. Quemadmodum interrogandi ac reſpondendi, itemq. ratiocinandi, ſic dialogorum gene ra minimum duo, dialecticum unum, alterum demonſtratiuum, eſſe ſtatuendum eſt. quare oportet horum in alterutro Dialogos Ariſtotelis contineri. ex his igitur duobus in quo nam collocandi ſunt? an in dialectico? certe: ſi quidem ſunt Exoterici; ii autem omnes, Dialectici: quod antea planum fecimus. atqui Dialecticus oratione morata neutiquam utitur. itaque ne in ſuis quidem dialogis, quod erant more dialectico conſcripti, Ariſtoteles ac Theophraſtus eam adhibuerunt. Placet Ariſtoteli, cuius praecipue ſententiam inueſtigamus, praeter neceſſarias, quattuor item alias eſſe propoſitiones, quibus uti Dialecticus debeat. ac neceſſariae uocantur illae, per quas ratiocinatio efficitur. praeter has ſunt etiam, ut dixi, quattuor. eas ſibi ſumit Dialecticus, aut inducendi gratia, ad obtinendum uniuerſale, illius conceſſu, quo cum diſputat; aut ad concluſionem occultandam; aut ad exornandam diſputationem, aut ad eius denique perſpicuitatem. harum autem omnium nul

la eſt, a qua uelit mores exprimi. atque haec in Topicis libris ad extremum planius ab eo explicantur. ibi Dialecticum etiam, praeter has, aliis ullis propoſitionibus uti negat; his illum augere diſputationem, his demum ad interrogandum uti tradit. ex quibus ſatis conſtat Ariſtotelis Dialecticum oratione morata nihil uti. quamobrem ſi in dialogis Ariſtoteles, diſputantium mores minus expreſſit, non ea re putandum eſt, id uel infantia uel artis imperitia contigiſſe: ſed habendum pro certo potius, genere orationis huiuſmodi conſulto eum abſtinuiſſe, quod cum dialectice ſcriberet, dialecticorum legibus obtemperauerit. Diogenes uero, cum dialogo moratam orationem aſſignaret, definitionem illius attulit, quae Platonis artificio maxime conueniret, non eam tamen quae dialogi uim uniuerſam aperiret. ac nobis, ſi modo haec uera ſunt, illud praeterea fatendum eſt, dialogi genus Ariſtotelicum, aliter atque alii putant, remotum eſſe ab imitatione. cur autem ſit cum imitatione dialogus, is, cui morata ut docui deſit oratio? aiunt enim omnem, quae mores habeat oratio, imitationi eſſe coniunctam: quod tamen ſine dubio falſum eſt. Neque enim oratoris narratio, quam oportere moratam eſſe praecipit Ariſtoteles, imitationem ullam habere exiſtimatur. neque uero cum ſuis uerbis ſe bonum eſſe uirum oſtendit orator, quod in orationibus fit ſaepe, imitatur. ſi quidem ut Plato definiuit, ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ φωνὴν, ἢ κατὰ σχῆμα, μιμεῖσθαι ἐστὶν; hoc eſt, aſſimilare ſemetipſum alii, aut uoce, aut geſtu, eſt imitari. atque hoc recte fieri ait, ſi modo qui ſe ſe alicuius facit ſimilem, ita ſemetipſum occultat, ut non is qui loquatur, ſed alius plane nobis uideatur. qui contra nuſquam dicendo ſe occultet, eum loqui ſine imitatione dicit. quocirca cum orator in tota oratione nuſquam ſe celet, ubique oſtendat ſe ipſum eſſe qui uerba faciat, neque in ſua narratione, neque in orationis partibus aliis iſto modo imitabitur. quod uero ex duobus locis Ariſtotelis, quorum e libro de Poetis ab Athenaeo recitatur unus, alter autem e libro de Poetarum arte ſumitur, Dialogum eſſe imitationem confirmari credunt poſſe, reſpondendum ad id; Ariſtotelis locum utrumq. obſcurum eſſe admodum atque ambiguum, ut iidem ultro non rogati concedunt. ex obſcuris autem & ambiguis

Ariſtoteles

Ariſtoteles ſaepius praecepit nihil probari. & quidem in Analyticis, uitii genus hoc, τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, appellat; quo nihil demonſtratur. id proinde eſt, quaſi dicas pluribus, quod initio ad probandum poſueris, id tute tibi concedi poſtulare. Item illud afferunt cauſſae, cur Dialogus ſit imitatio, quod in eo loquentes alios inducimus: omnis autem oratio in qua loquentes alios inducimus eſt imitatio. huius ſententiae auctoritatem ex libro Ariſtotelis de Poetarum arte repetunt. in quo laudatur Homerus qui loquentes uiros aut mulieres inducat, ipſe uero loquatur parciſſime. Sed hi, ſimiliter atque ut ſuperiores, eadem uia ſunt abunde a nobis antea refutati. Quocirca non ſi in dialogis ſuis Ariſtoteles loquentes aliorum perſonas induxit, continuo credi debet, imitationes eſſe, quos ille dialogos confecerit. De quibus illud quoque minime praetereundum uidetur, quod & prius dixi, in dialogis Ariſtotelem, non modo alios facere loquentes, ſed ipſum etiam loqui, ſic ut primas partes ageret, conſueuiſſe. Ex quo cum in dialogis maximam partem loqueretur ipſe, in iis maximam partem illum non imitari, dilucide oſtenditur. Sed ne in ceteris quidem dialogi partibus, quantum ex ipſius uerbis quae in conſolatione ad Apollonium refert Plutarchus, intelligo, imitatione uſum fuiſſe illum arbitror: quandoquidem uerba & ſententias in eo ſermone, uſurpat frequenter, quae ſcribentis perſonam ab omni ſimilitudinis integumento nudam ante oculos nobis proponunt. Sed haec quidem de dialogo: quae pro re pauca, pro tempore nimium multa ſunt. Longo igitur interuallo poſt ad Exotericos reuertamur: de quibus Simplicii locus unicus reſtat praeter ceteros, in quem conſideratio propter utilitatem intendatur. in eo namque de libris Encycliis agit, & iſtos ipſos eſſe retur, quos Exotericos nominari docuimus. comparat libros Encyclios ſimul & Exotericos, cum genere librorum accuratius elaborato, quod Acroamaticum ac Syntagmaticum uocat; ita ut bini binis ex utraq. parte reſpondeant. Encyclios libros autem eos fuiſſe interpretatur, qui ab initio multitudini apponerentur. quae omnia Simplicius ex aliis omnibus antiquis, quod ſciam, ſolus, nulla confirmatione adhibita, in commentario ad primum Ariſtotelis librum de Caelo poſuit, ac ſibi ſumpſit ſuo arbitratu. quo

quidem in loco, quoniam Simplicio Encyclios una cum Exotericis, a genere toto Acroamaticorum ſimul & Syntagmaticorum ſecerni ac diſtingui placet, quam recte id fiat, primum omnium uideamus. Omnes igitur libri, quoſcumque Ariſtoteles confecit, in duo diſtribuuntur genera. Vnum ὑπομνηματικὸν, quod hoc nomine uocarunt ob eam rem, quia erat memoriae cauſſa conſcriptum. in id congerebantur multa confuſius, quae uel legens aliorum ſcripta, uel commentans ſecum ipſe philoſophus ſibi notabat, & ad uſum ſeponebat: quo ſcripturus aliquid materies operi ſuppeteret. alterũ uero συνταγματικὸν dixerunt: in quo rerum genus unum aliquod ab aliis ſecretum, cum eius certa partium in ordinem diſpoſitione, tractabatur. Contineri hoc genere poſtremo Simplicius auctor eſt libros omnes, in quibus aut una cum aliis, qui fuerunt dialogici, aut ſolus ipſe (αὐτοπροσώπους nominat) Ariſtoteles uerba fecerit. Scribit enim in commentario ad categorias ita: τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν ἐστὶ διαλογικά, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. nõ dubium ergo eſt, quin Simplicius quomodo diuidit, Syntagmatico genere librorum, dialogicos item comprehendi, opinetur. atqui dialogici eodem iſto auctore ſunt Exoterici: ut in extremo prooemio commentarii ad librum primum phyſicae auditionis oſtendit, dum haec inquit: διχῇ δὲ διῃρημένων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων, ὅς τε τὰ ἐξωτερικὰ οἷα τὰ ἱστορικά, καὶ τὰ διαλογικά. Ex quibus aperte patet, libros Dialogicos ab eo Exotericis attribui. quare cum Syntagmaticum genus comprehendat Dialogicos; hi uero ſint Exoterici; ſine dubio ex opinione Simplicij Syntagmaticum genus etiam Exotericos complecti debuit. hoc ſi uere, ut eſt, dicitur; quid opus fuit Exotericos a Syntagmaticis ſine cauſſa ſeiungere? cur uero eruditus in primis philoſophus modo ait, modo negat idem, & a ſeipſo diſſentiens pugnantia loquitur? hoc igitur primo animaduerti oportuit. Sequitur aliud, quod agam proxime. Narrat enim hic idem Encyclios (ex Ariſtotele uocat philoſophemata) illos ipſo eſſe, qui ab eodem Exoterici nominantur: quod uere ne an falſo dictum ſit, a uocabuli ſignificatione exorſi conſideremus. Ἐγκύκλιον igitur, quod hucuſque obſeruarunt pauci, rotundum, globoſum, orbiculatum, praecipue ſignificat. Docet Ariſtoteles, qui de Caelo, in eius libro ſecundo,

do, ita ſcribit: ἐγκύκλιον σῶμα ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεί. rotũdum
corpus quod natura mouetur in orbem ſemper. & de eodem
paullo poſt: πλείω τὰ ἐγκύκλια ἐστὶ σώματα, orbes caeleſtes multos
eſſe ait, quos rotunda uocat corpora. ibidem etiam interiectis
aliquot paginis, dum ſtellas probat caeli orbibus illigatas, cum
iis una commoueri, ad uerbum inquit: ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ
μεῖζον σῶμα θᾶττον φέρεται τὴν οἰκείαν φορὰν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις.
ita putat in corporibus rotundis fieri, ſicut in aliis item corpori-
bus, in quibus maius corpus mouetur motu ſuo celerius. ad ex
tremum autem diſputationis, quae eſt de caeli ſtellis, ita ſcri-
bens concludit: περὶ μὲν οὖν τῆς τὴν ἐγκύκλιον φερομένων κίνησιν ἄστρων
εἴρηται: de ſtellis actum ſibi fuiſſe narrat, quae motu rotundo cir-
cumferuntur. quo libro etiam infra quaerit terra ne tota ma-
neat an moueatur, ſic habet: πάντα τὰ φερόμενα τὴν φορὰν τὴν ἐγ-
κύκλιον ὑπολειπόμενα φαίνεται: omnia quaecumq. motu rotundo
mouentur relinqui uidentur. Nec diſcedit ab iſto loquendi ge
nere ne in Meteoris quidem; uelut in primo libro, cum ait: ὑπὸ
τὴν ἐγκύκλιον φορὰν ἐστὶ τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν. ὃ λέγομεν πῦρ. & non ita
multo poſt, ὅσον ὑπὸ τὴν ἐγκύκλιον ἐστὶ φορὰν. quibus locis caeli cor
pus rotundum oſtendi, una cum aliis, etiam Alexander putat,
qui ἐγκύκλιον φορὰν, τουτέστι κυκλοφορικόν τε καὶ θεῖον σῶμα, interpre
tatur. Atque haec fere ſunt Ariſtotelis: cuius auctoritatem ſe
cuti Dionyſius & Plutarchus uerbum hoc eodem ſenſu ſcriben-
do uſurparunt. alter enim in ſecundo Antiquitatum Romana
rum, cum explicat quid ſit cauſſae, quamobrem auſpicia ſiniſtra
ſint meliora, orbis conuerſionem a mundi partibus exorienti-
bus initio ſumpto, orbiculatam effici, tradit his uerbis, ἥτε τοῦ
κόσμου περιφορὰ ἐκεῖθεν ἀρξαμένη τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι. & in ter-
tio Antiquitatum Aquilae hiſtoriam narrans, quae Lucumoni
in Carpento ſedenti pileum abſtulit, cum illius aerium gyrum
deſcriberet: καταπτὰς ἀετὸς ἄφνω, inquit, καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἁρπάσας, ἄνω πάλιν ἀνέστη κατὰ τὴν ἐγκύ-
κλιον αἰώραν φερόμενος. alter uero de aede Veſtae ab Rege Numa
aedificata, in eius uita ſcribit hoc pacto: νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ
τῆς ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουράν. quem lo
cum nemo nobis alius quam latinae linguae certus auctor &
grauis Sextus Pompeius commodius exponit. quare adſcribam

ex eo pauca haec: Rotundam aedem Veſtae, inquit, Numa Pompilius Rex Romanorum conſecraſſe uidetur. ex quibus ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον, quod ait graece Plutarchus, a Sexto Pompeio uerbis totidem reddi, aedem Veſtae rotũdam, perſpicue admodum liquet. Sit ergo haec uerbi huius notio maxime propria, aliarumq. omnium, ut ita dicam, princeps. Inde enim per ſimilitudinem ad multa porro transfertur. inuenias enim ab Ariſtotele pecuniam, niuem, pluuiam, grandinem dici ἐγκύκλια: ideo quod ſingulis annis redeant, ac ſint anniuerſaria. officia quoque ſeruorum quotidiana, quae ſunt in uſu communi omnium, uſitata uulgo & frequentata, ἐγκύκλια iterum & tertio idem appellauit. quocirca minus mirum eſt, quomodo ueteres locuti ſunt, codicem circumferre, & epiſtolam circumgeſtare, & aliqua in re uerſari pecuniam, ſi nos item ut illi, de rumore aut ſcripto aliaue qua re nota & peruagata, iſtis ipſis uerbis inter loquendum utimur. ex quo planum fit, ἐγκύκλιον παιδείαν, non aliam eſſe, niſi eam, quae in octauo De Repub. ἡ ἐμποδὼν παιδεία, & καταβεβλημένον παίδευμα, ab Ariſtotele, a Dionyſio autem in quarto Antiquitatum Romanarũ παιδεία ἐπιχώριος ingenuis ac liberis trita & frequens, dicta eſt. conſimili ratione apud Euagrium in tertio hiſtoriae libro, quae eſt de rebus in Eccleſia geſtis, Baſiliſci quoddam edictum συλλαβαὶ ἐγκύκλιοι, & γράμμα ἐγκύκλιον, uſurpatur: ob eam rem credo, quod ſacerdotibus circum ciuitates uſquequaq. mitteretur. e contrario alterum edictum, quod priore abrogato Baſiliſcus edidit, ἀντεγκύκλιον ibidem appellatur. Ex quibus omnibus aperte intelligitur, Encyclii uocabulum multa ſignificare. primo Caeli orbes rotundos. deinde, quae ſupra nos in aëris ora gignuntur: ut grando, nix, pruina: quarum ortus eſt ſollemnis atque anniuerſarius. poſtremo quaecumq. in uſu communi uerſantur; res nimirum notae, uulgares, & peruagatae in quotidiano ſermone, quas circumferri, ac circumire, magis ex uſu loquendi, quam ex ueritate, dicere uulgo conſueuimus. Verum, his patefactis, ad Simplicium, quo cum in praeſentia rem habemus, reuertamur. is igitur, ut dixi prius, Encyclia Philoſophemata, cum ſermonibus Exotericis eadem eſſe cenſuit: in quo manifeſte hominem falli exiſtimamus. Exoterica enim & Philoſophemata pugnant inter ſe, nec

apte

apte coniungi queunt: si modo Philosophema uere octauo libro in Topicis ab Aristotele definitur. etenim in eo sic est: ἔστι δὲ φιλοσόφημα μὲν συλλογισμὸς ἀποδεικτικός. quod ita uertas, Est autē Philosophema syllogismus demonstratiuus. atqui Exoterica nequaquā sunt istiusmodi eodem teste Simplicio, cuius in quartū Physicae auditionis haec sunt uerba: ἐξωτερικὰ δὲ ἐστὶ τὰ κοινὰ, καὶ δι᾽ ἐνδόξων περαινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μηδὲ ἀκροαματικά: idest, Exoterica uero sunt communia, & quae per probabilia concluduntur; non tamen demonstratiua, neque Acroamatica. ex quo cum Philosophema Encyclion, sit syllogismus demonstratiuus, Exotericus contra sermo non sit demonstratiuus, Exotericos sermones esse Philosophemata Encyclia necessario negandum est. itaque in loci unius expositione bis peccat Simplicius: semel, cum Exotericos libros a Syntagmaticis disiungit; iterum, cum Philosophemata Encyclia, Exotericos esse sermones manifesto errore opinatur. quid autem uerbi sit illud Aristotelis, ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις φιλοσοφήμασι περὶ τὰ θεῖα, quod in primo de Caelo legitur, haud obscure, partim ex iis quae supra posui, partim ex iis quae mox dicam, potest perspici. Etenim Philosophema cum sit syllogismus demonstratiuus, hic autem numquam non sit de re subiecta; cum dicit περὶ τὰ θεῖα, hoc est, de Diuinis, quae nam ei subsit materies aperte ostendit. rerum autem diuinarum nomine significari orbes Caeli rotundos, unde omnia, quae in terris uiuunt, animas & uitam hauriunt, satis constat ex iis, quae supra declaraui. Nec debet ea re quisquam commoueri, quod Encyclii nomen hoc loco, potius ad Philosophema, quam ad res diuinas addi uideatur. ita enim alibi etiam Problema Encyclion, ab rebus Encycliis de quibus quaereretur appellari ab eo inuenimus. ista enim inscriptione librum edidisse Aristotelem, Gellius, ut ait Maro, non futilis auctor, noctium Atticarum libro Vicesimo commemorat. Dicit enim de Tauro philosopho cupiente diuitem quendam adolescentem a societate & conuictu scenicorum auertere: Misit ei uerba ex Aristotelis libro exscripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inscriptus est: iussitque ut ea quotidie lectitaret, διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν. uerborum enim hoc est initium, quae Gellius ex libro Aristotelis recitauit. quae sit

eorum

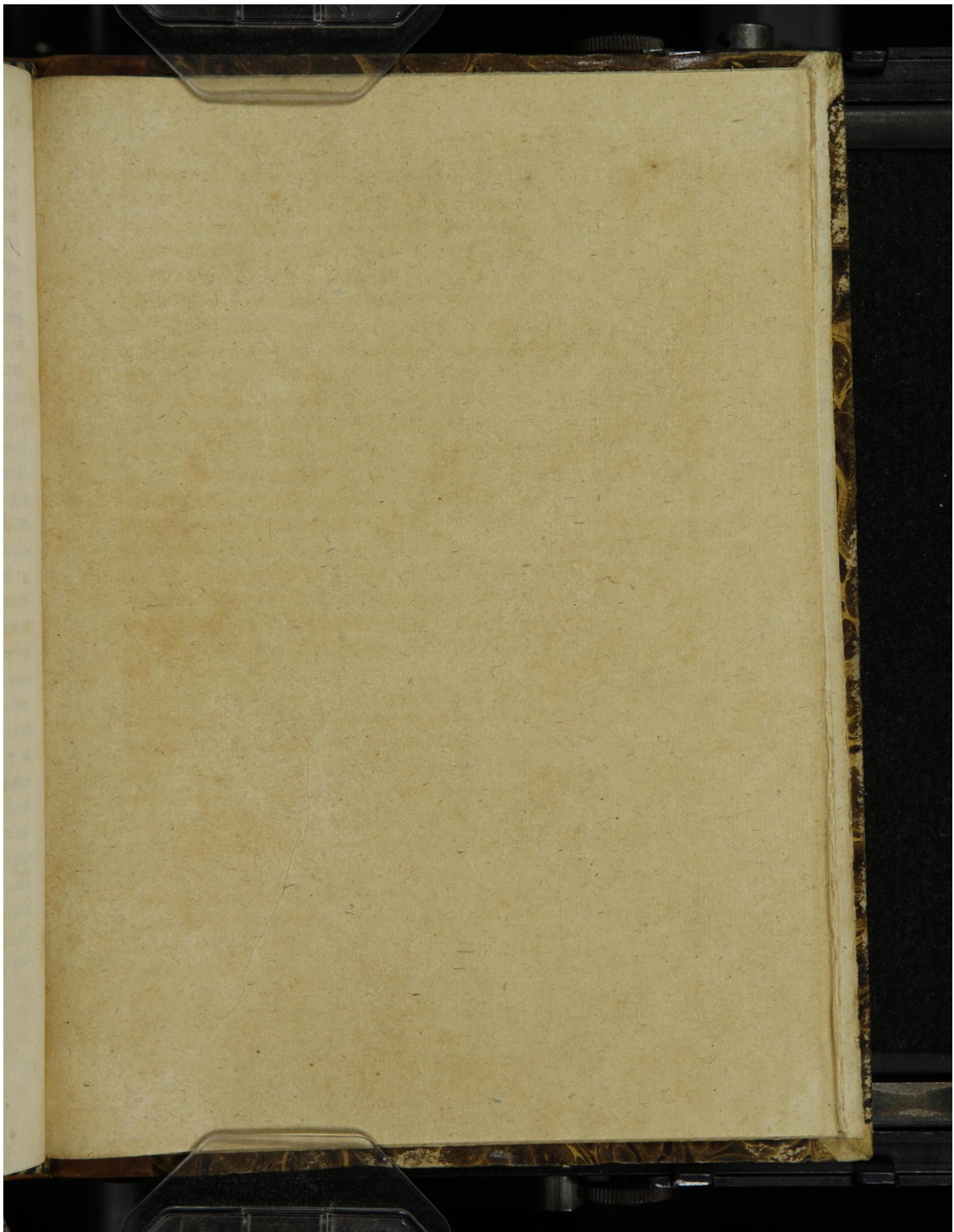
eorum ſententia, etiam quiuis unus e populo intelligit. quaerunt enim, quid ſit cauſſae cur hiſtriones & ſcenici, magnam partem mali ſint. at hiſtriones ac ſcaenici res erat uulgaris & peruagata ueteribus: qui eas ἐγκυκλίους, ut ante docui, nominabant. non iniuria igitur poſitam quaeſtionem, ab re, cuius in ea cauſſam quaerit, ἐγκύκλιον πρόβλημα uocat Ariſtoteles. Qui locus autem in primo de moribus ad Nicomachum ſcriptus eſt, in quo fit de libris mentio, quos Encyclia inſcripſerat, is eiuſmodi uidetur, ut ſubaudiri aliquid oporteat. Encyclii uox enim ἐπίθετος eſt, ex earum genere ſcilicet, quod ad nomen adiungitur. itaq. non plenam inſcriptionem complebis, ſi aut ex Ariſtotele Philoſophema, aut ex Gellio Problema, (malo enim ex his, quam λόγους, uel βιβλία ex ingenio aliorum) ſubiicias: ut totum ſit, uel Philoſophemata Encyclia, uel, Problemata Encyclia. quod horum primum eſt, non ſane quadrat; propterea quod cum Caeli orbibus rotundis, de quibus in eo agi dictum eſt, locus hic nihil habet cõmune. ſecundum autem apte cadit: quoniam in Encyclio problemate, quod Gellius refert, cauſſa quaeritur uitiorum: uitiorum uero exquirere cauſſas, ciuilis philoſophi, qui quia hominum mores bonos maloſque conſiderat moralis dicitur, perſpicue intereſt. Atque hac quidem in clauſula a ſcribendi labore continuato hactenus acquieſcendum. Omnia enim, quaecumque a principio inſtituimus, perducta ſunt ad exitum & abſoluta. nam & aliena ac falſa conuicimus. tum ueterum locos uertimus atque expoſuimus. poſtremo ſententiam Ariſtotelis explicuimus, & ſimul de ſermonibus Exotericis quae opinarentur alij, ad eam omnia retulimus. quapropter conſilii eius, quod initio ceperamus, extrema haec eſſe definiendum eſt. Vtrique autem librorum generi, nempe Acroamatico & Exoterico, quid tantis temporum interuallis contigerit, nunc operaepretium eſt recognoſcere. mortuo Theophraſto, qui poſt eum in Lycio Peripatetica docuerunt, Exotericis libris ſolummodo ceteris priuati quos exſtare neſciebant, diſciplinae dignitatem diu ſuſtentarunt. Vbi uero Theophraſti & Ariſtotelis bibliotheca, ſtudio Apelliconis inuenta, & Syllae Felicis iuſſu Romam tranſuecta eſt, ibi utriuſque philoſophi genera duo librorum, praecipue Acroamaticum, Tyrannionis & Andronici

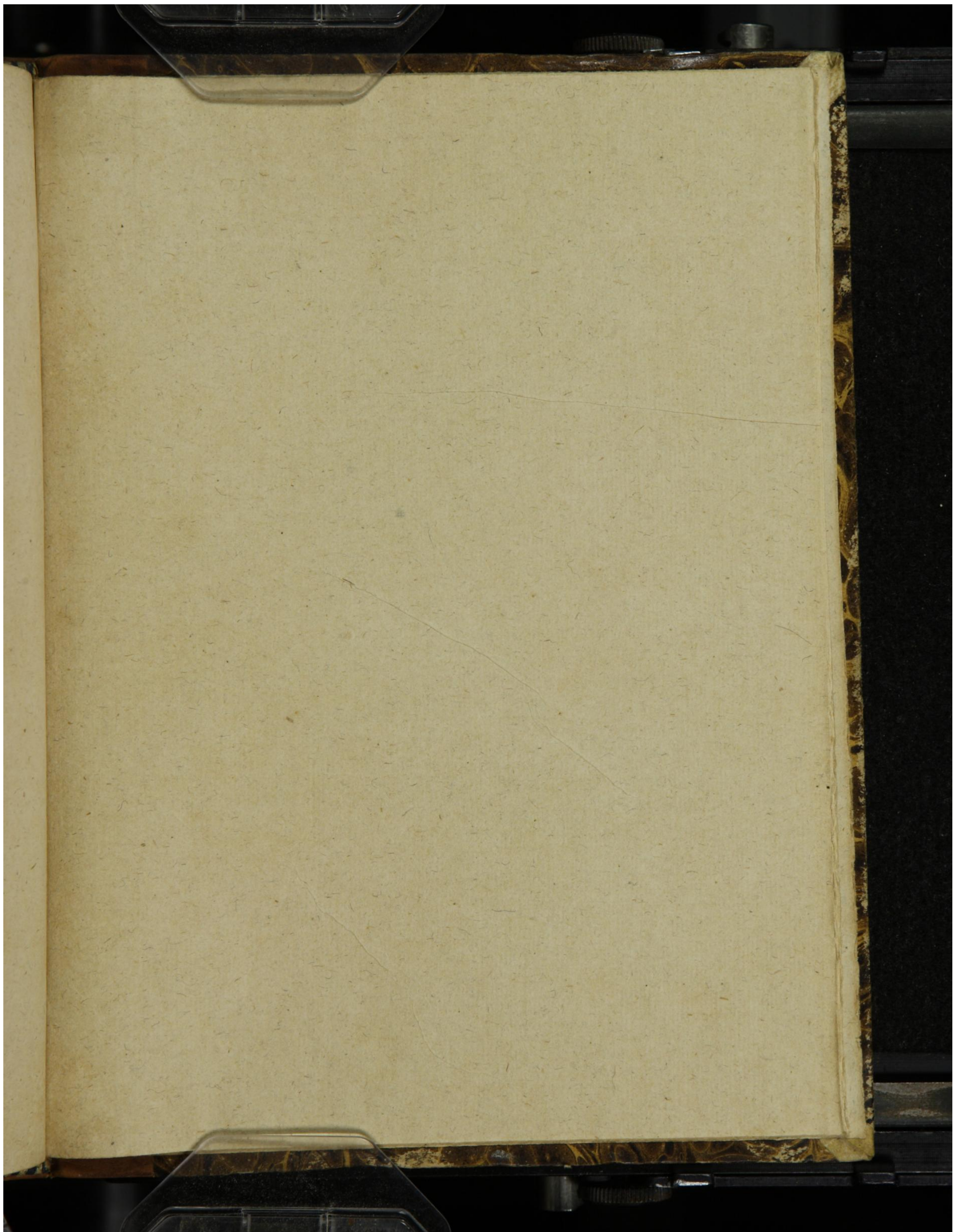
opera, ſapientiae ſtudioſis nota eſſe coeperunt. Deinceps eadem per manus tradita poſteris, ab hominibus ingenio & doctrina praeſtantiſſimis, emendata ſaepe, ſaepe interpretata, ad Iuſtiniani Caeſaris peruenere ſaeculum. Ex quo tempore ad noſtram aetatem Acroamaticos magna ex parte ſeruauit Deus. Exoterici contra generis, ſi minus omnes, certe plurimos, optimis artibus fortuna iniquior inuidit. ea longo in ſpatio librorum corpora peremit: & quo peius pereant, ad eam rem comparata doctorum manu, ex omni memoria nomen eorum delere nunc molitur. ita commutatis libris, conuerſa item eſt ex eis philoſophandi ratio. Veteres illi poſt Theophraſtum, ſolos Exotericos nouerunt: Acroamaticos in latebra penitus abſconditos ignorarunt. nobis contra eſt, atque illis fuit. nam ex Acroamaticis, quos habemus, philoſophamur: Exotericis, quos amiſimus, nullis utimur. atque hos noſtri homines, qui nunc ſunt, male acceperunt eouſque, ut reclamantibus hiſtoriis inuenti ſint, qui infirmis rationibus & ad ſpeciem ueris, praeciſe ac palam negarint, genus eiuſmodi ullum umquam exſtitiſſe. Quae res ſatis declarat, doctis atque indoctis pariter idem uſu uenire: ideo quod uerum ſcire omnes ſane concupiſcunt: laborē qui uerum quaerentibus aſſidue ferendus eſt ferre nolunt, ac ſi qui ſunt qui uelint, tolerare tamen poſſunt pauciſſimi diuturnum. ergo hanc ob cauſſam ex eruditorum numero ſicubi quis offendit, fere ſolet fieri ut eiuſdem ordinis ibidem offendant deinceps ex aliis alii. ex litteris Alexandri ad Ariſtotelem, & huius ad illum uiciſſim, de ſapientia libros, qui τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribuntur, edidiſſe Ariſtotelem in Alexandro Plutarchus commemorat. A Plutarcho eadem iſta Simplicius ſumit ac deſcribit. at Ambroſius Leo, non libros de ſapientia, ſed de rerum natura, qui φυσικῆς ἀκροάσεως dicuntur, iiſdem litteris non dubitanter putat oſtendi. Sentiunt idem Geneſius Sepulueda: & Franciſcus Vicomercatus noſter. inde alij plures falſam opinionem hauriunt: quam ut maiore menſura in nos transfundant, homines minime omnium maligni, benigne de ſuo addunt aliquid, cum libros φυσικῆς ἀκροάσεως diſerte a Plutarcho nominari, affingunt. nec uero hi ſolum, quos proxime attigi, labuntur, uerum etiam qui multo ſunt uetuſtiores; in eis Beſſario, & antea Philoponus. Socratem

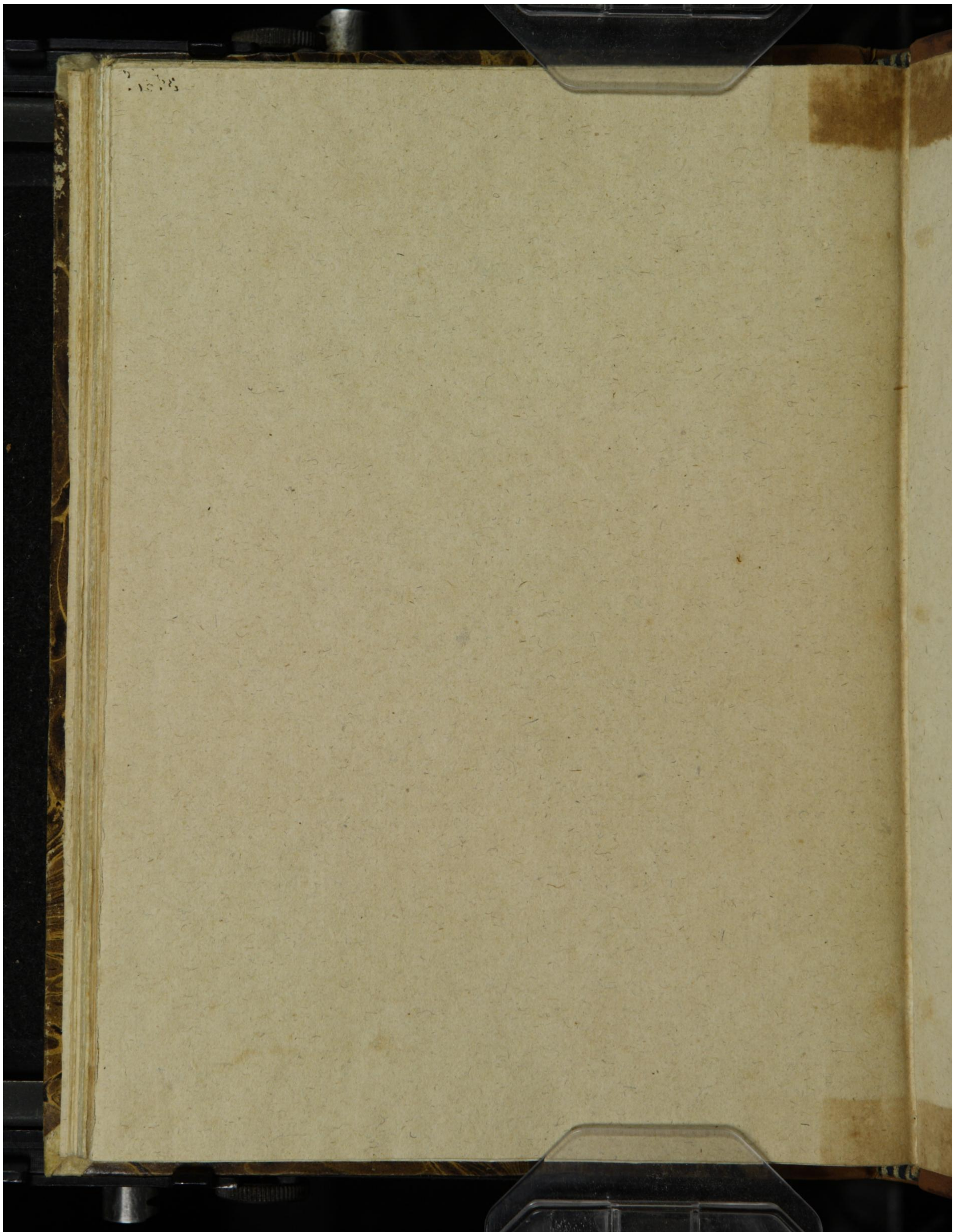
tem enim auditum ab Ariſtotele per triennium una mente conſentientes prodiderunt. quod quidem a uero tam longe abeſt, ut Socrates mortem obierit annis quindecim ante, quam Ariſtoteles naſceretur. certe enim hic editur in lucem Olympiadis nonae ac nonageſimae anno primo. Socrates autem ueneno epoto in cuſtodia publica anno primo quinctae & nonageſimae Olympiadis emoritur. quae ſi uere notata ſunt in antiquorum annalibus, cum ab nonageſimae quinctae Olympiadis anno primo, quo tempore Socrates uitam reliquit, ad annum uſque primum nonageſimae nonae Olympiadis, quo natus eſt Ariſtoteles, anni tres totidemq. Olympiades exierint, tribus uero Olympiadis, qui ſunt anni duodecim, anni tres adnumerati, ſummam annorum quindecim conficiant, ſine dubio oportet, ut annis minimum quindecim poſt Socratem ueneno necatum in carcere, natus fuerit Ariſtoteles. quare ab eo audiri Socrates nullo modo potuit. Haec atq. alia iſtiuſmodi, quae prætereo multa, planum faciunt, temere & inconſiderate aſſentiendum his de rebus nemini, ne doctis quidem, licet nobilibus & magni nominis. ad haec, non per ſegnitiem ac ſocordiam, ſed per laborem atque induſtriam, hoc amplius, per ſedulitatem quantam res ipſa fert, uerum parari. quibus ego animi artibus magis, quam ingenii indole confiſus, tibi ad haec hortanti ut obſequerer, Bartholomaee Capra, cui & debeo & cupio omnia, de ſermonibus Exotericis quod uides opus conſcripſi. in quo praeter alios paene innumerabiles, quid ipſe praeſtiterim, non meum eſt praedicare. noſtra cum alienis qui contulerit, liquidius & certius ut ſe res habeat non magno negotio perſpiciet. atque hoc loco quidem non mihi queo temperare, quin ut mos eſt meus dicam libere, quemcumq. fructum hinc ſtudioſi ceperint, eſſe cur illum praecipue tibi acceptum referant. tuus enim erga me amor, qui uiriſſimus eſt & ueterrimus, tua in me merita, quae ſunt maxima & plurima, ut libri huius ſcriptionem primo, dein etiam editionem tibi gratificari pulchrum ducerem, effecerunt.

FINIS.

3.f 50.c